

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

SZERKESZTI

Dr. RÉDEY TIVADAR

*1929. évi folyam * III—IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA.

1929.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Lukcsics Pál: A vatikáni magyar krónika kódexéről és szövegéről. (Egy képpel)	141
Dr. Gárdonyi Albert: Régi pesti könyvkereskedők. (Hetedik közlemény) ...	147
Dr. Vorstius Joris: A nemzetközi szellemi együttműködés új eredménye...	165
Dr. Baros Gyula: Petőfi a szépirodalomban	170
Dr. Ruppel Alajos: A nyomdaművészet világmúzeuma	184
Adattár. DR. LUKCSICS PÁL: Kossuth Országgyűlési Tudósításainak történe- téhez	190
— DR. IVÁNYI BÉLA: Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon. (Második közlemény)	193
— DRESCHER PÁL: Ismeretlen magyar nyomtatványok	209
Magyar Könyvesház. Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárának I—III. kötetéhez. A Todoreszku-Horváth Könyvtár ismeretlen régi magyar nyom- tatványai. Második közlemény. (DR. PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN DR.-TÓL) ...	214
Tárca. DR. ISOZ KÁLMÁN: Lukinich Imre	222
— A K. M. PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA 1928-BAN ...	224
— P.: A magy. kormány könyvajándéka XI. Pius pápának. (Egy hason- mással)	232
Szakirodalom. A MAGY. TUD. IROD. BIBLIOGRAFIÁJA I. (Ism. DR. HALÁSZ GÁBOR.) — AZ ORSZÁGGY. KÖNYVTÁRÁNAK KATALÓGUSA I. (Ism. DR. H. G.) — A MAGY. BIBLIOPHIL. TÁRS. ÉVKÖNYVE I. (Ism. DR. H. G.) — HOFF- MANN EDITH: Régi magy. bibliofilek. (Ism. DR. GULYÁS PÁL.) — AZ O. M. SZÉPMŰV. MÚZEUM ÉVKÖNYVEI V. (Ism. SZ—Ö.) — CONSEN- TIUS, ERNST: Die Typen der Inkunabelzeit. (Ism. DR. P. KÁDÁR JOLÁN.) — A FÖV. KÖNYVTÁR ÉRTESÍTŐJE 1928. (Ism. DR. I. K.) — BUDA ÉS PEST A SZABADSÁGHARC IDEJÉN. (Ism. DR. I. K.) — A FÖV. PEDAG. KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE. (Ism. DR. I. K.) — ALAPY GYULA: Kultsár István és könyv- tára. (Ism. DR. SIKABONYI ANTAL.) — AZ ERDÉLYI MAGY. IROD. BIBLIO- GRAFIÁJA 1927—28. (Ism. DR. H. G.) — KRISTÓF GYÖRGY: Az első vidéki magy. hirlap. (Ism. DR. GÁSPÁR MARGIT.) — RÓVÓ ALADÁR: A betű. (Ism. L.) — RÁKOSI JENŐ: Emlékezések I—III. (Ism. DR. KOZOCSA SÁNDOR.) — CSEKEY ISTVÁN: Északi írások. (Ism. D. V.) — A szerkesz- tőséghez beküldött könyvek	236
Folyóiratok szemléje. (Ism. DR. I. K. és DR. KEMÉNY GYÖRGY)	257
Vegyes közlemények. Változások a Széchényi Kt. adminisztrációjában. — A M. N. Múzeum Zenetört. osztálya. — Címadományozás. — Todoreszku Gy. halálának 10. évford. — A Biblia Pauperum. (VÉGH GYULA.) — Ajándék a Széchényi Könyvtárnak. — Helyreigazítás. — Hibaigazítás. ...	264
Változások a magyarországi nyomdáknl 1929 máj. 1-től 1929 okt. 31-ig ...	267

A VATIKÁNI MAGYAR KRÓNICA KÓDEXÉRŐL ÉS SZÖVEGÉRŐL.

DOMANOVSZKY Sándor egyik krónika tanulmányában felsorolja a magyar krónikákat fenntartó kódexeket és végül megemlékezik a vatikániról is: «Ezek után még egy codexről kell megemlékeznem, az úgynevezett *Codex Vaticanus*-ról, melyet állítólag a vatikáni könyvtárban 6526. szám alatt őriznek s melynek variánsait még LUCIUS adta ki. (Jegyzetben: *Inscriptiones Dalmaticae, Venetiis, 1673.*) Ez a codex azonban már nincs a vatikáni könyvtárban, erre is már csak LUCIUS variánsaiból következtethetünk.» (A dubnici krónika. Bpest. 1899. 16. o.)

DOMANOVSZKY fenti megállapítását tudomásom szerint még a boldogult emlékü FRANKÓI Vilmos szóbeli közlésére alapította. FRANKÓI ugyanis több ízben kutatott a krónika után, mint látszik eredménytelenül.

Római kutatásaim idejében szerencsés véletlen folytán a már elveszettnek vélt kódexet sikerült megtalálnom

A LUCIUS dalmát történetíró által a vatikáni könyvtárban elhelyezett *Chronikum Ungaricum* valamikor tényleg a 6526-os szám alatt volt található. A kódexet magában foglaló eredeti index, más szóval leltári könyv azonban a conservatori szobában, ahol a katalógusok őriztettek, a múlt század második felében elégett. Az 1880-as években újonnan készült indexben LUCIUS krónikáját már más szám alatt találjuk. Jelenlegi jelzete: Cod. Vat. Latina N° 6970. Hogy ez a régi számozású 6526-os számúval egy és ugyanaz, elegendő felemlítenünk, hogy az első borítéklapon áthúзва látjuk a régi számot és ugyanott olvashatjuk a kódex származását feltűntető bejegyzést: «donatum a LUCIO.» Az új indexben a következőképpen könyvelték el: «6970. Cod. Chart. in 4° Saec. XV. fol. scr. 43. — M. Ioannis de THURO CZ *Chronika Hungarorum cum indice capitum*

in fine. Incipit «Olim antiqua.» A krónikának e módon való téves meghatározása magától LUCIUS-tól származik, ki a magyar krónikák közül csak a THURÓCZY féle nyomtatásban megjelentet ismervén, a két szöveg közti hasonlóság alapján a kéziratát az utóbbi egyik másolatának tartotta. Ez alapon adta ki azután a krónikának a THURÓCZY-tól eltérő variánsait *Inscriptiones Dalmaticae* című munkájában.

A kódex mai állapotában csonka. 33 papírlevélből áll, melyek az utolsó levél tergo oldalától eltekintve a magyar krónika szövegét őrzik; LUCIUS a 17. század második felében ezekhez több levelet csatolt és pedig elől 3-at, a 29-ik után 2-öt, és a végéhez 5-öt. (Összesen tehát 43 írott levél). Az első három lapon és az utolsókon a THURÓCZY krónikájának itt hiányzó fejezeteit, valamint indexet közöl, míg a 29-ik után elhelyezett 2 lapon a krónika egy elveszett lapjának szövegét THURÓCZY-ból lemásolta. Az így preparált kódex azután a vatikáni könyvtárban 17. századi közönséges pergament kötésben nyert elhelyezést. Előrebocsátván, hogy a kódex részletesebb leírásánál a LUCIUS által betoldott résszel nem foglalkozunk, megállapíthatjuk, hogy az első lapok felső részei romlott állapotban maradtak reánk, ami azzal a bizonyossággal szolgál, hogy a kódex eleje is csonka. Krónikánk szövegét a többi kódex által is fönntartott magyar krónika második részétől kezdi és pedig a harmadik fejezet következő szövegközi részével: «lagenam implens et herbam periarum ponens in utrem (et terra nigri sabuli) accipiens ad suas est reverersus»-sal (A dubnici krónika M. FLORIÁN kiadásának 28 fejezete közepével) és a 32. recto oldalon KÁROLY RÓBERT-nek és ENDRE fiának 1333-ik évi olasz útjának leírásával: «quia here-dem non habuit rex ROBERTUS, mortis debito prepopere obedivit»-tel (a dubnici 142. fejezetének végével), tehát befejezett ténnyel lap és sor közepén végzi, melyhez hozzátéve látjuk a szokásos befejező formulát: «Explicit Coronica Hungarorum». A magyar krónika azonban csonkaságában sem teljes, mert mint említettük, a 29-ik után következő levél teljesen hiányzik. Ez a magyar krónikának «flasco ille ligatus quasi vas vinarium, nullo vidente cecidit resolutus». — «Rex interim in quodam valle circa Harnald cum exercitu confessione sacramentali premissa, et absolucione accepta, suscepto-

que dominici corporis sacramento a cruciferis supradictis, mori se per omnia paraverunt». (MÁTYÁS Fl. által kiadott dubnici krónika 115. old. 4. sorától—118. old. 6. sor) közti részt foglalta magában.

A vatikáni krónika szövegét összehasonlítva a magyar krónikát fenntartó egyéb kódexek szövegével, arra az eredményre juthatunk, hogy csonkaságától eltekintve, ez őrzi legteljesebben a KÁROLY RÓBERT alatt írt, jobban mondva összeállított krónika szövegét, melyet a *Bécsi képes* kiegészít, a *sambucusi* és *acephalusi* stb. megtold. Ez is rossz, illetőleg felületes másolat, mint a többiek. Hogy nem eredeti, hanem másolat, bizonyosságul szolgálhat az a sok hiba, sok sorkihagyás, mely a felületes másolásoknál előfordulni szokott. Másolása sem egykorú, mert a krónika utolsó lapjának itt közölt faximilije szerint a XV. század első felében másolták az eredetiről.

Arra vonatkozólag pedig, hogy a krónika vége nem csonka, még egy külső bizonylattal is szolgálhatunk. Közvetlen a lap közepén történt befejezését következően, de már a 33-ik tergo oldalon ugyanazon kéztől származó írással egy theologiai munkát olvashatunk. Ennek címe a szöveg szerint «Viridarium consolacionis» «Nam in isto opusculo invenitur in genere auctoritatum copiositas, qua ex libris sanctorum et quorundam sapientum, quasi ex agriculturalum ortis collegi, ut in unum collecte locum quasi redolentes flores suave reddant oderem. Vocatur autem viridarium consolacionis istud opusculum, quia sicut in viridario inveniuntur flores et fructus divirsimode, ita in hoc opusculo plura et diversa reperiuntur, que devoti legentis animum miro modo demulcent.»; kezdete pedig: «Quoniam ut Petrus apostolus ait spiritu sancti affati locuti sunt homines, oportet nos eorum dicta imitari pariter et habere...» Ezzel bizonyítotttnak vehetjük azt is, hogy a vatikáni kódex csonka, és eredetileg több munkát tartalmazott; ez utóbbi körülmény a fenntartott darabok másolt voltára is reámutat.

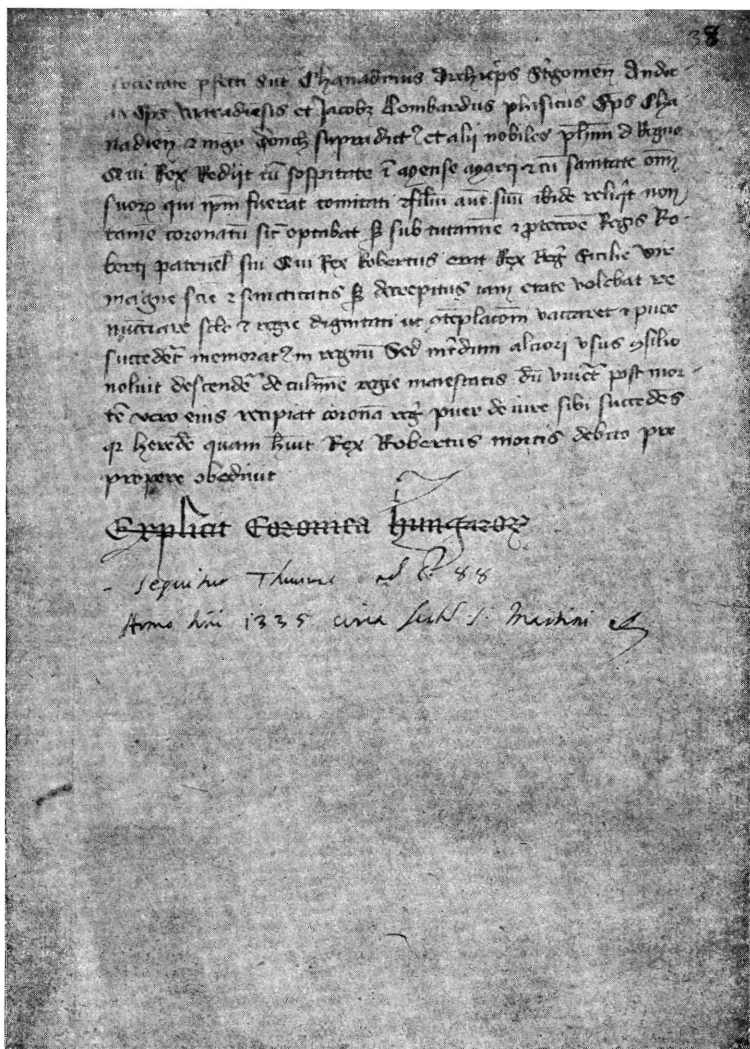
A vatikáni kódex krónika szövege a magyar történet szempontjából semmi újat, semmi lényegeset nem hoz felszínre. Gondoltam kiadására is, de a SAMBUCUS-féle másolat eredetijének megtalálásáig, melynek olaszországi kutatásaim folyamán nyomaira akadtam, azt elhalasztottam. Vele kapcsolatban folytatott és főleg DOMA-

NOVSZKY Sándor alapvető krónika tanulmányainak alapján is új szempontokat vihetünk be krónikáink tanulmányozásába. Első sorban kíváncsi a magyar krónika eredeti szövegének filológiai módszer szerint való megállapítása. Ez magával hozza a DOMANOVSKY által is hangoztatott körülményt, hogy krónikáink rokonsági viszonyait új alapokra kell fektetnünk. Krónikáinknak a bécsi képes és budai családra való felosztása immár elavult. Azonkívül szakítanunk kell a már századossá vált hibával, hogy az újonnan talált szöveget rendszeren a már meglevőkhöz igyekezzünk hasonlítani. Néha ugyanis az ellenkező eljárás is célra vezethet. Ha például a *dubnici* krónika nem eredeti, de másolt szövegéhez hasonlítjuk a *budait*, arra a meggyőződésre juthatunk, hogy a *dubnici* eltekintve az eredeti, részben szintén másolt részekről, nem más mint a *Budai krónika* kéziratának szolgai másolata. Ettől a Hess András által kiadott krónikának már azért is el kellett térnie, mert nem kezdhette a *Képes krónika*-ból átvett *dubnici* kezdettel: «Anno Domini tricentesimo quinquagesimo octavo feria tertia infra octavas Ascensionis domini incepta est ista Cronica de gestis Hungarorum»-mal. A *dubnici* és *budai* krónikák egymáshoz való viszonyának megállapításánál különleges figyelemmel kell lennünk arra a körülményre, hogy míg az első privát személy részére, addig az utóbbi a nagy közönség részére készült; ennek pedig ellentétes és a kor felfogásának meg nem felelő történelmi tények, például a magyar származás akkor vitatott kérdése hamisan nem volt beadható.

Nem lévén azonban más célom, mint a vatikáni kódex ismertetése, a krónikák szövevényes rokonságának bővebb ismertetésétől eltekintek. A fentiek kiegészítéseként meg kell említenem, hogy az egyes levelek tükörképének méretei: szélessége 15, hossza 21 cm. A beírt rész szélessége pedig: 11, hossza 17 cm. Az egyes fejezetek bekezdő betűje nagyobb satirozásban, de minden dísz nélkül fordulnak elő. Ha pedig a két fejezet között mutatkozott hely, a következő fejezet címe vörös tintával lett oda írva, különben pedig a margóra került.

A kódex másolójának személyét illetőleg semmi tudomásunk. Azon körülmény, hogy a kódex a dalmát LUCIUS kezében volt,

némileg alátámasztja azon feltevésünket, hogy másolója is²⁸ délvidéki magyar lehetett. A másoló nemzetiségére mutat a kódexnek «Porro

A vatikáni magyar krónika utolsó lapja.

Toxun genuit Geysam et Michaelen». melleti marginális feljegyzése «Sta griza khrabatzka.» Ennek a dalmát megjegyzésnek értelmét sem

a magyar szlavistáktól, sem a Rómában ismeretségben levő cseh és horvát tudósoktól nem tudhattam meg.

Végül meg kell jegyeznem, hogy a krónika eredeti lapjai közül az 1., 6., 27. és 33-ik recto oldalát lefotografáltattam, közülök az utolsót mellékletként közlöm, egyébként őket a krónika szövegének másolatával együtt, melyet NARDONI vatikáni hivatalos másolóval is revideáltattam, a M. Nemzeti Múzeum kézírattárában elhelyeztem.

Dr. LUKCSICS PÁL.

RÉGI PESTI KÖNYVKERESKEDŐK.

(Hetedik, befejező közlemény.)

X.

Heckenast Gusztáv.

(1833—1873).

A pesti könyvkereskedők legszerencsésebbike HECKENAST Gusztáv volt, kinek nem kellett kiharcolni a könyvkereskedői jogot s nem kellett tönkrement könyvkereskedés helyén újat alapítani, hanem sógorától, WIGAND Ottótól jól megalapozott s virágzó üzletet vett át 1833 január 16-án. Pedig annak az üzletnek a megalapítása sok nehézséggel járt s csupán WIGAND Ottó kitartásán mult, hogy a felmerült nehézségek ellenére is sikerült célhoz jutnia. A göttingeni származású WIGAND Ottó eredetileg 1816-ban Kassán alapított könyvkereskedést s minthogy ez nem elégítette ki becsvágyát, 1824 június 8-án a pestvárosi tanácstól kért könyvkereskedői jogot. A pesti könyvkereskedők (EGGENBERGER, HARTLEBEN, KILIÁN, MÜLLER, LEYRER, SZUBULY és IVANICS) megélhetésük nehézségeire hivatkozva elleneztek az engedély megadását annál is inkább, mert WIGANDnak Kassán máris volt üzlete s a pesti könyvkereskedők közül kevésbé előbb STROHMAYER, LINDAUER, PAUER, MEISZNER, INSITORIS és Kiss István gyors egymásutánban tönkrementek és hiteüket megrendítették.¹

Minthogy a pestvárosi tanács WIGAND kérését elutasította, 1824 október 12-én id. Kiss István fiától, Lászlótól, 1000 forintot megvette atyja könyvkereskedői jogát s csupán a jog átruházásáért folyamodott. Ezzel azonban nem ért célt, mert a pestvárosi tanács megállapította, hogy ez a jog özv. Kiss Istvánnénak Debrecenbe történt átköltözésével megszűnt.

¹ Pestvárosi levéltár. Rel. a. m. 2263.

Két meddő kísérlet után harmadszor is megkísérelte WIGAND a könyvkereskedés megalapítását s ez a kísérlet eredménnyel járt. 1827 december 13-án ugyanis 6000 forinton megvette a SZUBULY György könyvkereskedését és könyvkereskedői jogát s minthogy ez ellen a pesti könyvkereskedők nem emeltek kifogást, 1827 december 26-án a pestvárosi tanács is megadta hozzájárulását a jog átruházásához.

WIGAND Ottó nem sokáig tartotta kezében a Váci-utcai KAPPEL-házban megalapított üzletet, hanem 1833 január 10-én 12.500 forinton eladta 22 esztendő sógorának, a kassai származású HECKENAST Gusztávnak, akit csak két évvel előbb szabadított fel. Nem akarunk e helyen azon kérdéssel foglalkozni, vajjon igaza van-e Sennovitznak, mikor az üzletátruházást WESSELÉNYI Miklós «Balitéletek» című művének kiadásával hozza kapcsolatba;¹ elég az hozzá, hogy ugyanazon időben WIGAND Ottó öccse, György is eladta a hazai könyvkereskedést s mindketten Lipcsébe költöztek, ahol virágzó könyvkereskedést alapítottak. E feltevés ellen szól különben az is, hogy WIGAND Ottó 1833 január 1-én kelt körlevele szerint az üzlet tovább is a WIGAND neve alatt (WIGAND'sche Buchhandlung) maradt s ilyenformán HECKENASTra szállott volna át a felelősség, amit WIGAND Ottó aligha akarhatott elérni. Az üzletátruházásról a helytartótanács csupán jóval később, tiltott könyvek üldözése nyomán szerzett tudomást s 1834 április 29-én elrendelte, hogy az üzletet HECKENAST a saját neve alatt köteles vezetni.

WIGAND Ottó nem csupán könyvkereskedését virágoztatta fel, hanem hatesztendei működése alatt olyan nagyarányú kiadói tevékenységet is tudott kifejteni, amire addig nálunk nem volt példa. SENNOWITZ összeállításából láthatjuk, hogy öt esztendő alatt 28 magyar és 39 német munkát adott ki, melyek között sok értékes darab volt. KISFALUDY Sándor *Himfy dalainak* német fordítása két kiadásban jelent meg nála (1829 és 1831) s ugyancsak ő adta ki SZÉCHENYI István «*Hitel*» (1830) és «*Világ*» (1832) című műveinek német fordítását. WIGAND indította meg KISFALUDY Sándor összes

¹ Magyar könyvkereskedők évkönyve I. (1891.) évf.

műveinek kiadását s ő adta ki a 12 kötetes első magyar encyklopédiát, a «*Közhasznú ismeretek tárá*t» (1831—34), ami óriási beharúházást követelt s kevés hasznot hozott.

A könyvkereskedést HECKENAST még WIGANDnál is nagyobb szerencsével folytatta s rövid időn belül nagy népszerűséget szerzett, amint azt a Budapesti Árvizkönyv kiadása igazolja. Amint SENNOWITZ életrajzában olvashatjuk,¹ a WIGANDTÓL átvett kiadványokat más kiadványok megvásárlásával gyarapította s az ily módon összegyűjtött könyvkészletet minden árleszállítás nélkül tudta értékesíteni. Könyvkereskedésének fellendítése érdekében 1840 január 1-én «Bibliographiai Értesítő Magyarország és Erdély számára» cím alatt havi folyóiratot indított meg, mely a hazai könyvpiac legújabb termékeiről számolt be. A folyóirat megindításával üzletét központi könyvkereskedéssé kívánta fejleszteni, ahova minden könyvkedvelő és könyvkereskedő bizalommal fordulhat. Ugyanazon célt szolgálta az 1841. évi 4. számtól kezdve megnyitott «Régibb literatura Magyarországon» című rovat is, mely egyelőre az 1800 és 1839 között megjelent magyarországi munkákat kívánta feldolgozni. E tetemes anyagi áldozatokkal járó kiadványt mindaddig fenntartotta, míg a LANDERERREL történt társulás következtében üzlete súlypontját a könyvkiadásra nem helyezte át s a folyóirat fenntartása nem állott tovább érdekében. Az 1842 szeptember 30-án megjelent 7. számmal aztán megszüntette azt s az EGGENBERGER J. és fia cég folytatta a «Honi literaturai hirdető» című havi folyóirattal.

Ugyancsak könyvkereskedése érdekében járt el, mikor 1837-ben kölcsönkönyvtárnyitási jogot kért s kérését azzal indokolta, hogy a közönség a magyar könyveket magas árak miatt nem vásárolja s ezúton az érdeklődést jobban fel lehetne kelteni. A pesti könyvkereskedők ezzel szemben más véleményen voltak s azt vitatták, hogy a kölcsönkönyvtárak szaporítása éppen csökkenti az olvasóközönség vásárlókedvét. A helytartótanács ennek ellenére 1838 január 23-án megadta HECKENASTnak a kölcsönkönyvtárnyitási jogot² s 1839 január 1-én meg is indult a vállalata.

¹ Magyar könyvkereskedők évkönyve. I. (1891.) évf. VII—XLIX. II.

² Pestvárosi levéltár. Rel. a. m. 2263.

HECKENASTOT az 1838. évi árvíz alkalmával nagy kár érte ugyan s a magyar írók Eötvös József felhívására a *Budapesti Árvíz-könyvvel* siettek segélyére; a veszteségeket azonban gyorsan kiheverte, sőt olyan nagyarányú vállalkozásba fogott, amire addig nálunk még nem volt példa. 1841 január 2-án ugyanis könyvkereskedői és kiadói vállalatát egyesítette a LANDERER Lajos nyomdai vállalatával s ez úton még nagyobb teret nyert vállalkozói szelleme érvényesítésére. Ez a vállalat nagy ellenhatást váltott ki a pesti könyvnyomtatóknál, akik 1841 január 23-án kelt beadványukban azzal vádolták meg, hogy amint 1833-ban a könyvkereskedők közé becsempészte magát, ugyanúgy akar most könyvnyomdát szerezni, pedig a könyvnyomtatás mesterségét soha nem tanulta s a könyvkereskedés a könyvnyomtatással nem is egyesíthető. E kenyér-irigységből fakadt vádakra 1841 november 22-én LANDERER és HECKENAST együttesen válaszoltak s hivatkoztak GEROLD (Bécs), HAAN (Prága), CURISCH (Linz), KIENREICH (Grác), SUPPAN (Zágráb), WIGAND (Pozsony), SCHMIDT (Arad), HOCHMEISTER (Szeben), REICHEL (Temesvár), GRÜN (Szeged) és ELLINGER (Kassa) példájára, akik hasonló vállalatokat tartottak fenn.

Az eredmény az lett, hogy a helytartótanács 1845 június 10-én jóváhagyta ugyan a társasági szerződést; a közös társasági címet azonban csupán 1846 március 31-től kezdve használhatták zavar-talanul, amikor is a helytartótanács ezt kifejezetten megengedte.¹

WIGAND mintájára HECKENAST kezdettől fogva könyvkiadás-sal is foglalkozott s a *Budapesti Árvíz-könyv* első kötete előtt álló könyvjegyzékéből megtudjuk, hogy többek között ő adta ki KISFALUDY Károly összes műveit 10 kötetben (1836), JÓSIKA Miklós regényeit 8 kötetben (1836—38); a «Zsebkönyvtár» című vállalatban (1835—37) CSOKONAI, FALUDI és BERZSENYI műveiből adott szemelvényeket; kiadta GARAY *Csatár-ját* (1835), VAJDA Péter költeményeit (1835) s FOGARASSY német szótárát (1836—38), ami kezdetnek nagyon is elegendő volt.

1842. évi könyvjegyzékéből megállapíthatjuk,² hogy kiadói

¹ Pestvárosi levéltár. Int. a. n. 7785.

² HECKENAST Gusztáv költségén megjelent könyvek sorj. Pest, 1841. végéig.

tevékenysége az 1838. évi árvízkárosodás ellenére sem lankadt s 1841 végéig JÓSIKA műveiből már 15 kötet jelent meg. 1840-ben megkezdte KÖLCSEY összes műveinek kiadását, az 1841-ig 6 kötetben megjelent *Emlény* című évkönyvben pedig tartalmilag és formailag egyaránt kiválót adott. 1841 november 22-én kelt beadványában tehát joggal mutathatott rá azon érdemeire, melyeket KÖLCSEY, KISFALUDY, JÓSIKA, EÖTVÖS, TELEKI, SZÉCHENYI, FOGARASSY, SZALAY, FEJÉR György, SCHEDEL, CSÁSZÁR, WILDNER stb. műveinek kiadásával szerzett s amelyekről a könyvnyomtatók azt merték állítani, hogy «románok s némely ephemeri pamphletek».

A LANDERER és HECKENAST vállalata az egyesítés után a Hatvani- (ma Kossuth Lajos)-utcai HORVÁTH-házba költözött át s itt érték az 1848. évi márciusi események, amelyek a szabadságmozgalmak egyik jelentős tényezőjévé avatták s ennek emlékére egy ideig az utcát is Szabad Sajtó-utcának nevezték. A forradalmi események lezajlása után azonban saját otthont kerestek vállalatuk számára s 1852 május 1-én 47.600 frton megvásárolták özv. SZIRMAY Ádámné GYÜRKY Johanna Egyetem-utcai házát,¹ amelyben 1864-ig csupán a nyomda nyert elhelyezést, ekkor azonban ide költözött a kiadói üzlet is, mely a Himző- és Kalap-utcák sarkán, a LANDERER-nyomda régi helyiségében volt elhelyezve.

Magát a könyvkereskedést HECKENAST még 1848 folyamán eladta EDELMANN Károly lipcsei származású könyvkereskedősegédnek, aki 1848 július 18-án folyamodott a pestvárosi tanácshoz a könyvkereskedői jog átruházásáért.² Ezt az üzletátadást indokolta HECKENAST nagyarányú kiadói tevékenysége, ami a könyvkereskedés megtartását teherré tette számára.

SENNOWITZ Adolfnak HECKENASTról írott s már idézett életrajzában számszerű adatokkal van kimutatva HECKENAST kiadói tevékenysége, amiből megállapíthatjuk, hogy igazi kiadói tevékenysége csak 1860 után indult meg, mikor a cenzura bilincsei fokonyként lehullottak. 1860 és 1869 között ugyanis 305 művet adott ki 424 kötetben, 1870 és 1873 között pedig 267 művet 386 kötetben, s e kimutatásban nem foglaltatnak benn német kiadványai,

¹ Pesti telekkönyvi iratok. 1598/852. ² 1848/49. évi iratok. Eng. 308.

melyek száma szintén jelentős volt. 1872. évi utolsó kiadói katalógusából láthatjuk, hogy JÓKAI Mór munkáit 73 kötetes népszerű kiadásban adta ki s JÓSIKA Miklós regényei 51 kötetes olcsó kiadásban s 45 kötetes új folyamban nála jelentek meg. A *Magyar Nemzet Klasszikus Írói* című kiadványa 40 kötetben KISFALUDY Károly, KÖLCSEY, BAJZA és BERZSENYI összes műveit tartalmazta s a *Magyar Remekírók Gyémánt Kiadása* című 12 kötetes vállalatában KISFALUDY Sándor, KÖLCSEY, GARAY stb. műveit találjuk. Az újabb szépírók közül TOMPA Mihály és ARANY János műveit is HECKENAST adta ki s a történettudományi írók közül HORVÁTH Mihálynak is ő volt a kiadója. Az egyetemi tankönyvek közül HECKENASTnál számos jogtudományi kézikönyv jelent meg, különösen azonban a középiskolai tankönyvek kiadása terén tanúsított nagy buzgóságot, ami kitűnő bevételi forrásnak bizonyult.

Ha most hozzávesszük azokat a nagy érdemeket, amelyeket HECKENAST a Pesti Hírlap, Vasárnapi Ujság s egyéb időszakai sajtótermékek kiadásával szerzett, akkor el kell ismernünk, hogy az újabkori magyar irodalom legszilárdabb pillére volt, amely gyors emelkedését nagy részben neki köszönhette.

LANDERER Lajos még 1854 február 1-én meghalt s üzletrésze haszonélvezeti jogát özvegye, SCHWILLING Jozefa örökölte. Minthogy azonban az 1841 január 14-én kötött társasági szerződés HECKENAST-nak LANDERER halála esetére elővételi jogot biztosított, HECKENAST az örökösöknek az adósságok átvételén felül 39.000 frt vételárat ajánlott fel az üzletrészeért, amit azok 1855 április 24-én el is fogadtak. Ezzel HECKENAST birtokába ment át a vállalat, ő azonban 1864-ig LANDERER és HECKENAST név alatt folytatta az üzletet s csupán ekkor szánta rá magát a cég megváltoztatására, amit a pestvárosi tanács 1866 szeptember 11-én tudomásul vett.¹

1873 március 24-én aztán nyomdáját és kiadóüzletét 700.000 forinton az akkor alakult FRANKLIN-Társulatnak adta el s maga német kiadványaival Pozsonyban új üzletet alapított, amelynek azonban nem sokáig örvendhetett, mert 1878 április 10-én 68 esztendőskorában meghalt.

¹ Pestvárosi levéltár. II. 774/864.

XI.

Geibel Károly.

(1841—1849.)

GEIBEL Károly életrajzát és pesti pályafutását szintén megírta már SENNOVITZ Adolf¹ s hogy annak újabb feldolgozását mégis indokoltnak tartottuk, azt részben a rendelkezésünkre álló levéltári adatokkal, részben pedig SENNOVITZ Adolf dolgozatának panegirikus jellegével magyarázzuk.

A hallei származású s protestáns vallású GEIBEL Károly 35 esztendőskorában folyamodott pesti könyvárusi jogért, miután előzetesen 1822-től 1827-ig Lipcsében LAUFFER Vilmosnál a könyvkereskedés mesterségét megtanulta, tizenhárom és fél évén át a HARTLEBEN Konrád Rudolf pesti üzletében szolgált és 1841 február 24-én Pesten polgárjogot szerzett. A helytartótanácsához intézett folyamodványában előadta, hogy a magyar nyelv és irodalom szemelláthatólag felvirágzottak, a magyar tudós társaság, egyesületek és magánosok által kiadott munkák száma megszorodott, tehát a pesti könyvkereskedések számának szaporítása is indokoltnak látszik. Könyvkereskedés alapításához nem csupán a szükséges szakképzettséggel rendelkezik, hanem 5000 frt készpénzén kívül egyéb vagyona is van; sőt egy vagyonos pesti polgár WEISS Hermann leányával készül házasságot kötni, mi által a város legvagyonosabb polgárai sorába fog emelkedni. Ajánlóleveleket csatol mágnásoktól, tudósoktól és előkelő pesti polgárokról s hivatkozik külföldi összeköttetéseire, mi által a hazai kultúrának jó szolgálatokat tehet.

A kérvényt a helytartótanács véleményadás céljából leküldötte a pestvárosi tanácshoz, mely a fennálló gyakorlat szerint a helybeli nyolc könyvkereskedőt (EGGENBERGER és fia, HARTLEBEN, HECKENAST, IVANICS, KILIÁN György és társa, id. KILIÁN György és WEBER, MÜLLER

¹ Magyar könyvkereskedők évkönyve XI. (1901.) évf. V—LXVI. II.

könyvkereskedés; LEYRER József nem írta alá) hallgatta meg ez ügyben. Az említett könyvkereskedők 1841 május 6-án kelt nyilatkozatukban az engedély megtagadása mellett foglaltak állást azon indokolással, hogy a szabad verseny általában jó hatással van ugyan a kereskedelemre, a könyvkereskedelemben azonban szükség van a korlátozásra. Hivatkoznak Ausztria példájára, ahol a korlátozások a könyvkereskedelmet tekintélyhez juttatták, ezzel szemben Németországban, Olaszországban és Franciaországban a szabad verseny tönkretette a kereskedelmet s az erkölcstelen munkák elszaporodására vezetett. Hogy a magyarországi könyvkereskedelem tekintélynek örvend, ezt vagyoni állásuk biztonságának s óvatos üzleti politikájuknak köszönhetik, ami a korlátozó rendszabályok eredménye. GEIBEL kérésével szemben hangoztatják, hogy tekintettel a lakosság számára s az irodalmi szükségletre a fennálló nyolc könyvkereskedés már is sok s néhányan csupán nagy nehézségekkel tudják fenntartani magukat. Rámutatnak ezen felül a két nyilvános kölcsönkönyvtárra, a tudományos használat számára megnyitott egyetemi könyvtárra, az olvasó- és tudományos egyletek, valamint a kaszinó könyvtáaira, melyek a könyvkereskedések forgalmát hátrányosan befolyásolják. Ezekhez járulnak a zsidó házalókereskedők, kik különösen vásárok alkalmával nagy károkat okoznak a könyvkereskedőknek.

A folyamodó porosz származású s ámbár hosszabb idő óta helybeli könyvkereskedésben szolgált, mégis idegennek tekintendő; ezzel szemben több helybeli polgár fia ment könyvkereskedői pályára, akik inkább megérdemlik, hogy idővel könyvkereskedői joghoz jussanak. A fennálló könyvkereskedések üzleti összeköttetései olyan jók, hogy a helybeli könyvszükségletet teljesen ki tudják elégíteni s azt feleslegesnek tartják a folyamodó módjára aláírásokkal igazolni. A csatolt ajánlólevelekre különben az a megjegyzésük, hogy a mágnások a folyamodó iránti jóindulatból, a tudósok kiadatlan kézírataik sajtó alá juttatása reményében, a helybeli polgárok pedig barátságából írták alá azokat.

A hazai irodalomnak a folyamodó által kilátásba helyezett felkarolására nincs szükség, mert erről ők bőségesen gondoskod-

nak a megjelent új munkák szétküldése s hirdetéseik útján. A hazai munkák kiadása terén pedig mindenkor nagy áldozatkészséget tanúsítottak, amiről minden magyar hazafi tanuságot tehet. Amennyiben azonban a kiadó valósággal elő kívánná mozdítani a magyar könyvkereskedelmet, nyisson könyvkereskedést olyan vidéki városban, ahol még nincs rendes könyvkereskedő. Itt jó szolgálatot tehet az értelmiségnek, ha a központtal és a külfölddel megfelelő összeköttetésbe juttatja azt, s ezt a vállalkozást a maguk részéről minden eszközzel támogatni törekednének.

A pestvárosi tanács 1841 május 15-én kelt felterjesztésében a helybeli könyvkereskedők álláspontjára helyezkedett s érveiket még azzal is gyarapította, hogy az 1838. évi árvíz alkalmával több könyvkereskedő érzékeny károkat szenvedett, hiba lenne őket újabb versennyel terhelni, mielőtt kárukat kiheverték. De általában is veszedelmet láttak a könyvkereskedők helyzetének megnehezítésében, mert szorultságukban tiltott könyvek árusítására fogják adni magukat, ami semmikép sem kívánatos. Hivatkoznak végül a LANDERER Lajos esetére, aki maga is folyamodott könyvkereskedői jogért s a józan belátás arra indította, hogy kérését 1841 május 13-án visszavonta.

A helytartótanács nem fogadta el a pestvárosi tanács és a pesti könyvkereskedők érvelését s 1841 december 6-án kelt végzésével GEIBEL Károlynak megadta a könyvkereskedői jogot.¹ GEIBEL Károly hamarosan berendezte üzletét s a *Spiegel* című folyóirat 1842 március 12-iki száma már mint Pest város legszebben berendezett könyvesboltját hirdeti. Az új könyvkereskedés a Hajó-utcában a Nagy Krisztofíró elnevezett ház mellett állott s SENNOVITZ téved, mikor a RÓZSAVÖLGYI-cég üzlethelyiségével azonosítja, mely a Szerviták terén áll.

GEIBEL Károly könyvkereskedését kitűnő külföldi összeköttetései és szerencsés vagyoni viszonyai segélyével gyorsan felvirágoztatta s egyikévé tette Pest legnagyobb forgalmú könyvkereskedéseinek. Ennek eredménye lett, hogy 1847-ben ISTVÁN nádor udvari

¹ Pestvárosi levéltár Rel. am. 7475.

könyvkereskedői címmel tüntette ki, amelyet utóda, a GRILL-féle könyvkereskedés, ma is használ. Könyvkiadói tevékenysége is érdekes az elismerésre, mert amint SENNOVITZ megállapítja, 1841-től 1848-ig, tehát hét esztendő alatt 71 művet adott ki s ebből csupán nyolc német és egy latin mű volt. Nem vagyunk azonban egy véleményen SENNOVITZ-zal GEIBEL Károly kiadói működésének benső tartalmával, mert kiadványai arról győznek meg bennünket, hogy ezirányú tevékenységét az üzleti érdek irányította. Tanúságot tesz erről PETŐFI életrajzírója FERENCZI Zoltán, aki a SENNOVITZ által is idézett helyen elmondja, hogy a költő verseit először GEIBEL-nek ajánlotta fel kiadásra, de eredményt nem ért el. 1844-ben aztán megvette tőle *Helység kalapácsa* című hőskölteményét, amelyet a kritika nem fogadott éppen kedvezően. Mikor aztán 1846-ban EMICH Gusztáv megvette PETŐFI-től összes költeményei kiadási jogát, a *Helység kalapácsa*-t GEIBEL merev üzleti érdekből nem volt hajlandó kiadásra átadni, sőt mikor a költemények e nélkül jelentek meg, az 1844-ben megjelent művet 1847-ben mint «Pótlék»-ot hozta forgalomba, amit az egykorú sajtó erősen elítélt.

Szépirodalmi téren GEIBEL egyetlen nagyobb szabású kiadványa FÁY András összes műveinek kiadása volt, ami 1843—44-ben hét kötetben látott napvilágot. Egyéb szépirodalmi tárgyú kiadványai, DEGRÉ Alajos, GAAL József, LAUKA Gusztáv, NAGY Ignác, PÁLFFY Albert, SZIGLIGETI Ede és VACHOT Imre művei, kisebb lélekzetű munkák, amelyek nem követeltek nagy áldozatkészséget. A tudományos irodalom terén kétségtelen értékű kiadványai LÓNYAY Menyhért *Hazánk anyagi érdekeiről* (1847—48) című művének 2. része, PALUGYAY Imre *Megyerendszer bajdan és most* című művének 3. és 4. kötetei (1847—48) és SZEMERE Bertalan *Utazás külföldön* című kétkötetes művének második kiadása (1845), melyeknél azonban a szerencsés kezdet meggyőzhette GEIBEL-t a kiadás üzleti sikeréről. Nem tekinthetjük SENNOVITZ-hoz hasonlóan nagyérdemű kiadványoknak BALLAGI Mór három kiadást ért német nyelvű magyar nyelvtanát, két kiadást ért magyar-német zsebszótárát, magyar olvasókönyvét, mert ezek nagy kelendőségnek örvendő cikkek voltak s kiadásuk nem járt kockázattal. Az ifjúsági irodalom s nép-

szerű munkák körébe vágó kiadványai alig jelentettek érdemleges gyarapodást irodalmunk számára, mint üzleti cikkek azonban kitűnőek lehettek s GEIBEL Károly üzleti élelmessége mellett tesznek tanúságot. Kétségtelenül jó könyvkereskedő volt GEIBEL, származása és képzettsége azonban nem képesítették rá, hogy irodalmunk fejlesztését tudatosan munkálja, mert a Pesti Divatlap 1847. évi 50. száma szerint mindvégig meg maradt németnek, még magyarul sem tanult meg.

Az 1848. évi események nehéz megpróbáltatások elé állították GEIBEL Károlyt, amelyekhez nem volt hozzászokva, mert addig mindenben szerencséje volt: üzlete gyorsan fellendült s üzleti tekintélye megerősödött. A márciusi események hatása alatt az üzleti hitel megrendült, a németországi kiadók arany- vagy ezüstpénzzel való fizetést sürgettek s a magyar kormány megtiltotta az ércpénz kivitelét. A pesti könyvkereskedők 1848 májusában a magyar kormányhoz fordultak, hogy németországi tartozásaik kiegyenlítésére bocsásson rendelkezésükre 90—100.000 forintnyi összegű ércpénzt, aminek ellenében ugyanannyi értékű bankjegyet hajlandók letenni, ha az ércpénz kivételére engedélyt kapnak. A kormány az engedély kiadását megtagadta, a könyvkereskedők nem tudták Lipcsében esedékes tartozásaikat kifizetni s a németországi könyvkiadók megszüntették a könyvküldést. Ennek hatása alatt GEIBEL Károly 1848 június 22-én körlevélben fordult az összes németországi kiadókhoz s hangoztatta nyolcesztendőös becsületes munkáját, a márciusi események kedvezőtlen hatását a kereskedelmi tevékenységre, a magyar kormány ércpénzkiviteli tilalmát s türelmet kért tőlük. Hangoztatta, hogy 24.448 tallért kitevő lipcsei tartozását osztrák bankjegyekben a kiadók rendelkezésére bocsátja, ércpénzzel azonban az előadottak miatt nem tud fizetni.

A szükséges fedezet javarészét azonban nem az üzlet jövedelméből hozta össze, hanem megtakarított vagyonához kellett nyúlni, mert az 1848. évi törvényhozás olyan változásokat teremtett, amelyek lehetetlenné tették üzleti követeléseinek behajtását.

Az előadottakból nyilvánvaló, hogy GEIBEL Károly az 1848. évi események következtében súlyos veszteségeket szenvedett s e vesz-

teségek a jövőbe vetett bizalmát alapján támadták meg. Ennek kell tulajdonítanunk azon elhatározását, hogy Lipcsébe kívánt átköltözködni, ahol megfelelő összeköttetései voltak s vagyoni viszonyai is lehetővé tették számára, hogy ott új vállalatot alapítson. Pesti könyvkereskedését már 1849 végén eladta öccsének, GEIBEL Hermannnak s ámbár kiadói jogosítványait egyelőre még fenntartotta, a következő év folyamán azokon is túlادott.

GEIBEL Hermann 1849 december 22-én már könyvkereskedői jogért folyamodott s folyamodványában hangoztatta, hogy bátyja könyvkereskedését 8000 forinton megvásárolta. GEIBEL Hermann Halléban tanulta a könyvkereskedést, de gyakorlati évei javarészét — 12-ből 8-at — a monarchia területén töltött s bátyja üzletében régebben négy és félévig szolgált, most pedig újból ide tért vissza, tehát joggal hivatkozhatott rá, hogy ismerős a pesti viszonyokkal.

A véleményadásra felhívott pesti könyvkereskedők (EGGENBERGER és fia, EDELMANN Károly, HARTHLEBEN, KILIÁN és társa, KILIÁN és WEBER, MÜLLER Gyula, LANTOSY József, EMICH Gusztáv) nem ellenzték a kért könyvkereskedői szabadság megadását, előzetesen azonban kötelezvényt állíttattak ki GEIBEL Károllyal, hogy sem Budán, sem Pesten nem fog könyvkereskedői jogot szerezni. Ez alapon a pestvárosi tanács 1850 január 26-án a GEIBEL Károly könyvkereskedői jogosítványát megszüntette, GEIBEL Hermannnak pedig megadta a könyvkereskedői jogot.¹

GEIBEL Hermann tisztában volt azzal, hogy a politikai és gazdasági viszonyok miatt súlyos esztendőket kell átélnie. Ez a kilátás azonban nem vette el munkakedvét, hanem munkához látott s igyekezett úgy segíteni magán, amint az a körülményekhez képest lehetőnek látszott. 1850 július 13-án zeneművek árusítására kért engedélyt azon indokolással, hogy kizárólag könyvkereskedésből lehetetlen megélni. Az akkori egyetlen zeneműkereskedő, TREUCHLINGER, ez ellen állást foglalt s hivatkozott az eddigi hasonló vállalatok tönkrementére, valamint a saját súlyos helyzetére is, amennyiben hét év óta működik Pesten s még segédet sem képes tartani.

¹ Pestvárosi levéltár 1850/52. évi 1311. szám.

Ennek következtében a pestvárosi tanács elutasította a GEIBEL Hermann kérését, aki ily módon mégis kizárólag a könyvkereskedésre volt utalva.¹

Szerencsére megúsza azonban a nehéz esztendőket, üzlete fennmaradt s GRILL-féle könyvkereskedés elnevezés alatt még ma is fennáll.

Mikor GEIBEL Károly 1849 végén üzletét öccsének átadta, már tisztában volt vele, hogy Lipcsébe költözik s ott alapít üzletet. E szándékát azonban nem hozta nyilvánosságra, hanem 1850 március 5-én azon a címen kért útlevelet, hogy üzleti leszámolásai érdekében Lipcsébe kell utaznia. Átköltözési szándéka mellett szól azonban az, hogy nem csupán a saját, hanem a felesége és két éves István nevű fia számára is útlevelet kért azon indoklással, hogy Lipcsében lakó beteg anyját akarják meglátogatni. Kérését azzal támogatta, hogy 1849-ben a forradalmi zavarok elkerülése céljából hosszabb ideig Bécsben tartózkodott s ott minden akadály nélkül kapott külföldi útlevelet. A pestvárosi tanács nem emelt kifogást az útlevél megadása ellen,² a felsőbb hatóságok azonban más véleményen voltak, a felhozott érveket nem tekintették elegendőknek a külföldi utazás indoklására s hivatkozva azokra a kifogásokra, melyek a cég ellen újabban felmerültek (bei den in neuester Zeit gegen obige Firma erhobenen Beschwerden), határozottan megtagadták az útlevél kiadását.³ Helyes úton járt tehát SENNOVITZ, mikor arra mutatott rá, hogy 1848. évi forradalmi szellemű kiadványaival GEIBEL Károly is kompromittálta magát s a politikai üldözéseket kívánta elkerülni, mikor Lipcsébe költözött.

1850 nyarán GEIBEL Károly még Pesten tartózkodott, mert július 23-án a pestvárosi tanácstól erkölcsi bizonyítványt kért, amit meg is kapott. Erre a bizonyítványra azért volt szüksége, hogy Lipcsében üzletet alapíthasson, mert a bizonyítvány arra is kiterjeszkedett, hogy 1847-ben ISTVÁN nádortól udvari könyvárusi címet kapott s a Kristóf-téren állott könyvkereskedését 1849-ben öccsé-

¹ Pestvárosi levéltár 1850/52. évi 2390. szám.

² Pestvárosi levéltár 1850/52. évi 584. sz.

³ Pestvárosi levéltár 1850/52. évi 13.368. sz.

nek eladta.¹ Minthogy SENNOVITZ által idézett 1850 október 10-én kelt körlevele szerint lipcsei könyvkereskedését akkor már megnyitotta s útlevelére vonatkozó újabb levéltári adatot nem találtunk, azt kell hinnünk, hogy idegen útlevéllal jutott ki az országból. Lipcsei alapítása azután nagyobb sikerrel járt, mert 34 esztendei működésével azt a virágzás magas fokára sikerült emelni.

¹ Pestvárosi Levéltár 1850/52. évi 2369. sz.

XII.

Emich Gusztáv.

1841—1868.

Értékes emberrel szaporodott a pesti könyvkereskedők kara, midőn 1841 december 14-én EMICH Gusztáv a könyvkereskedői jogot megkapta. Születési helye Pest volt ugyan, ahol atyja, EMICH Ferenc már 1812-ben polgárjogot szerzett; származása szerint azonban német volt, mert atyja csupán 1811-ben kötött házassága révén került állandó kapcsolatba hazánkkal és a fővárossal. A SENNOVITZ-féle könyvkereskedői életrajzok KILIÁN mellett EMICHhel foglalkoztak a legbehatóbban¹ s ezt a képet csupán egyes vonásokkal tudjuk kiigazítani, egyebekben az idézett helyre utaljuk az olvasót.

Amint 1841 augusztus 17-én a helytartótanácshoz intézett folyamodványában előadta, EMICH Gusztáv középiskolai tanulmánya; elvégzése után lépett a könyvkereskedői pályára. EGGENBERGER Józsefnél tanult s fia könyvkereskedésében négy évig működött mint segéd. Azután külföldre ment s Bécsben a TANDLER és SCHAEFFER-cégnél, Párisban pedig a RENOARD Gyula és társa cégnél volt gyakorlatoz; összesen tehát 11 évi könyvkereskedői gyakorlata volt, amikor könyvkereskedői jogért folyamodott.

Ennek a kérvénynek is át kellett menni a pesti könyvkereskedők kritikáján s ezek vele szemben sem voltak kíméletesebbek. 1841 november 10-én ugyanis a nyolc pesti könyvkereskedő (EGGENBERGER és fia, HARTLEBEN, HECKENAST, KILIÁN és társa, KILIÁN és WEBER, özvegy MÜLLERNÉ, LEYRER József, IVANICS) azt hozták fel ellene, hogy GEIBEL csak nem régen folyamodott könyvkereskedői jogért s ha egyszerre két új könyvkereskedés nyílik meg Pesten, akkor kétséggé válik a már meglevő könyvkereskedések fennmaradása. A könyvkereskedésre már fennálló korlátok ledöntését

¹ Magyar könyvkereskedők évkönyve. III. (1892.) évf. I.—LII. II.

csupán az esetben tartanak veszélytelennek, ha a könyvkereskedelem szabad mozgását gátló könyvvizsgálati szabályok (cenzura) is megszűnnek. A kiváltságok fenntartásához csupán addig ragaszkodhatnak, amíg nincs biztosítva mozgási szabadságuk. Az ellen egyáltalán nem emelnének kifogást, ha a könyvkiadók száma szaporíthatnák, mert ezzel emelkednék a könyvtermelés s ez nekik is előnyükre szolgálna. Másképen áll azonban a dolog a könyvek értékesítésével foglalkozó könyvkereskedésnél (sortiment), mert a külföldről behozható könyvek mennyiségét erősen korlátozza a cenzura s ha a behozható könyvek értékesítésével a szükségesnél több könyvkereskedő foglalkozik, akkor nincs biztosítva fennmaradási lehetőségük.

A könyvkereskedők érveit az 1841 november 24-én kelt tanácsi jelentés is magáévá tette, minthogy azonban a kevéssel előbb GEIBEL Károly ügyében tett előterjesztésében azt hangoztatta, hogy a külföldiekkel szemben a helybeli születésűeknek kell módot adni könyvkereskedés alapítására, EMICH Gusztáv kérését nem utasíthatta el. Ennek alapján a helytartótanács 1841 december 14-én EMICH Gusztávnak megadta a könyvkereskedői jogot¹ s a KIGYÓ- és UR-utcák sarkán rövidesen megnyitotta fényes könyvkereskedését.

EMICH Gusztáv kezdettől fogva komolyan fogta fel hivatását s a magyar nemzeti kultúrának fáradhatatlan munkása lett. Már 1842 augusztus 5-én folyamodványt adott be a helytartótanácsához, melyben a Honderű című folyóirat megindítására kért engedélyt. Folyamodványában különösen azt hangoztatta, hogy a művelt magyar nőknek akar léleknevelő olvasmányt adni, mert a fennálló folyóiratok az arisztokrácia elleni állandó támadásaikkal s illoyalis maguktartásával a «szocialis decompozitio» útját egyengetik s könyvkereskedői pályafutása legszebb kezdetének azt tekintené, ha ez irányzatot kellőképpen ellensúlyozhatná.

Könyvkereskedői tevékenysége gyors fellendülése mellett tesz tanúságot, hogy röviddel pesti könyvkereskedése megnyitása után Budán kívánt üzletet alapítani s erre a helytartótanácsi engedélyt

¹ Pestvárosi levéltár. Int. an. 8144.

már 1842 november 22-én megkapta.¹ Egy szóval nem lassú léptekkel, óvatos megfontoltsággal halad előre pályatársai mintájára, hanem gyorsan cselekszik és határozottan, amire eddig példa nem volt a magyar könyvkereskedelem történetében. Sikerekben nincs hiány, a vásárló közönség bizalmát sikerül megnyernie s az 1848 előtti legifjabb könyvkereskedés rövidesen Pest városa s Magyarország legnagyobb forgalmú könyvkereskedésévé lett. Kétségtelen, hogy a sikert részben a magyar olvasóközönség nagyobb kultúr-igényeinek köszönhette, de az egyéni siker sem tagadható meg tőle, mert a többi könyvkereskedés nem tudta ugyanazt az eredményt felmutatni.

A pesti könyvkereskedők már idézett nyilatkozatukban a könyvkiadás terére kívánták utalni EMICH tevékenységét, ami nem sikerült ugyan formailag, a valóságban azonban mégis kitűnő kiadó lett EMICHből. SENNOVITZ statisztikai összeállítása szerint 27 esztendő alatt 663 művet adott ki 830 darabban, s ebből 629 mű volt magyar, 32 német, 1 latin és 1 francia nyelvű. Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy EMICH Gusztáv volt az első igazán magyar könyvkiadó. Kiadói tevékenységét főleg a szépirodalomra fektette s nem foglalkozott KILIÁN és HECKENAST mintájára tankönyvkiadással, ami pedig üzleti szempontból jobb vállalkozás volt. Csupán nevezetesebb szépirodalmi kiadványait említjük meg. EMICH adta ki BAJZA (1851), CSOKONAY (1843—45), FALUDI (1853), LISZTI László (1855) és ZRINYI Miklós (1853) összes munkáit, JÓKAI Mór 14 regényét (1852—68), KEMÉNY Zsigmond 6 regényét (1852—55), MADÁCH *Ember tragédiájá-t* (1867) s PETŐFI Sándor összes költeményeit (1847 és 1848), valamint újabb költeményeit is (1849). A *Belletristisches Lese-Cabinet der ung. Litteratur* c. kiadványában megismertette a német olvasóközönséggel KEMÉNY Zsigmond (1859) és EÖTVÖS József (1858) regényeit s külföldi regények magyarra fordításáról is gondoskodott. Az ő kiadásában indultak meg a Honderű, Reform, Új Magyar Múzeum, Pesti Napló (1850), Budapesti Hírlap (1852), Sürgöny (1860), Magyarország (1867) stb című

¹ Pestvárosi levéltár i. h.

hírlapok és folyóiratok. Nyolc politikai napilap, három hivatalos lap, hét szépirodalmi lap, két divatlap, két ifjúsági lap és három szaklap kiadója volt összesen, ami kétségtelen tanúságot tesz erős vállalkozói szelleme mellett.

Kiadói tevékenységének megkönnyítésére HECKENAST mintájára nyomdát is szerzett s már 1850-ben megvette EISENFELS Rudolf nyomdáját, aminek átvételére csupán 1852 november 14-én kapott felsőbb hatósági engedélyt. A nyomdaipar terén épen olyan szerencsés kezű vállalkozónak bizonyult, mint a könyvkereskedés és kiadás terén, s nyomdája rövid időn belül a legelső pesti nyomdák sorába emelkedett.

Nagy könyvkiadói tevékenysége arra kényszerítette, hogy a könyvkereskedéstől utóbb megváljon s üzletét már 1850 szeptember 29-én eladta SZÁMWALD Gyulának. Minthogy azonban SZÁMWALD Gyulának nem sikerült az átruházáshoz szükséges felsőbb hatósági engedélyt megszerezni, az üzlet 1854-ben újból vissza került EMICH-hez, aki aztán 1857-ben végleg eladta azt PFEIFFER Ferdinándnak.

Innen kezdve EMICH kizárólag kiadói üzletének élt, amelyet 1868-ban fiának adott át s érdemekben gazdag földi pályafutását 1869 április 3-án fejezte be.

GÁRDONYI ALBERT.

A NEMZETKÖZI SZELLEMI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÚJ EREDMÉNYE.

Az irodalmi termelés egyre emelkedik, a tudományok mind finomabb elágazásokra specializálják magukat, sőt a pesszimisták már a könyvtáraknak — melyekben egyedül volt a tudományosság egyetemessége érezhető — felosztását és egymástól független különleges gyűjteményekbe való tagozódását is jövendölik. Senki-nek sincs már az az áttekintése korának tudományos termelését illetőleg, amellyel még egy Leibniz rendelkezett, senki sem tudja maga erejéből még a saját tudományos szakterületének irodalmi termelését sem áttekinteni. Felmerül tehát a kérdés: hova vezet mindez? Oda jussunk-e, hogy egy tudós se tudja, mi történik saját szakmájában, hogy ugyanazokért az eredményekért mindig újra kelljen dolgozni, hogy régen megcáfolt nézetek új eredményekként legyenek feltárlva és elismerést találjanak? Milyen eszközöket kell felhasználnunk e zürzavar elkerülésére s oly racionális munkarendszer felállítására, amely egyedül biztosít célravezető haladást? Erre csak egy orvosság van és éppen a munkamegosztás váltja valóra ezt a lehetőséget: folyamatos periodikus bibliográfiák megteremtése és kiépítése, melyek közlik a tudósokkal az új kutatások cím-ismeretét, sőt fejlettebb alakjukban kritika és ismertetés formájában módot nyújtanak tájékozódásra és esetleg ítéletalkotásra. De mire valók egyes tudományágak legkiválóbb bibliografiái, ha azokat a tudósok nem használják, ha — mint gyakran sajnálattal kell hivatott helyen megállapítani — ezek még a szakkörökben sem váltak közkinccsé? Valljon-e kudarcot a gyakorlatban az az elméletben minden tudós által elfogadott elv a tudomány nemzetköziségéről, csak azért, mert a külföldi kutatások eredményeit csak nagyon gyéren hozzák másutt nyilvánosságra és mert a külföldi bibliografiák ismerete és használata még eddig nem ment át a tudósvilág vérébe? Ilyen

gondolatmenetből származott évekkel ezelőtt Marcel GODET, a berni svájci nemzeti könyvtár igazgatója Index Bibliographicus-ának terve, mely nemzetközi jegyzéke a különböző tudományok bibliografiai folyóiratainak és a Népszövetség védnöksége alatt mint annak első bibliografiai kiadványa 1925-ben jelent meg, magában foglalván 1002 folyóirat bibliografiai adatait. Ezzel egy addig semilyen alakban meg nem valósított munka nyert megoldást, amely teljes és kényelmes áttekintést nyújt minden ország és minden szakma folyó bibliografiáiról s így mintegy kulcsa a jelenkor tudományos termelésének.

A bevezető szavakban vázolt tudománypolitikai helyzet azonban még változatlanul fennáll és ezért komoly vizsgálat tárgyává kell tennünk, hogy e mű, melynek adatait 1923-ban és 24-ben, tehát már hat vagy hét éve gyűjtötték, még mindig megfelel-e céljának? Nem avult-e már el? A bibliografiai folyóiratok jegyzékének időről-időre újjal való pótlása elválaszthatatlanul hozzátartozott az eredeti tervhez. Az index bibliographicus szellemi atyja, GODET eleve tisztában volt azzal, hogy a «bibliographies courantes» időközönként megjelenő jegyzékének magának is egy «bibliographie courante»-nak kell lennie, ha tartósabb hatást akar vele elérni. Mert a dolog természetében rejlik, hogy az úgynevezett «másodfokú bibliografia» hamarabb avul el, mint a többi bibliografikus segéd-eszköz, különösen ha folyó bibliografiákra terjed ki, mint a jelen esetben is. Mert a tisztán bibliografiai folyóiratok gyakran nagyon rövid életűek, viszont a többieknek, amelyek csak részben bírnak bibliografiai tartalommal, értéke és anyaga az évek folyamán igen nagy ingadozásoknak lehet alávetve, miután a szerkesztőség kényétől függ, hogy mekkora terjedelemben hozza folyóiratának bibliografiai függelékét. Így nemcsak újabb bibliografiai folyóiratok megindulása következtében keletkeztek hiányok az «index»-ben, melyek ennek értékét idővel leszállítják, hanem még inkább a számos, ma már nem helytálló adat folytán, amely vagy olyan folyóiraatra hivatkozik, mely ma már megszűnt, vagy olyanra, mely azóta megváltoztatta bibliografiai karakterét. Ha az első bajt még egy rég ismert orvossággal gyógyíthatnánk is, a másik baj ellen csak egy radikális

kúra, az anyag tökéletes újrafeldolgozása segíthet. És ennek a munkának itt van az ideje.

Ez a kérdés 1928 őszén vetődött fel, az indító okot hozzá egy hasonló terv befejezéshez közeledése szolgáltatta. Ez a szellemtudományok bibliografiai folyóiratainak jegyzéke, melyet a «Nemzetközi Akadémiai Unió» a «Népszövetségnek a nemzetek szellemi együttműködésére alapított intézet»-ével együttesen készít elő kiadásra. A két vállalkozás egymáshoz való viszonyának vizsgálata közben a Népszövetség könyvtári szakértői olyan éles különbségeket állapítottak meg munkamódban és célban, hogy lemondtak a két terv összeolvasztásáról. Egyidejűleg azonban fellángolt az «index bibliograficus» felújítása iránt való, mindaddig mérsékelt érdeklődés. 1929 febr. 11—13-án beható vita után elhatározták a «Szellemi együttműködést fejlesztő intézet» párizsi könyvtárkonferenciáján — melyen GODET berni igazgatón kívül különösen KRÜSS, berlini főigazgató pártolta igen melegen a tervet — egy bizottság megszervezését, melynek feladatává egy tervezet kidolgozását és előterjesztését tették. A bizottság tagjai: GODET, KRÜSS és a párizsi Nemzeti Könyvtár főigazgatója, ROLAND-MARCEL lettek. Ez a bizottság 1929 március 21-iki összejövetelén tanácskozás tárgyává tette, két részletes tervezet alapján, a kivitel módját. Az egyik tervezet GODET-től, a másik e cikk írójától származott. Mindkettőnek részletes, gondos megfontolása után, a GODET-féle terv alapulvételével, egy mérvadó terv dolgoztatott ki.

A terv végleges alakja, annak ellenére, hogy az első eszme alapján készült, attól néhány pontban mégis különbözik. A két legfőbb különbség a berlini Állami Könyvtárnak a felelős szerkesztőségbe való bevonása és evvel kapcsolatban a bibliografiai egyes adatoknak kibővítése. GODET maga is kíváncsúnak tartotta, hogy egy egészen nagy Nemzeti Könyvtár vegye át a kiadást, vagy vegyen részt abban, mert az első kiadás szerkesztése arra a tapasztalatra juttatta, hogy a központnak jelentett sürgős és szükséges pótlások és ellenőrzések a Svájci Nemzeti Könyvtárban nehézségekbe ütköztek. Milyen más helyzetben vannak a milliós könyvtárak, melyek a külföldi bibliografiai folyóiratoknak legalább túlnyomó részét járát-

ják! Bennük a hiányzó adatok pótlása nem járna nehézséggel és a javítások és kiegészítések is megbízhatóbbak lennének. KRÜSS főigazgató ajánlatára a berlini Állami Könyvtárt szemelték ki erre a célra, mert az Index Bibliographicus első kiadásának tanúsága szerint,¹ a világ összes államai közül Németország tulajdonában van a legtöbb folyó bibliografiai periodica. GODET mellett e cikk íróját bízták meg a kiadással. A személyi kérdés ilyen megoldásától három előnyt remélnek: az 1925-ben GODET által kiadott első kiadással szerzett tapasztalatok felhasználását, a berlini könyvtár folyóirat-osztálya bő anyagának értékesíthetését és végül az «Internationale Bibliographie des Buch- und Bibliothekwesens»-szel való szoros kooperáció eredményét, mely közvetlenné és természetessé fog válni azáltal, hogy e cikk írója fenti bibliografiai, könyvtár- és könyvtudományi évkönyv társkiadója.

E terv kivitelét a fent vázolt alakban, 1929 júliusában a szellemi együttműködést irányzó bizottság gyűlésén elhatározták és ezt a határozatot szeptemberben, a Népszövetség nagygyűlésén, Genfben elfogadták. Ezzel a Népszövetség messzire ágazó organizációja hivatalosan e vállalkozás mellé állt; a Népszövetségnek a szellemi együttműködést irányzó intézete fogja a kiadást vállalni, valamint a német bizottságot munkájában anyagilag is támogatni.

A vállalkozás kivitele eszerint biztosítottnak látszik. A munkamódszer kompromisszumot állít fel a centralizálás elve és a decentralizálás között, mely jó eredményeket ígér azáltal, hogy Berlinben egy elosztó, kiegészítő, rendező és végső fokon felelős központot állít fel, a kidolgozás munkáját pedig, mint az az Index első kiadásánál is történt, az egyes országok nemzeti könyvtáaira bízva, hogy saját országukkal szemben, különösen az esetleges kihagyások miatt viseljék a felelősséget. Senki sem vonhatja kétségbe, hogy ilyen munka a nemzet könyvtárának feladatait túl nem haladja. Szűk látókörű álláspont volna, ha a központi könyvtárak feladatukat országuk irodalmi termelésének gyűjtésével és az utókor számára hozzáférhetővé tételével kimerítettnek tekintenék. Nem, — saját generáció-

¹ Az abban felsorolt 1002 folyóiratból Németországra 224, Franciaországra 150, Nagybritanniára 89 és az Egyesült Államokra 63 esik.

jukkal szemben még más kötelességük is van. Minden alkalmat meg kell ragadniok a tudomány és az ismeretek pozitív terjesztésére, tudakozó- és csereirodák felállítására és központi bibliografiai feladatok elvállalásával országuk könyvtártudományi központjává kell válniok, hogy esetleges nemzetközi könyvtári feladatokban való együttműködéssel országukat méltón képviseljék és az ügyet illeténkép előmozdítsák. Reméljük, hogy az ilyen bibliografiai vállalkozásoktól együttműködésre felszólított könyvtárakban és más intézetekben megvan a valódi idealizmus és odaadó munkakészség, s akkor a siker el nem maradhat.

(Berlin.)

DR. VORSTIUS JORIS.

PETŐFI A SZÉPIRODALOMBAN.

(Újabb adatok a Petőfi-kultusz bibliográfiájához.)

Az alábbi gyűjtemény a Magyar Könyvszemle 1923. évfolyamában közölt hasonló tárgyú egybeállítás folytatása. Elsősorban ez is azokat a költői igényű munkákat tartja számon, melyekhez PETŐFI alakja s a vele kapcsolatos mozzanatok szolgáltatták az indítékot. Nagyobb részét a centenáris évforduló óta megjelent darabok teszik, de van köztük néhány előbbi eredetű is.

Az újabb gyűjtés anyaga sem nélkülözi azt a változatosságot, mely a régebben közzétett anyagot jellemezte. Eredet, alak, terjedelem és műforma tekintetében itt is vegyesen fordulnak elő magyar és külföldi költőktől való kisebb-nagyobb verses és prózai művek, lírai darabok, elbeszélések és drámák, vagy dramatizált jelenetek. Minthogy azonban — az előző közlemény négyszáz szerzőtől származó kb. hatszáz darabjával szemben — ezúttal mindössze kilencvenegy szerző százhuszonöt munkájáról van szó, nem volt érdemes műfajok szerint úgy szétkülöníteni az anyagot, mint amott.

E többnyire kultikus jellegű művekhez járul újabb csoportként a PETŐFI versei nyomán készült, kinyomozható paródiák sorozata. Az adatok e része — a továbbiakkal együtt — a nagy költő szellemi termésének utóélete szempontjából érdekes; t. i. tájékoztat nyújt arról, hogy főképen mely költeményei élnek a köztudatban. A paródia sikere ugyanis egy ismert műalkotásra utaló esztétikai sejtelem és a köznapiság tartalom ellentétén fordul meg. Ha az olvasó előtt ez rejtve marad, akkor komikus hatás aligha keletkezik. A különböző társadalmi, politikai és egyéb fonáságokat gúnyoló kilencvenkét paródia bizonyosága szerint (nagyrészt névtelenségbe burkolódzó) verselőink ötven PETŐFI-költemény műformáját használták fel a napi érdeklődés céljaira. Az egybeállítás statisztikai tanulsága mintegy igazolja a tapasztalatot, — PETŐFI legnépszerűbb versei: a *Nemzeti dal* és a *Szeptember végén*. Ezek nyomán írták a legtöbb paródiát.

Az adatok többi csoportjai (verses feleletek; P. művei alapján készült művek; címreminiszenciák) is annyiban figyelemreméltók, mert szemléltetik azt a mozgalmasságot, mely egy nagy szellem nyomában az irodalmi életben támadt. Mióta az újabb vizsgálódás az ilyenmű jelenségeket is mérlegeli, az efféle mozzanatok számontartása sem közömbös.

I.

Petőfiről szóló szépirodalmi művek.¹

- Arany János*: Barátomhoz. — 5×4. — (Újabban SZENDREY Júlia hagyatékából előkerült vers.) Magyarság. 1925. 83. sz. Facsimiléjét l. MIKES Lajos: Szendrey Júlia levelelesládájának kincsei. Bp. 1928. 19. l. MIKES szerint «Arany e verset... 1847 nov. 11-én kelt leveléhez csatoltan juttatta el PETŐFİHEZ. Magát a levelet a Nemzeti Múzeum őrzi».
- Baja Mihály*: P. a Hortobágyon. — Vers. — VOLLAY F.: Nagymagyarorszáért. Debrecen. 1927. 24. l.
- Bajkay Lajos*: P. szülővárosában. (Kiskőrösön.) — 6×4. — B. L.: A falunak. II. kiadás. Szeged. é. n. (1925.) 23. l.
- P. szülőházában. — 101 sor. — U. o. 24—28. l.
- Balassa Imre*: Nagy idők. — P. regényes életrajza. — Bp. é. n. (1927.) 374+1. l.
- Baldzs Györgő*: P. szelleméhez. — 10×6. — B. Gy.: Álmodik a Hargita. Miskolc. 1927. 42. l.
- Baldzs Sándor*: Az özvegy férje. — Elbeszélés. — P.-Társaság Lapja. 1877.
- Bánsági*: P. nemzete. — 3×8. — Kisfaludy-Társ. Évtapjai. Bp. 1923. 32. l.
- Berkényi Károly*: P. anyja. — 8×5. — B. K.: Hitem az élet. Bp. 1927. 48. l.
- Bolond Istók*: P. halála napján. — Vers. — Bolond Istók. 1878. 31. sz.
- Helyet P.-nek. — 5×8. — U. o. 1881. 40. sz.
- P. szobra. — 5×8. — U. o. 1881. 45. sz.
- P.-Társaság Debrecenben. — 3×4. — U. o. 1882. 18. sz.
- Brancsics Blagoje* (szerb költő): P. szobra előtt. — Gondolatmenetét közli POLT Vladislava: P. a szerbeknél (Ujvidék. 1912. 31. l.) c. értekezésében.
- Dura Máté*: P. dicsőítése. — 68 sor. — D. M.: Szébb-jobb világ. Bp. 1927. 77. l.

¹ A Magyar Könyvszemle 1923. évf.-ban megjelent, hasonló tárgyú cikk folytatása. Az ott közölt adatok, még ha újabb kiadást értek is, itt nincsenek megemlítve. A rövidítésekre nézve ugyanúgy jártunk el, mint az előbbi egybeállításban; a címek után szorzójellel összekötött számok itt is a verses mű terjedelmére utalnak. (Tehát: 5×4 = öt négysoros szak.) Ahol szakozatlan a vers, ott külön meg van jelölve a sorok száma; kivéve azokat az eseteket, mikor a szöveg nem volt megszerezhető. A terjedelemre mutató számokat követi a könyvészeti megjelölés. Itt a kezdőbetűk a szerző nevét jelentik. Pl.: B. L. = BAJKAY Lajos. Ahol a versek címe előtt a szerző neve ismétlődne, ott csak egy vízszintes vonás (—) jelzi a szerző azonosságát. Egyéb rövidítések: P. = PETŐFI; P. S. = PETŐFI Sándor; Bp. = Budapest; é. n. = évjelzés nélkül; v. ö. = vesd össze.

- Farkas Imre*: Egy város. — (Irredenta vonatkozású verses megemlékezés Kolozsvárról s ezzel kapcsolatban P.-ről.) — *Nemzeti Ujság*. 1926. 188. sz.
- Feleki Sándor*: Márciusi ibolyák. — 8×4. — *Vajda Gyula*: Ünnepi versek. Bp. 1907. 68. l.
- Géczy István*: A pápai diákok. — Ünnepi játék P. életéből. — (Ifjúsági színmű.) Bp. é. n.
- Goga Octavián*: P.-hez. — 5×4. — *Temesvári Hirlap*. 1927. (Versek. GARA Ákos fordította román nyelvből.)
- Gulyás Pál*: P. udvarában. — 35 sor. — *Széphalom*. 1928. 346. l.
- Halmos Izor*: P. — 24 sor. H. I.: Gedichte und Sprüche. Wien. é. n. (1924. Az idézett vers szövege magyarnyelvű.)
- Hamvas József*: Csillagok találkozása. — Ünnepi játék. — Az erdő. 1927. 5. sz. (Verses mű; ARANY J. is szerepel benne s a Szeptember végén és «A XIX. század költőihöz» c. P.-versek is bele vannak szöve.)
- Havas István*: Segesvár. — 14 sor. — H. I.: Virágénekek. Bp. 1925. 87. l.
- Kiskőrös. — 14 sor. — U. o. 88. l. (és 8 Órai Ujság. 1925. 172. sz.)
- Sopron. — 14 sor. — U. o. 93. l.
- P. múzsája. — Látványos jelenetek. — (Szereplői: HITTIG Amália, TÓTH Róza, NAGY Zsuzsika, CSAPÓ Etelka, MEDNYÁNSZKY Berta, WEISZ Rozália, SZENDREY Júlia.) *Magyar Lányok*. 1923. 117—21. l.
- P. feltámadása. — Vers. — VOLLAY F.: Nagynagyarságért. Debrecen. 1927. 119. l.
- P. szobránál. — Vers. — U. o. 129. l.
- Hegedűs*: P.-né naplója olvasásakor. (I—II.) — Vers. — *Hazánk*. 1847. II. 22. — V. ö. ENDRÓDI S.: P. napjai a magyar irodalomban. Bp. 1911. 366. l.
- Hevesi Simon*: P. — 19 sor. — *Borsszem Jankó*. 1922. 52. sz.
- Hodossy Sándor*: Költemények. P. halálának hatvanadik évfordulójára. Bp. 1910.
- Ikbál Mohamed* (indiai költő): P. — 7 sor. (A perzsa nyelven írt verset BAKTAI Ervin fordította magyarra,) — *Pesti Napló*. 1924. 276. sz. és *Magyar Bibliofil Szemle*. 1925. 1. sz.
- Jakab Ödön*: Borjádi emlék. — 9×8. — *Kisfaludy-Társ. Évlapjai*. Bp. 1923. 29—31. l.
- Juhász Gyula*: Fotografiák. — 13 sor. — J. Gy.: Ez az én vérem. Szeged. 1919. 12. l.
- Félégyházán 1918 nyarán. — 6×2. — U. o.
- Zoltánka. (Krúdy Gyulának.) — 14 sor. — *A Hét*. 1913. II. 522. l. és J. Gy.: *Hárfa*. Bp. É. n. (1929.) 56. l.
- Pozsony. — 14 sor. — J. Gy.: *Hárfa*. Bp. é. n. (1929.) 95. l.
- Kállay István*: A költő halála. — 4×8. — *Szines könyv. Szerkeszti KHERN Ede*. Brassó. 1881. 201—2. l.
- Kálmán Gyula*: P. szellemében. (Óda.) — 6×6. — *Tavaszi. A pápai ref. főtanodai önképzőkör emlékkönyve*. Pápa. 1871. 1—2. l.
- Kárász Ödön*: P. (A segesvári szobor leleplezésekor.) — 6×8. — K. Ö.: *Versek*. Bp. 1898.
- A Bem-P.-körkép előtt. — 6×8. — U. o. 20. l.

- Kelecsényi Gabriella*: Zsuzsika. — Novella. — Tolnai Világlapja. 1925. 42. sz.
- Kolibry Jenő*: Proletárálmok. — 10×4. — Üstökös. 1859. 17. sz.
- Kolozsváry József*: P. — Drámai monológ néma képletekkel. — II. kiadás. H. és é. n. (L. a P.-ház gyűjteményében.)
- Konrád Zoltán*: P. feltámadt. — Vers. — VOLLAY F.: Nagymagyarországért. Debrecen. 1927. 141. l.
- Kosáryné Réz Lola*: Szutor Katalin. — Novella. — Hölgyek Naptára. Bp. 1923. 131—42. l.
- Kosztolányi Dezső*: Óda. — 64 sor. — Hölgyek Naptára. 1923. 62—5. l.
- Kovács Alajos*: P. — Színjáték 3 részben az ifjúság számára. (Hajnal, Delelőn, Napnyugta.) — Kiskúnéfegyháza. 1923. (V. ö. Napkelet. 1923. II. 966. l.)
- Kozma Andor*: P. szobránál. — 8×4. — K. A.: Magyar symphoniák. Bp. 1909. 184—5. l.
- P.-szimfonia. — 227 sor. — Akadémiai Értesítő. 1923. 11—17. l. és Bpesti Szemle. 1923. 23. sz.
- P. — Költői regény. — Bp. 1927. 248. l.
- Kozma István*: P. szülei. — Ifjúsági színjáték. — Bp. é. n.
- Krúdy Gyula*: A költő szökni akar. — Novella. — Hölgyek Naptára. Bp. 1923. 119—28. l.
- Juliskák Juliskája. — Novellisztikus hangulatkép. — Magyarság. 1828. júl. 15.
- Lampérth Géza*: P. dajkája. — 4×8. — 8 Órai Ujság. 1923. 135. sz.
- A pápai diákokhoz. — 12×6. — A Nép. 1923. 79. sz.
- Sopron. (1839—40.) — 2×12. — Soproni Helikon. 1927. 89. l.
- Lenkei Henrik*: Három csillag. — 4×4. — Ujság. 1925. 139. sz. (A három csillag, kikről itt szó van: RAFAEL, MOZART, PETŐFI.)
- Lőrinczy György*: P. — 6×8. — Budapesti Hírlap. 1923. 57. sz.
- M. Erdőkővy Erzsébet*: A gyermekek hódolata P. emlékének. — Három jelenet. — Kis Pajtás. 1923. 15. sz.
- Magyar Kakas*: A P.-szobor előtt. — 35 sor. — Üstökös. 1882. 43. sz.
- Marcell Ágost*: A magyar sors. — Színmű. — Bp. 1926. 157. l.
- Mariancsics Imre*: P. éve. — 73 sor. — Budapesti Hírlap. 1923. 171. sz.
- Mécs László*: Harangöntők öröme. — 14×4. — Napkelet. 1925. II. 440. l.
- Medgyes Lajos*: P. halála a segesvári síkon. 1849. — 48 sor. — BABOS Károly: Népszínházi Zsebkönyv 1868-ik évre. Buda. 1868. 51—2. l. és M. L.: Költemények. Brassó. 1904. 194. l. (Itt a cím: A segesvári síkon.)
- Ifjú költőinkhez. (1869 júl. 14.) — 7×6. — M. L.: Költemények. Brassó. 1904. 212. l.
- Mikó László*: Emlékdal 1899 júl. 31-re. P. S. világhírű magyar költő halálának 50. évfordulójára. — Rozsnyó. 1899. 4. l.
- Milkó Izidor*: P. és Szendrey Júlia. — Jelenet. — M. I.: Ketten. Subotica. (Szabadka.) 1928. 290. l.
- Mocsáry Lajos*: P. lelke. — Kis színdarab. 1 felv. — Debrecen. é. n.
- Nadler István*: Diadalmas P. — Színmű 6 képben. — Esztergom. 1923. 31. l.
- Nagy Albert*: P. (1898.) — 14×4. — N. A.: Felhősfoszlányok. Torda. 1901. 63—6. l.

- P. (1849 júl. 31.) — (1899 júl. 31.) — 48 sor. — U. o. 153—6. l.
- Nagy Domokos*: P. (Óda.) — Előadta a szerző a Kiskőrösi P.-kör 1925 júl. 31-i ünnepélyén. (V. ö. Magyarság. 1925. 175. sz.)
- Nagy Vince*: P. szelleméhez. (Óda.) — 5×8. — Tavaszi Emlékkönyv. Válogatott műveiből kiadja a pápai ev. ref. főiskolai ifjúsági képzőintézet. Pápa. 1907. 5—6. l.
- (*Névtelen*): A fejetlen költő. — 7×7. — Üstökös. 1874. 13. sz. (JÓKAI: A holt költő c. P.-vonatkozású versének paródiája a következő széljegyzettel: «JÓKAI után szabadon fordította németre Dux Adolf, visszafordította magyarra SZÁSZ Károly, feltálatlák PULSZKYNÁL, megtapsolta s melegítve feladja JÓKAI».)
- Jón a P. l — 2×4. (Képpel.) — Bolond Istók. 1882. 20. sz.
- A hartai kléblat, avagy a P.-ünnep Varsádon. — 91 sor. — Dísz-nóták. Rőfögi egy Epicuri de grege porcus. (Kézirat gyanánt.) Bp. 1881. 55—62. l.
- A P.-ünnep R...en. — 38 sor, — U. o. 63—66. l.
- Orbók Attila*: Le Poete. — Scene de la vie Hongroise en un acte. A la memoire d'Alexandre P. — Traduction de Marie KRAFFT-FÜREDI. Edition De L'Academie La Fontaine. Bp. 1924. 31. l. — E mű később magyarul is megjelent: O. A.: P. Bp. é. n. (1927.) 52 l.) címen.
- Ölvedi László*: Megint P. — 6×4. — Ö. L.: A bányász éneke. Berlin. 1923. 45. l.
- P. Jánossy Béla*: P. — Szindarab 3 felv. — Kolozsvár. 1923.
- P. Szathmáry Károly*: Az ország sebei. — Regény. 4 kötet. — Pest. 1871.
- Paoly Betty*: P. — Német vers. — V. ö.: RIEDL Frigyes: P. Bp. 1923. 207. l.
- Pásztor Árpád*: P. — 4×4. — A Hét. 1899. I. 235. l.
- P. — 6×4. — U. o. 1906. II. 558. l.
- Pekár Gyula*: A galgapi hűtlen. — Novella. — Felolvastatott a P.-Társ. 1923. III. 11-i ülésén.
- A végzet betelik. — (A költő halálának novellisztikus leírása.) — P.-könyv. 1923. 109—114. l.
- Tündér Ilona húgocskája. (P. és CSAPÓ Etelka története.) — Novella. — P. Gy.: Magyar költők szerelmei. Bp. 1920.
- P. halála. — Novella. — U. o. 119—149. l.
- Peterdi Andor*: P. — 8×8. — P. A.: Éneklő zárandók. Bp. 1925. 48. l.
- Petri Mór*: Koren István szelleméhez. — 14 sor. — Budapesti Hirlap. 1923. VII. 7.
- A keszthelyi ház. (P.-né szülőháza.) — 12 sor. — U. o. 168. sz.
- P. (1849 júl. 31.) — 14 sor. — Magyarság. 1929. 171. sz.
- Pósa Lajos*: A szabadság napján. — 16×2. Vajda Gyula: Ünnepi versek. Bp. 1907. 64. l.
- A szent dal. — 3×8. — U. o. 67. l.
- Privigyeyi Pál*: P. sírjának feltalálása. — 16 sor. (P. apokrif búcsúverse.) — P. P.: Kuriozum. Magyarország nem volt, hanem lesz. Politiko-romantika. Gyöngyös. 1887. 181. l.
- Puck*: P.-ünnep. — 3×4. — A Hét. 1907. I. 395. l.
- Radó Antal*: P. — 14 sor. — R. A.: Magyar sirámok. Bp. é. n. (1926?) 160. l.
- Epilóg. — 14 sor. — U. o. 190. l.
- Rákosi Viktor*: Egy éj emléke. — Novella. — Budapesti Hirlap. 1916. 266. sz.

- Rátkay László*: P. — Szindarab. (Kézirat.) — V. ö.: Irodalomtörténet. 1925. 112. l.
- Rozsnyay Kálmán*: Cornélia Debrecenben. Képek egy életből. — Dramatizált jelenet. 5 kép. — Szeghalom. 1923. 61. l.
- S. Bokor Malvin*: A Károlyi-bál. — Novella. — Hölgyek Naptára. Bp. 1923. 155—164. l.
- Sas Ede*: Oly régi téma. — 30 sor. — Borsszem Jankó. 1922. 52. sz.
- P. hegedűje. — Ifjúsági mű. — Bp. é. n.
- Surányi Ernő*: P. — 41 sor. — S. E.: P. és egyéb költemények. Bp. 1923. 5—6. l.
- Szabolcska Mihály*: P. nemzete. — 3×8. — Költemények. Irták a P.-Társ. tagjai. Bp. é. n. (1926.) 197—8. l.
- Szász Károly*: Románc. — SZILÁGYI Sándor: Emléklapok 1850. (V. ö. ARANY J. összes művei. Bp. 1900. XI. köt. 240. l.)
- Szathmáry István*: A szabadság napján. — 51 sor. — Sz. I.: Mi nem feledhetünk. Bp. é. n. (1923.) 44—6. l.
- Magyar Betlehem. — 5×4. — U. o. 65—7. l.
- Az aggteleki barlangban. (Az ott rendezett országos P.-ünnep alkalmából.) — 5×5. — Sz. I.: Az álmok palotája. Bp. 1925. 99. l.
- Lengyelországhoz. — 10×4. — U. o. 104—5. l.
- Szepessy László*: P. szobra. — Hosszabb vers. — Sz. L.: Hit és haza. Szavalkó-könyv. Bp. 1908. 78—83. l.
- Szigethy Ferenc*: P. — 6×4. — Sz. F.: Vidéki versek. Tahitótótfalu. 1925. 26. l.
- Szigethy Lajos*: Eperjes. — 6×4. — Sz. L.: Őszi virágok. Békéscsaba. 1924. 14. l.
- Sziklay János*: A szabadság költő-vértanuja. Regényes korrajz P. életéből. Bp. 1923—4.
- Tábori Piroška*: P.-hez. — 4×4. — Magyar Lányok. 1923. 3. l.
- Teplíczy Aladár*: 'Az erdei lak'. — Novella. — V. ö. a Magyarság 1925. 175. számának híradását, mely szerint a kiskőrösi P.-kör 1925. júl. 31-iki ülésén T. A. «a P., TOMPA és KERÉNYI költői versenyéből ismert 'Erdei lak' emlékeiből szőtt hangulatos novelláját olvasta föl».
- Terescsényi György*: Az üstököshöz. (P. születése százéves fordulójára.) — 60 sor. — Csönd (Szeged). 1923. 1. sz.
- Tordai Ányos*: 'Egri hangok'. — Jelenet P. életéből. — Egri Egyházmegyei Közlöny. 1923. 5. sz.
- Thomé József*: P. él. — 120 sor. — Nemzet. 1925. 33—34. sz.
- Torkos László*: A költő neje. — Vers. — Felolvasatott a P.-Társ. 1877. dec. 16-iki ülésén.
- Tóth Lőrinc*: 1848 előtt. — 21 sor. — T. L.: Méhek. Bp. 1882. 156. l.
- Tuba Károly*: P. szobránál. — 38 sor. — Népszava. 1923. 57. sz.
- Vértesy Gyula*: A dunavecsei idill. — Novella. — Hölgyek Naptára. Bp. 1923. 145—52. l.
- Züben Hamid* (tatár költő): P. — 4×6. — A Magyar Asszony. 1925. 3. sz. (Fordítója nincs megnevezve.)

Jegyzet. A M. T. Akadémia pályázatain az utóbbi évtizedekben számos, P.-re vonatkozó mű szerepelt. Így a BULYOVSKY-pályázaton: P. szelleme (1894); P. eltűnésének 50 éves fordulóján (1900); P. emlékeztetőre (1909); P. (1911). A FARKAS-RASKÓ-pályázatra

beküldött művek: Három csillag; Hol van P.? (1890); P. emlékezetére (1895, 1903); P. (1896); P. emléke (1901); P. (1902); P. március idusán (1904); Találkozás P.-vel (1905); P. ébredése (1906); P.-hez két vers (1907); P.-hez (1909). A zárójelbe tett számok az Akadémiai Értesítőnek azt az évfolyamát jelölik, melyben az illető pályázati jelentés olvasható. Az 1924 V. 24-én lejárt Koczán-pályázatra is érkezett be egy „Balassa-Csokonay-Petőfi” c. 3. felv. színjáték prológussal. V. ö. Magyarország. 1924. III. sz.

II.

Paródiák Petőfi versei nyomán.

- A csavargó.* DON PEDRŐ¹ BAJUSZKÁDÓ: A miniszter. — 4×8. — Üstökös. 17. sz. — Jainkef KHISCH: A sakter. («Eredetiben az „A csavargó” fűn de de PETŐFI oreság.») — 3×8. — Üstökös. 1882. 39. sz.
- (Névtelen): A kritikus.* — 2×12. — Budapesti Visszhang. 1855. 238. l. — V. ö. P.-Múzeum. 1890. 27—30. l.
- A csárda romjai.* DON PEDRŐ BAJUSZKÁDÓ: A zárda romjai. — 84 sor. — Üstökös. 1870. 5. sz. és DON PEDRŐ: Rugott csillagok. Bp. 1879. 11. l.
- A király és hóhér.* JAZIG: A király és hóhér. («P. után igen szabadon.») — 8×4. — Borsszem Jankó. 1924. 24. sz.
- A király esküje.* (Névtelen): Gróf Hunyady László. („Ballada’.) — 17×5. — Bolond Istók. 1882. 9. sz.
- A kisbéres.* (Névtelen): A miniszter és lakája. («P. után.») — Bolond Istók. 1878. 51. sz.
- A magyar nemes.* (Névtelen): Kemény Gábor. — 6×4. — Bolond Istók. 1878. 11. sz. («— szavazattöbbséggel báró KEMÉNY Gábor decreáltatott Erdély számára ezidőszertint „nagy” embernek. PETŐFI így énekelte meg: Őseimnek véres kardja... Én KEMÉNY Gábor vagyok.»)
- (Névtelen): A magyar báró. («Ha majd WAHRMANN is — à la WODJÁNER báró lesz.») — 8×6. — Bolond Istók. 1879. 6. tz.
- MARKOS Gyula: A „jó katolikusok” («Elkeresztelés Petőfőtől.») — 7×4. — M. Gy.: Kath. őrtüzek. Iránydalok és költemények. III. köt. Bp. 1893. 45—7. l.
- SOCI: A magyar diák. — Ifjúkor. 2. sz.
- (Névtelen): A magyar nemes. («Újságházi Rákossy Jenő transcriptiója.») — Borsszem Jankó. 1896. 37. sz.
- FEKETEVIZI: Magyar nyugdíjas. («P. után szabadon.») — 8×4. — Magyarország. 1925. 26. sz.
- A magyar nemzet.* MARKOS Gyula: A mai magyar nemzet. («P. nyomán». Kezdet: «Járjatok be minden földet»...) — 54 sor. — M. Gy.: Kath. őrtüzek. V. kötet. Bp. 1900. 18—20. l.
- A tintás üveg.* (Névtelen): A hántlik. — 5×7. — Disznóták: Rőfögi egy Epicuri de gregeporcus. (Kézirat gyanánt.) Bp. 1881. 25—7. l.
- PALOTAI Hugó: A tejes bögre. (Költemény Karvaly Mór képéhez’.) — Otthon. 1896. 275. l.
- Akasszátok föl a királyokat.* (Névtelen): Akasszátok fel a... („Vad vers P.

¹ Don Pedrő = BARTÓK Lajos írói álneve.

- nyomán'. Refrain: 'Akasszátok fel a vad poétákat!') — 7×6. — Bolond Istók. 1879. 2. sz.
- BOLOND ISTÓK: Akasszátok föl a sakterokat. — 9×6. — Bolond Istók. 1882. 33. sz.
- Alku.* (Névtelen): Korszerű népdal. — 2×4. — Pesti Hírlap. 1922. 165. sz.
- Ambrus gazda.* (Névtelen): Vad költő. — 26 sor. — Budapesti Visszhang. 1855. 238. l. V. ö. P.-Múzeum. 1890. 27—30. l.
- (Névtelen): Menyhért gazda. (P. után osztrák-magyarosítva: 'Vipera'. — 26 sor. — Üstökös. 1870. 22. sz.
- MARKOS Gyula: Wekerle — Ambrus gazda. — 22 sor. — M. Gy.: Kath. Őrtüzek. II. köt. 3. kiadás. Székesfehérvár. 1892. 145. l. és M. Gy.: Kath. Őrtüzek. IV. köt. Bp. 1894. 123—4. l.
- Anyám tyúkjá.* (Névtelen): Anyám tyúkjá. — 6×4. — Magyarság. 1923. 279. sz.
- Arany Jánoshoz.* (Névtelen): Óda — Ökörszemhez; — Viszonóda Sármánykához. — Honderű. 1847. V. 18. és P.-Múzeum. 1889. 113—4. l.
- Arany Lacinak.* (Névtelen): Arany Lacinak. (P. után'. — 60 sor. — Bolond Istók. 1881. 12. sz.
- Azokhoz az én jó pesti pajtásaimhoz.* (Névtelen): U. a. cím. P. nevében írt apokrif parafrázis. — 8×4. — Üstökös. 1882. 41. sz.
- Az örült.* BEREZ Károly: Mit kritizáltak (1846). — Először a P.-albumban (Bp. 1898. 46—7. l.) jelent meg.
- Cs. J. (=CSEPREGHY János): Az örült. («Travestálás P. Örültjéről»). — 19 sor. — Üstökös. 1862. XII. 24.
- BOLOND ISTÓK: A fuzionált. — 90 sor. — Bolond Istók. 1878. 15. sz.
- MONGODIN: Az örült. — Borsszem Jankó. 1922. 52. sz.
- Befordultam a konyhára.* (Névtelen): Albérlő dala. («P. után szabadon»). — 3×8. — Magyarság. 1924. 39. sz.
- Konyhálkodás. — 28 sor. — KASSÁK modorában. — L. KARINTHY Frigyes: Kacsalábon forgó kaszák. Bp. é. n. 65. l.
- Búcsú a színészekről.* (Névtelen): Búcsú a feleslegtől. («Deficites nóta. P. után énekl. LUKÁCS, a WEKERLE-utód.) — Bolond Istók. 1895. 35. sz.
- Csatadal.* KMETHY István: Előre. (Paródia'. — 10×3. — K. J.: Őszi sugarak. Nyiregyháza. 1880. 97—8. l.
- Csokonai.* MARKOS Gyula: Csák, a mai. — 6×6. — M. Gy.: Kath. Őrtüzek. Iránydalok és költemények. II. köt. 3. kiadás. Székesfehérvár. 1892. 147—8. l.
- Dicsőséges nagy urak.* HONTHY István: A delegátusokhoz. — 9×4. — H. I.: Hangok az éjszakából. Pécs. 1901. 24—5. l.
- Egy gondolat bánt engemet.* CAPELLANUS: U. a. cím. (Paródia'. — 38 sor. — Üstökös. 1880. 1164. sz.
- LISZT Nándor: Egy gondolat. (Megörült tisztviselő szavalja.) — 35 sor. — L. N. Zokon ne essék. Miskolc. 1928. 113—4. l.
- Etelkéhez.* (Névtelen): Egy 'Flőr'-höz («Eredetiben 'Etelkéhez' fűn de Petőfi oreság»). — 2×4. — Üstökös. 1882. 43. sz.
- Ez a világ amilyen nagy.* MARKOS Gyula: Ez a világ amilyen nagy. («El-

- keresztelések. PETŐFI-től».) — 3+4. — M. Gy.: Kath. őrtüzek. II. köt. 3. kiadás. Székesfehérvár. 1892. 140. l.
- Ezrivel terem a fán a meggy.* (Névtelen): Kofák paradicsoma Pesten. — 16 sor. — Pesti Hirlap. 1922. VII. 9.
- MARKOS Gyula: *Ezrivel terem a fán* ... 4×8. — M. Gy.: Kath. őrtüzek. II. köt. 3. kiad. Székesfehérvár. 1892. 143. l.
- Falu végén kurta kocsmá.* VASVILLA: P. zsidóul. («Ezt szavalja el Levinszky»). — 9×4. — Üstökös. 1882. 14. sz.
- Füstbe ment terv.* (Névtelen): Tervbe ment füst. («Szabadon P. után»). — 4×4. — Borsszem Jankó. 1921. 21. sz.
- HESZ: Csódbbe ment terv. — 3×4. — Borsszem Jankó. 1927. 20. sz.
- Gyors a madár, gyors a szélvész.* (Névtelen): A mameluk. — 4×4. — Bolond Istók. 1878. 32. sz.
- Ha.* (Névtelen): Ha. («P. után éneklé BÁNOMISÉNYFÜ»). — Bolond Istók. 1895. 19. sz.
- Ha a sírban megszűradt.* (Névtelen): A jó cadentiák. — 5 sor. — Budapesti Visszhang. 1855. 238. l. — V. ö. P.-Múzeum. 1800. 27—30. l.
- Ha férfi vagy, légy férfi.* MARKOS Gyula: Buzdítás a 14. és 25. §-ra. — 5×8. — M. Gy.: Kath. őrtüzek. I. köt. 2. kiadás. Bp. 1904. 53—4. l.
- Hogy van, hogy ezt a sok gazembert* (Névtelen): Vad lant. — 10 sor. — Budapesti Visszhang. 1855. 238. l. — V. ö. P.-Múzeum. 1890. 27—30. l.
- Homér és Oszián.* (Névtelen): Trofér és Beszián. — 55 sor. — Üstökös. 1869. 14. sz. — (A gúny éle TREFORT Ágoston és BESZE János egykori politikusok ellen fordul.)
- BOLOND ISTÓK: Tiszomér és Istóczyán. («Szabadelvűen P. Homér Oszián-ja után»). — 50 sor. — Bolond Istók. 1881. 10. sz.
- Honfidal.* (Névtelen): Pénzügyminiszeri honfidal. — 8×4. — Üstökös. 1870. 18. sz.
- (Névtelen): Honfidal. — 5×4. — Bolond Istók. 1879. 17. sz.
- Jókai Mórhoz.* (Névtelen): Travestia a 'Jókai Mórhoz' c. költeményre. — Honderű. 1847. V. ö.: P.-Múzeum. 1891.
- Katonaélet.* Igazi: Vidéki gyöngyélet. — 4×7. — Üstökös. 1882. 44. sz.
- Katona vagyok én.* MARKOS Gyula: Katona vagyok én. — 2×4. — M. Gy.: Kath. őrtüzek. II. köt. 3. kiadás. Székesfehérvár. 1892. 140. l.
- Kis-Künság.* LISZTIUS: P. leírókölteménye az egységes pártról. — 8×8. — Magyarság. 1922. 235. sz.
- Legenda.* (Névtelen): Legenda. («Travestia P. hasonló című költeménye után»). — Bolond Istók. 1892. 52. sz.
- Megy a juhász számaron.* SZELESTEI László: Néprománc (1846). — 12×4. — Sz. L. költeményei. — Pest. 1856. I. köt. 8—10. l.
- (Névtelen): Megy a Tisza juhászon. — 4×4. Bolond Istók. 1878. 23. sz.
- (Névtelen): Románc. — 4×4. Bolond Istók. 1881. 3. sz. [Újabb változat u. i. 1894. 23. sz.]
- MONGODIN: Megy a juhász. — Borsszem Jankó. 1922. 52. sz.
- (Névtelen): Megy a költő. — 16 sor. — Budapesti Visszhang. 1855. 238. l. V. ö. P.-Múzeum. 1890. 27—30. l.

Miért nem születtem ezer év előtt. B. Árpád: Az uzsorásokhoz. («Ad notam:

Miért nem születtem ezer év előtt.) — 5×4. — Üstökös. 1859. III. köt. 8. sz.

Nemzeti dal. KONDOR: A magyar papsághoz. — 6×8. — Hazánk. 1848. 199. sz. V. ö. P.-Múzeum. 1893. 29. l.

— (Névtelen): Talpra tótok. («Új pánszláv induló. Muszka muzsikáját szerzé: Pane Mumudron».) — 6×8. Bolond Istók. 1878. IV. 28. és DON PEDRŐ: Rúgott csillagok. Bp. 1879. 174. l.

— KHAMMER Istók: Zsidó negyvennyolcasok. — 6×8. Bolond Istók. ...

— (Névtelen): Terézvárosi Wählerlied. («Revolvere csövén fújja F. K.») — 3×8. — Bolond Istók. 1881. 29. sz.

— (Névtelen): Revolver-dal. («Frei nach P. A német színház megnyitásán énekli FEDERVIEH Kobi».) — 6×8. — Bolond Istók. 1881. 1. sz.

— (Névtelen): Nemzeti dal. — Virgács. Élclap. Kolozsvár. 1896. 12. sz.

— SZABÓ Endre: Új riadó. — 6×6. — Sz. E.: Derű-ború. Bp. 1908. 224—5. l. Orbán. (Névtelen): Orbán. — 2×8. — Üstökös. 1878. 1026. sz.

— (Névtelen): Megint Orbán. — 5×8. U. o. 1062. sz.

Pató Pál úr. MARKOS Gyula: Közöny úrfi. — 5+8. — M. Gy.: Kath. Őrtűzek. III. köt. Bp. 1893. 47—8. l.

— TELEKES Béla: Pató Pali. — 7×8. — A Hét. 1903. I.

— (Névtelen): Pató Pál. («P. után szabadon».) — Magyar Figaro. 1894.

Sári néni. (Névtelen): Bernát Sári néni. («P. után zengi Palyafi».) — 4×6. — Bolond Istók. 1881. 46. sz.

— (Névtelen): Sanyi bácsi. («Amit A Hét kifelejtett, mikor jó pennával megíratna, hogy mi lenne P., ha életben marad vala».) — 6×6. — Borsszem Jankó. 1898. III. 20.

September végén. (Névtelen): Augusztus végén. — 3×8. — Az Ojság. 1922. 17. sz.

— MONGODIN: Szeptember végén. — 3×8. — Borsszem Jankó. 1922. 52. sz.

— UNDI: Augusztus végén. — 3×8. — Magyarság. 1924. VIII. 23.

— JÁN: Augusztus végén. 3×8. — U. o. 1925. 191. sz.

— HESZ Ferenc: Pesti férj dala szeptember végén. («P. után egészen szabadon».) — 3×8. — Magyar Uriasszonyok Lapja. 1927. 27. sz.

— (Névtelen): Január végén. — 3×8. — Magyarság. 1929. 22. sz.

Szeget szeggel. (Névtelen): Heccet heccel. («P. eredetijéből kiforgatta, egy hét óta mindig azt szavalja s hozzánk szíves közlés végett beküldte gr. APPONYI Albert».) — 6×8. — Üstökös. 1882. 22. sz.

— MARKOS Gyula: Szeget szeggel. («A polgári házasság megszavazásakor».) — 10×4. — M. Gy.: Kath. Őrtűzek. IV. köt. Bp. 1894. 93—4. l.

Távolból. (Névtelen): Lakásigénylő dala. («P. után szabadon».) — 8×4. — Magyarság. 1924. 39. sz.

— (Névtelen): Piaci dal. («Petőfies modorban».) — 3×4. — Magyarság. 1915. 18. sz.

— LISZT Nándor: Távolból. — 8 sor. — L. N.: Zokon ne essék. Miskolc. 1928. 16. l.

- Téli világ.* MARKOS Gyula: *Hogy Luther...* — 4×8. — M. Gy.: Kath. Örtüzek. II. köt. 3. kiadás. Székesfehérvár. 1891. 143. l.
Vándorélet. LISZTIUS: *Politikai vándorélet.* («P. után az aranyos középut vers-mértéke szerint») — 52 sor. — Magyarország. 1924. 220. sz.

III.

Verses feleletek és vonatkozások Petőfi egyes műveire.¹

- A csárda romjai.* SÁROSI Gyula: *A 'csárda romjai'.* — 4×8. — S. Gy. összes művei. Bp. é. n. II. köt. 5—6. l.
A hóhér kötele. FIVÁN: *Epigramma P. 'A hóhér kötele' c. regényére.* — 2 sor. — Pesti Divatlap. 1846. I. 500. l. [FIVÁN = Galánthai FEKETE János. L.: SZÉKELY Dávid: *Magyar írók álnevei.* Bp. 1904.]
A királyokhoz. MEZŐ Dániel: *Honfi szózat.* («P. 'Királyokhoz' címzett verse ellen».) — 5×8. — Debrecen-Nagyvárad *Értesítő.* 1848. IV. 23. Külön röplap alakjában is, és ENDRÓDI S.: *P. napjai a m. irodalomban.* Bp. 1911. 411. l. — FERENCZI Z.: *P. életrajza.* III. 242. l. — azt írja, hogy Debrecenben Z. L. "polgárhölgy aláírással egy másik költemény is jelent meg június elején a költő ellen. E vers újból is ki van adva. — ENDRÓDI S.: *P. napjai* Bp. 1911. 430. l. — s így megállapítható, hogy a Magyar Könyvszemle 1923. 222. lapjának e versre vonatkozó megjegyzése téves. Ellenben tény az, hogy MEZŐ Dániel Honfi szózat-a ellen ROSENTHAL Móról jelent meg egy 64 soros verse. Felelet a Debrecen-Nagyvárad *Értesítő* 1848. 19. számában. [Újból kiadva ENDRÓDI S.: *P. napjai.* Bp. 1911. 418. l.]
A négyökrös szekér. SZÁVAY Gyula: *Örzsé néni.* (Jászai Marinak'.) — 5×8. — *Új Idők.* — 1911. I. 4. l. és Sz. Gy.: *Két leánder és más újabb versek.* Debrecen. 1913. 89—90. l.
A régi jó Gvadányi. SZEMERE Miklós: *A régi jó Gvadányi P.-hez.* — 96 sor. — *Honderű.* 1845. II. 148. l. (Névtelenül.) — V. ö. FERENCZI Z.: *P. életrajza.* Bp. 1896. II. 205. (SZEMERE szerzőségéről és a költemény eredetéről), továbbá ENDRÓDI S.: *P. napjai.* Bp. 1911. 122—4. l.
A táblabíró. SAMORJAI: *Egy táblabíró keserve az ősi szabadság sírján.* — 7×4. — Pesti Divatlap. 1848. 19. sz.
Az alföld. SAJÓ Sándor: *P. ellen.* — 7×2. — *A Hét.* 1894. II. 435. l.
Az erdei lak. SZEMERE Pál: *Az erdei lak és P.* — 156 sor. — Sz. P. munkái. Bp. 1890. 27. l.
Az volt a nagy munka. SZÁVAY Gyula: *Misztótfalun.* (P. emlék.) — 13×4. — *P.-almanach.* Bp. 1905. 272. l.
Alku. (Névtelen): *Két négysoros szakkból álló toldalék P. verséhez.* — *Új Idők.* 1905. I. 430, 432, 471. (E két strófa elsejét egy hagyomány szerint ARANY J. írta, mire állítólag P. egy újabb szakkal zárta le a verset. (L. TÓTH Márton negyvennyolcas hadnagy följegyzését és RÉVÉSZ Jenő cikkét az id. helyen.)

¹ Ezek közül egyik-másik meg volt említve a Magyar Könyvszemle 1923. évi egybeállításában is. Itt a mástermészetű csoportosítás folytán vették fel újból.

- Arany Jánoshoz.* (1847. II. 4.) ARANY János: Válasz P.-nek (1847). — 8×4. — Életképek 1847 és ARANY J. összes munkái. Bp. 1900.
- Levél Arany Jánoshoz.* (1847. VIII. 6.) ARANY János: P. S.-hoz (1847. VIII. 11.) — A. J. Hátrahagyott munkái. Bp. 1900. III. köt.
- Czipruslombok Etelka sírjáról.* TURI Samu: Baráti szó P.-hez. — 45 sor. — Pesti Divatlap. 1845. I. 360. l. és ENDRŐDI S.: P. napjai... Bp. 1911. 65—7. l.
- KORÁNYI Frigyes: P.-nek. — 3×3. — Pesti Divatlap. 1845. I. 363. l. és K. F. költeményei. Bp. 1875. 172. l., továbbá: ENDRŐDI S.: P. napjai. Bp. 1911. 65. l.
- Egy telek Debrecenben.* PETŐFI István: Bátyám Debrecenben. («Dános. 1858. A Hölgyfutár műlapjához. ORLAY PETRICS Soma ismert képéhez») — 6×8. — P. I. versei. Bp. 1929. 182—3. l.
- SZABÓ Endre: Debrecenben. (1884 júl. 15.) — 6×8. — Magyar Szalon. 1884. I. 390. l. (Főgondolata, hogy «Debrecen, aki téged ma lát, s nem érti meg a költő dalát».)
- BALASSA Bernát: Contra P. — 7×4. — B. B.: Költemények. Kiskúnfélegyháza. 1904. 17—8. l. (Irigyli P.-t, hogy csak egy rossz tele volt Debrecenben, ő ugyanis hatot töltött ott ily keserves körülmények között.)
- Feleségek felesége.* ZALÁR József: 'Feleségek felesége'. — 4×8. — Z. J. összes költeményei. Bp. 1901. I. köt. 174—5. l.
- Kerényi Frigyeshez.* KERÉNYI Frigyes: P. S.-nak. («Válaszul P. S. 'Kerényi Frigyeshez' c. költeményére».) — 62 sor. — Pesti Divatlap. 1844. 199. l. és K. F. összes költeményei. Bp. 1875. 151—3. l.
- Miért nem születtem ezer év előtt.* BERECZ Károly: Jobb, hogy születtem ezer év után. — 4×4. — Életképek. 1847. I. 176. l. és ENDRŐDI S.: P. napjai... Bp. 1911. 46—7. l.
- Szép vidéknek szépséges leánya.* ZALÁR József: A szép vidéknek szépséges leányához. — 3×8. — Z. J. összes költeményei. Bp. 1901. I. 191—2. l.
- Szülőimhez.* PETŐFI István: Sándor bátyámhoz (Kúnszentmiklós. 1844.) — 5×4. — P. I. versei. Bp. 1909. 38. l. (A Magyar Könyvszemle 1923. 206. lapján téves az a megjegyzés, mely szerint e vers felelet az István öcsémhez c. költeményre.)
- Úti jegyzetek.* SZEMERE Miklós: Az aggteleki barlangban P. a kálvinista rektorhoz. — 6×8. — Honderő. 1845. II. 175. és ENDRŐDI S.: P. napjai... Bp. 1911. 125—6. l.
- Vörösmartyhoz.* VÖRÖSMARTY Mihály: P.-nek. — 2 sor. — Kossuth Hirlapja. 1848 szept. és ENDRŐDI S.: P. napjai. Bp. 1911. 501. l.

IV.

Petőfi nyomán készült, vagy Petőfiből vett mottóval ellátott költői művek.

Bakonyi Károly: János vitéz. — Daljáték 3 felv. Zenéjét HELTAI Jenő verseire írta KACSON Pongrác. — Előadták a bpesti Király-színházban 1904. XI. 14. s azóta ott is, másutt is sokszor.

Darmay Viktor (= VICZMÁNDY Győző): A circumspektusos poétákhoz. —

- 5×8. — (Mottója: «Ha a költő is odahagyja, Ki küzd akkor a jó ügyért».) — D. V.: Újabb költemények. Bp. 1877. 133—4. l.
- Gracza János*: Dunaparti korcsma. — 7×8. — G. J.: Fakadó vadrózsák. Szeged. 1904. 88—90. l. (E vers P.: A jó öreg korcsmáros c. költeménye nyomán készült. Refrainje is emlékeztet rá: «Áldja meg az Isten két áldó kezével». Végső csattanója is hasonló: «Oh, mert hisz ők az én édes jó szüleim... Áldja meg az Isten őket kezével».)
- Hollósi Sándor*: Az apostol. Dráma 3 felv. Előjátékkal. — P. S. hasoncímű költeményének eszméje után írta. — Bp. 1902. 81. l. (Az 1915. évi TELEKI-pályázaton is szerepelt egy Az apostol c. 5 felv. szomorújáték: P. hasonló c. elbeszélőkölteményének dramatizálása; sok idézettel. — L. Akadémiai Értesítő. 1915. 188. l.)
- Jánosházy Zsigmond*: János vitéz. Látványos zenés népszínmű dalokkal és táncal, 3 szakaszban és 10 képben. P. szépséges eposzából. Pécs. 1888. 59. l.
- Jankai*: Magyar és cigány. — 15×4. — (Mottója: «A világ az Isten kertje, Gyom s virág vagytok ti benne Emberek».) — J.: Szabadság és szerelem vadvirágai. Arad. 1861.
- A vadrózsa. — 10×4. — (Mottója: A természetnek tövises vadvirága vagyok én».) — U. o.
- Pekry Károly*: Hazamenet. — 5×4. — (Mottója: «Le az égről hull a csillag, Szemeimből könnyek hullnak...») — P. K.: Századok útján. Bp. 1900. 140—1. l.
- Török József*: Sirvirágok (versek). — Bp. 1885. 122. l. (E kötet mottója: P. Álmodtam szépet, gyönyörűt... kezdetű versének tíz sora.)

V.

Címreminiscenciák. (Petőfi költeményeihez hasonló című művek más költőknél.)

- A Tisza*. — SZABADOS János irodalmi hagyatéka. Szeged. 1897. 1—4. l. — V. ö. Vasárnapi Ujság. 1891.
- 6×8. — KISTELEKI Ede. Vasárnapi Ujság. 1897. 247. l.
- A virágnak megtiltani nem lehet*. — Népszínmű 3 felv. — Írta CSITE Károly. Bp. é. n.
- Az apostol*. — 7×6. — BIRINYI József: Tavaszí lángok. Baja. 70—1. l.
- Az őrült*. — 9×11. — HARGITAI Károly: Versek. Bp. 1902. 191—2. l. (P.-utánzás. A «lángostor» itt is szerepel.)
- 9×11. — TORONTÁLI Károly: Az én versem. Bp. 1897. 111. l. (P. hatása alatt.)
- «Csak mécsvilágom s honszerelmem ég.» — 12 sor. — GYÖNGYÖSY Rudolf: Költemények. Arad. 1870. 19. l. (V. ö. Petőfi: A hazáról.)
- Ivaskőzben*. — 8×4. — VERSÉNYI György: Száll az ének. Kolozsvár. 1899. 269—70. l.
- Játszik öreg földünk*. — 3×8. — OLÁH Gábor: Patkánybűvölő. Új versek. Bp. 1925. 97. l.
- Készülj, hazám!* — 5×4. — DALMADY Győző: Hazafias költemények. 1856—1894. Bp. 1905. II. kiadás. 136—7. l.

- Kun László.* — 12×4. — TÓTH Kálmán összes költeményei. Bp. 1888. I. 195. l. és másoknál is.
- Magyar vagyok.* — 7×4. — ENDRŐDI Sándor összegyűjtött költeményei. II. köt. Bp. 142—3. l.
- 5×8. — ANDORKA Lajos: Ifjúkorom. Ujverbász. é. n. 61. l.
- 4×5. — BIRINYI József: Tavaszi lángok. Baja. 1925. 19. l.
- Mit nem beszél...* — 8×4. — HONTHY István: Hangok az éjszakából. Pécs. 1901. 116—7. (E vers keletzése: „1897 május”).
- Pató Pál úr.* — Vig elbeszélés 10 énekben. — BÁLINTFFY Bálint: Pató Pál. Bp. 1888.
- 8×6. — BODOR Aladár: Pató Pál úr végrendelete. — Magyarság. 1924. 250. sz.
- 7×8. — MOLNÁR Endre: Új Pató Pálok. — M. E. Költemények. Bp. 1927.
- Részegség a hazáért.* — TORONTÁLI Károly: Az én verseim. Bp. 1897. 69. l.
- 7×4. — HARGITAI Károly: Versek. Bp. 1902. 58—9. l.
- Rőzsabokor a domboldalon...* MÉCS László verse. Napkelet. 1926. II. köt.
- Salgó.* — 24 sor. — SZALAY Károly: Magam útján. Bp. 1907. 89. l.
- Szeget szeggel.* — Népszínmű 3 felv. — FOLLINUSZ Aurél. Bp. 1880.
- Talpra magyar, hí a haza!* — 4×4. — VÁROSI Mihály: Honfidalok. Arad. 1894. 64—5. (Az egyes szakok befejező sorai: I. Talpra magyar, hí a haza!; II.: Itt az idő, most vagy soha; III.: Rabok legyünk, vagy szabaddok?; IV.: Itt az idő, válasszatok!) — V. ö.: P.-től a Nemzeti dal-t.
- Tied vagyok.* — 4×8. — PETROVICS László: Költemények. Kisszeben. 1895. 9—10. l. (A három versszak refrainja: «Tied vagyok, tied hazám».) — V. ö. P.-től a Honfidal-t.

BAROS GYULA.

A NYOMDAMŰVÉSZET VILÁGMŰZEUMA.

A Rajnamenti Mainzban 1445-ben világtörténelmi fontosságú a földkerekség ábrázatának megváltoztatására hivatott esemény történt, mely abból a látszólag jelentéktelen tényből indult ki, hogy Johann GENSFLEISCH mainzi polgár, más néven GUTENBERG, feltalálta annak módját, hogy mozgatható, öntött fémbetűkkel meglepő gyorsan s szinte korlátlan számban sokszorosítson eladdig csupán kevesek számára hozzáférhető kéziratokat s ezzel a világról való ismeretet az emberiség közkincsévé tegye. Nemcsak Amerika felfedezése (1492) vagy a még későbbi reformáció (1517) vezette be az újkort, — mert mindkét eseménynek csak a föld egy részére, s a kultúrai és gazdasági életnek is csupán egyes területeire nézve volt jelentősége. Az a forrás, melyből az egész újkori élet világszerte megtermékenyült és táplálkozott, a könyvnyomtatóművészet volt. GUTENBERG találmánya alakította ki az újkor arculatát, ez volt legelhatározóbb befolyással az emberi élet valamennyi területének fejlődésére: gondolkodására és életére, tudományára és művészetére, gazdaságára és technikáéra. Ha valaki egyáltalán rászolgált, hogy az újkor atyjának nevezzék, nyilván nem COLUMBUS Kristóf az, LUTHER Márton sem, hanem GUTENBERG János; mert csak ennek az istenáldotta lángésznek köszönhető az az előrehaladás, mely az újkort a középkortól megkülönbözteti. Akár tudatában vagyunk, akár nem: a nagy mesternek mindent átformáló alkotása nélkül nem volnánk azok, akik vagyunk.

A világ tisztában van vele, mivel tartozik ennek a férfiúnak; semmiféle adódó alkalmat el nem mulasztott, hogy neki halálával ne hódolt volna: számtalan emlékművet állított neki, 1640-ben, 1740-ben és 1840-ben nagyszabású évszázadi ünnepekkel emlékezett meg találmányának jelentőségéről, 1900-ban soha nem látott pompával ünnepelte meg ötszázadik születési évfordulóját, s tíz esztendő

mulva (1940) a nyomdaművészet félezeréves ünnepe alkalmával nem kisebb hódolattal fog adózni az emberiség e nagy jóltevőjének.

A halhatatlan mester élő emlékművéül alapított Mainzban, 1900-ban a GUTENBERG-múzeum, melynek az a törekvése, hogy mindazt, ami GUTENBERG találmányához adalékot szolgáltat, s egyúttal mindazt, ami a föld valamennyi kultúrországa egyetemes nyomdaművészetének történetére vonatkozik, egybegyűjtse, megrostálja, feldolgozza, kiállítsa és tudományos kiadványok útján a legszélesebb körökben megismertesse.

A GUTENBERG-múzeum programja megalapítása óta nemzetközi volt. Gyűjtési és munkaköre tehát nem szorítkozik csupán GUTENBERGRE, hanem a világ valamennyi könyvnyomtatójára; nem csupán egyes országokra, hanem a föld valamennyi országára; nem csak egy meghatározott időszakra, hanem a nyomdaművészet egész történetére GUTENBERG korától napjainkig; nem csak egy bizonyos nyomtatásmódra, hanem a sokszorosításnak valamennyi nyomtatástechnikai lehetőségére.

Ez a program egyúttal magában foglalja a GUTENBERG-múzeumnak azt a törekvését, hogy a nyomdaművészetnek világmúzeuma legyen vagy legalább is, hogy idővel az váljék belőle.

Nem is kívánczik a nyomdászat világmúzeuma a földkerekség egyetlen városába sem inkább, mint Mainzba. Ott született kevéssel az 1400-ik év előtt, a «Hof zum Gutenberg»-ben, a GENSFLEISCH-ok törzsökös patricius családjának sarjaként a nyomtatás művészetének nagy feltalálója; a mainzi Schöfferhofban fejezte be halhatatlan találmányát; Mainzban állította elő 1445-ben a *Fragment vom Weltgericht* alakjában Európa első nyomtatványát; Mainzban hozta nyilvánosságra az 1452—55. években a negyvenkétsoros bibliát, minden idők könyvnyomtatóművészetének ezt a mesterművét; a franciskánusok mainzi templomában helyezték örök nyugalomra 1468 februáriusában lényének halandó részét; Mainzban él a páratlan lángész emlékezete meg nem fogyatkozott erősséggel; Mainzban emelkedik legbüszkébb emlékműve, melyet a nagy THORWALDSEN teremtett meg a még nagyobb GUTENBERGnek; Mainzban él és működik negyedszázadot meghaladó idő óta a GUTENBERG-múzeum, mely az

egész világ minden könyvnyomtatójának hazájává és szülői házává óhajt válni. Mainz tehát természetes helye annak a múzeumnak, mely hivatva lesz GUTENBERG művészetét az első, kezdetleges kísérletektől mai tökéletességéig mindenek szeme elé tárni.

Mainz a nyomdaművészet hazája. Nyomtatnak legyen bár Kelet-ázsiaiában is már ércszavak segítségével, midőn GUTENBERG még gyermek volt; védelmezzék bár egyesek azt az elméletet, hogy Laurenz Janson COSTER Haarlemben már GUTENBERG előtt is öntött fém-betűket: abban valamennyi tudós és valamennyi kultúrnép meg-egyezik, hogy magát a könyvnyomtatás művészetét, mely az egész világot meghódította, Mainzban találták fel, s hogy az Mainzból indult el győzelmi útjára az egész földgolyón át.

Ezért senki a világon, ki magát büszkeséggel GUTENBERG tanítványának vallja s mindennapi kenyerét a mester művészetének köszönheti, távol nem maradhat, ha arról van szó, hogy hazáját megvédelmezzék és szülőházát megoltalmazza; ha arról van szó, hogy a GUTENBERG-múzeumot valamennyi könyvnyomtató közös atyjának eleven emlékéül életben tartsa és kifejllessze.

A GUTENBERG-múzeumnak hivatása, hogy: Mainz városa legnagyobb fiának dicsőségét hirdesse; hogy nemzetközi gyűjtőhelye legyen minden nyomdászati emlékek és nyomdai felszerelésnek, melynek a nyomdaművészet fejlődésére jelentősége van; hogy tudományos központul szolgáljon a föld minden országára nézve a könyvnyomtatás történetére vonatkozó munkálatoknak; hogy az okulás helye legyen, hol a nagy mester minden tanítványa, származék bár széles e világ bármely helyéről, szívébe új büszkeséget, agyába új ihletést fogadjon be. Ekként szolgálhat ez a múzeum a nyomdászvilág dicsőségére és hasznára.

A GUTENBERG-múzeum 1900-ban, GUTENBERG ötszázadik születésnapján Mainzban megalapíttatván, 1901 Sz. János-napján ugyanott a nagyhercegi palotában megnyitott. 1912 szeptember havának végén a városi könyvtár Rheinallee-i új épületébe költözött át, melynek első emeletén igen szűkös keretekben helyeztetett el. Az első negyedszázadot a múzeum a csendes belső kifejlesztésnek szentelte. Csak az 1925. évi, huszonötéves jubileuma alkalmával

kezdődtek meg a terjeszkedésre irányuló erős törekvései. Ez alkalommal nyertek helyiségei a könyvtárépületben — a földszinti nagy termeknek, a magasföldszinti csarnoknak s a másutt elhelyezett GUTENBERG-könyvtár helyiségének hozzacsatolása által — több mint kétszeres területet. Egyidejűleg egy GUTENBERG-korabeli teljes könyvnyomtatóműhely betüöntővel, szedő- és nyomdahelyiséggel üzemképesen berendezett hű másolatának elhelyezésére is mód kínálkozott. Egy hatalmas nemzetközi GUTENBERG-emlékkönyv is jelent meg ugyanekkor a világ minden nemzetéből való hetvennyolc legkiválóbb nyomdaművészeti tudós és gyakorlóművész tollából. E nagy emlékkönyv nyomába léptek 1926 óta évenként a nemzetközi GUTENBERG-évkönyvek, a mainzi GUTENBERG-Társaság kiadásában.

Megállapítható, hogy a GUTENBERG-múzeum az utolsó években máris néhány számottevő lépéssel előre jutott az imént körvonalazott célok felé vezető úton.

Azt az igyekezetét, hogy belőle a nyomdászat világmúzeuma váljék, méltánylással fogadja nemcsak Mainz városa, hanem a bel- és külföldi könyvnyomtató ipar valamennyi vezető férfia. Az utolsó évekbeli nagy nemzetközi kiállítások mind kérték s meg is kapták a GUTENBERG-múzeum támogatását. Így a kölni Pressa alkalmával két régi, 1450, illetőleg 1722. évekbeli, betüöntődével ellátott nyomdát mutattak be működés közben. A GUTENBERG-múzeum rekonstruált GUTENBERG-műhelye pedig ez idő szerint a sevillai ibero-amerikai kiállításon látható teljes üzemben.

Jelenleg Mainz városa a világhírű mainzi dóm tövében fekvő, «a római császárhoz» címzett pompás régi patriciusházhozátja rendbe a GUTENBERG-múzeum kibővítésének céljaira s az a terve, hogy később «az angol királyhoz» címzett szép régi házat is a GUTENBERG-múzeum rendelkezésére bocsátja. A múzeum új berendezése alkalmával kiállításainak olyan elhelyezést kell nyerniök, hogy a szépséget áhító szemet is jobban kielégítsék, mint ahogy az eddig, a túlságosan zsúfolt helyiségben megvalósítható volt. A könyvnyomtatás technikájának fejlődését is jobban fel kell tüntetni, mint idáig történt. Egy GUTENBERG-korabeli nyomdaműhely mellett XVIII., XIX. és XX. századi nyomdákat, valamint egy XV.

századi papírmalmot stb. is üzemre készen be fognak rendezni. Több régi nyomtatógépet máris ajándékoztak s újabb adományozások is kilátásban vannak. A nyomdaművészet szülővárosa, Mainz, valamint a többi hírneves nyomtatóváros mellett jussanak a föld egyes országai is a maguk saját helyiségéhez, melyben a maguk nyomdászatának történetét méltón és szépen szemléltethetik.

A mainzi GUTENBERG-múzeum tehát a fejlődés szerencsés irányzatát mutatja. Kíváncsú és remélhető is, hogy amaz erőfeszítések iránt, melyek Mainz városa meg a múzeum igazgatósága részéről történnek, a visszhang el nem marad GUTENBERG tanítványai körében, kik számára végelemzésben a múzeum létestil s hogy a föld egyes országainak nyomdászszervezetei, melyek a GUTENBERG-múzeumot jobbra máris nagy mértékben támogatják, alapszabályaikba olyan szakaszt iktatnak be, mely szerint a mainzi közös múzeumuk kifejlesztése is egyesületeik céljai közé tartozik. Akkor azután nyilván maguk a kultúrországok s kormányaik sem haboznak, hogy a mainzi GUTENBERG-múzeumot támogassák s benne a maguk országának nyomdászattörténetét felállítsák. A nemzetközi GUTENBERG- emlékkönyvet 1925-ben a külföldön a német ügyvivők és követek személyesen nyujtották át valamennyi államfőnek; a nemzetközi GUTENBERG-évkönyvek pedig immár negyedik eszten-deje berlini ügyvivők és követeik útján küldetnek meg a kultúr-országok kormányainak.

A GUTENBERG-múzeum támogatására 1901-ben megalakult a nemzetközi tudományos GUTENBERG-Társaság, mely fennállása óta a nyomdaművészet történetének körébe vágó legfontosabb kiadványokat hozta nyilvánosságra, amik ebben az időszakban egyáltalán napvilágot láttak. Számos nemeslelkű alapító oly mértékben támogatta a GUTENBERG-Társaságot, hogy ez idő szerint módjában áll 15 (külföldön 17) R. M.-nyi csekély évi hozzájárulás fejében tagjainak kezébe olyan mintaszerűen kiállított, értékes kiadványokat juttatni, melynek értéke a hozzájárulás összegének háromszorosát is meghaladja. A GUTENBERG-Társaság tehát tagjai irányában valóban az ajándékozó szerepét látja el. A GUTENBERG-évkönyveken kívül, melyek évenként János napjára jelennek meg, a tagok ugyan-

csak évenként több kisebb nyomtatványt is kapnak a nyomdaművészet egyes különleges kérdéseinek köréből. A GUTENBERG-Társaság nagy kiadványai is, melyek számára nemzetközi tudományos tekintélyt szereztek, de az infláció éveiben szüneteltek, immár kitűnő folytatásra találtak. Bárki is, aki a nyomdaművészet fel-
találójával szemben magát lekötelezve érzi — s ki ne érezné? — nem hiányozhatik a GUTENBERG-Társaság tagjainak névsorából.

Annak pedig, ki mindennapi kenyerét különösebben is a Mainzból kiinduló könyvnyomtatóművészetnek köszöni s magát a nagy mester tanítványának és követőjének érzi, támogatnia kell a GUTENBERG nevét viselő múzeumot is azzal, hogy iparának használatból kivont nyomdai felszereléseit és gépeit a GUTENBERG-múzeum rendelkezésére bocsátja; azzal, hogy beküldi a nyomdaművészet régi és új emlékeit s minden módon rajta van, hogy a nyomdaművészet e világmúzeumának fejlesztési költségei előteremthetők legyenek. Minden adomány örökre alapítójának nevét viseli s ezt a nevet örökre egybefűzi egy férfiúnak, GUTENBERG-nek halhatatlan nevével. Ez a gondolat kit ne töltene el büszke örömmel és hódoló hálával?

(Mainz.)

RUPPEL ALAJOS,

a Gutenberg-múzeum igazgatója.

ADATTÁR.

Kossuth Országgyűlési Tudósításainak történetéhez.

E folyóirat 1926-ik évi folyamában (279—289. old.) dr. LUKNICH Imre Orosz Józsefnek, Kossuth szerkesztőtársának leveleit közli és ezzel kapcsolatban rövid áttekintést ad az *Országgyűlési Tudósítások* történetéről. Ebből is értesülhetünk, hogy 1833 október elején gróf ZICHY Ferenc főlovászmester Bécsből vett királyi utasítás alapján lefoglaltatta a tudósítások sokszorosítására szolgáló litografáló készüléket s Kossuthot a tudósításoknak litografia útján való további terjesztésétől eltiltotta. Az ügy érdemét véljük szolgálni, midőn Kossuthnak ez ügyben okt. 17-én kelt és a grófhoz, mint királyi biztoshoz intézett levelét a zselői levéltár Missilisei között lévő eredeti után a megjegyzéssel közöljük, hogy a ritkított szedésű szavak a szövegben utólag vörös ceruzával alá lettek húzva.

Nagy Méltóságú Gróf!

Kegyelmes Uram!

Az alább kifejtendő körülmények reménlem mentségemre fognak szolgálni, hogy Excellentiádnak böcses idejét egy pár sor írással vesztegetni bátor vagyok.

Bölcsen méltóztatik Excellenciád emlékezni, hogy midőn az országgyűlési nyilvános történeteknek szorosan csak históriai előadására szorított levelezésem könnyítése tekintetéből használt, 's a törvény által éppen nem tiltott *lytographicus sajtónak* használatától Excellenciád mint *királyi Biztos* által elűltattam, s magának a' sajtónak is kiadására felszólítottam, — én jobbágyi hűséggel hódolván legkegyelmesebb felséges királyunk parancsolatjának azt feleltem, hogy ámbár keblem megnyugtat, hogy törvénytelen dolgot nem cselekedtem, azonban nem arrogálom magamnak azon hatalmat, hogy a Kormány k. parancsai törvényes voltának bírálgatásába magános ember létemre beereszkedjem, tudván, hogy a' törvényeknek fenntartásához szent ragaszkodással viseltető kegyelmes királyunk által is megerősített törvényeink, ama hatalmat nem békés magános polgárookra, hanem a' *törvényhozó hatalomra bízta* — s azért oda tartván fel *szükség esetében a törvényesség kérdését*, én mint hűséges jobbágy a legfelsőbb kegyelmes pa-

rancsolás iránt hódoló engedelmisséggel viseltetem és annak végrehajtását legtávolabbról is gátolni szentségtörésnek tartanám, aminthogy engedelmisségem tettleges jeléül diaetalis szállásom kulcsát Excellentiád asztalára le is tettem, bizonyossá tévén Excellentiádat, hogy a sajtó azon szobámban van. — Minő nehézségeket méltóztatott Excellentiád maga és a végrehajtásra felszólított főszolgabíró úr e részben találni, azt ismételnem szükségtelen, minthogy Excellentiád mindezt bölcsen tudni méltóztatik. — Elég az, hogy én jobbágyi engedelmisségemnek mindenkorí újítása mellett ezen dolognak kedvetlen következéseit megérinteni bátorzkodván, másrésről Excellentiád azon bölcs észrevételét, hogy ámbár (amint Excellentiád önmaga is kegyelmesen elősmerni méltóztatott) én azon sajtóval vissza nem éltem, mindazáltal magamnak másoknál több szabadságot nem tulajdoníthatok, mások pedig az én példámat követvén, káros és általam is méltán kárhozzatható visszaéléseket gyakorolhatnak, — én mondom ezen bölcs észrevétel helyességét, tartozó hódollattal elősmervén — miután Excellentiád által nagy kegyességgel felszólítottam, hogy a dolognak jó móddal való elintézésén magam részéről is iparkodjam — én mély alázatossággal azt bátorkodom javaslatba hozni: hogy miután az egész nyilvánossággal folyó diaetalis tanácskozások köztudomásra jutásának ezer meg ezer kútforrásait bedugni nem lehetne 's így az itteni történetek minden ellenőrség nélkül, gyakran úgy szivárognának el az országban, ahogy elszivárogniok nem kellene, tanácsosabb lenne azt illő felügyelés alá venni, — én Excellentiádat alázatosan kérni bátorkodom, *méltóztassék* nekem kieszközölni, hogy a' diaetalis tanácskozások historikai periodicus kiadására, illő mérséklett diaetikus bírálat alatt engedelmet nyerjek, 's én ezen feltétel alatt *lytographicus* sajtómat azonnal önként és szabad akaratból magam is kiadom — Excellentiád kérésem méltányos voltát átlátván, nekem arra *szavát adni* kegyelmesen méltóztatott, utánna tévén, hogy hivatalos jelentésében ezt legfelsőbb Helyen azonnal előterjeszteni méltóztatik, — amire is én Excellentiádnak *szavát mindennél erősebb garantiának* méltán tekintvén, ezen feltétel alatt a sajtót minden további officiositas lármáját kerülve, magam önként kiadtam.

Másnap midőn Excellentiád háladatos érzéssel vett kegyelemmel a' sajtóm árát kifizettetni méltóztatott, — 's én az e miatt eredett egyéb káromnak kegyelmes kipótolásáért is esedeztem — egyszersmind a' már már akaratom ellen indítványba jőni kezdő dolog végsőképpen való elaltatására *egy más módot* is bátor valék előterjeszteni — Excellentiád ismét magas kegyelemmel méltóztatott biztosítani, hogy az engedelem iránti javallat hivatalos jelentésébe foglalva már felment, — új javallatomat pedig valamint a kárpótlás iránti esedezést is azonnal felterjeszteni méltóztatik, — melynek következésében nem lehevén előre tudni, melyik fog inkább elfogadhatónak találatni — én folyó hónap 13-ik napjáig várakozással legyek.

Hódoltam Excellentiád parancsának, vártam; mi lett várakozásom következése Excellentiád bölcsen tudni méltóztatik.

Méltóztassék már most Excellentiád kegyelmesen megengedni, hogy azon alázatos tiszteletem nyilvános jeléül, mellyel Excellentiád iránt viseltetem, nyílt őszinteséggel felfedezzek némely körülállásokat: — *Én oly kűtfökből értettem,*

melyeket hiteleseknek ösmerni kéntelen vagyok, hogy egy részről Őfelsége magos kormányának utasítása oda nem terjedett, hogy Excellentiád nékem akár a diaetalis ujság engedelmének megnyerése, akár kárpótlásom iránt, kegyes ígéretet tenni méltóztassék; másrészről pedig Excellentiád is az azonnal megtett hivatalos jelentésében a kiadás általam tett 's Excellentiád által kegyesen elfogadott feltételének megemlítését elmellőzni méltóztatott, — s annak híre más uton jött felsőbb tudomásra, melynek következtetésében még ma éjjel, vagy holnap alkalmasint felvilágosítást rendelő újabb Decretum fog Excellentiádnak kegyes kezeihez leérkezni.

Én kegyelmes Uram! Mindezeket ha így vannak-el, nem vizsgálom, — *mennyiben* igazak ezek részint Excellentiád maga bölcsen tudni méltóztatik, részint a legközelebi (!) órák felvilágosíthatják — én részemről nehogy azon magos kegyelem iránt, mellyel Excellentiád irántam viseltetni méltóztatott, háládatlansággal, vagy keblemhez nem férő alatomossággal vádoltathassam, — alázatos tisztelettel kijelenteni bátor vagyok: *hogy* én Excellentiádnak *magas szavát bírván*, azt *magános* szónak sem én nem tekinthetem, sem az ország nem tekintheti, mert mint *Királyi Biztossal* vala szerencsém az egész értekezést folytatni, én tehát a dolog mostani helyzetében azon szóhoz, mint alázatos tisztelettel fogadott *garanciámhoz ragaszkodom* — s ahhoz úgy a *kormány*, mint a *diaeta*, és az egész *Ország előtt ragaszkodni is fogok*, s mély tisztelettel várom sikeres következtését. — Egyébiránt ha netalántán a feljebb érintett körülmények a dolognak ezen az uton az egész ország előtti *fejtegetésére* talán kedvetlennek és más elintéztést *jobban javasolnának*: méltóztassék Excellentiád nekem *módot nyújtani*, hogy azt elmellőzhessem. — Én Excellentiádnak bölcs kegyes akaratját a'mennyire csak helyzetem engedi, mindenekben örömmel 's mély tisztelettel kész vagyok követni, *csak méltányos utat* méltóztassék kegyesen mutatni.

Ezen alázatos kinyilatkoztatásommal úgy érzem, hogy becsületemnek, 's talán jövődre szükségesnek ítélendő lépéseim illő felvilágosításainak, tartoztam — méltóztassék azt Excellentiád balra **nem** magyarázni, 's tőlem magas kegyelmét továbbra is meg nem vonni, a' ki változhatlan mély tisztelettel vagyok Excellentiádnak

Pozsonyban, October 17-én 1833.

alázatos szolgálja
KOSSUTH LAJOS m. p.

(Kivül:) Presentata 17° Octobris 1833. vesperi.

LUKSICS PÁL.

Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon.

(Második közlemény.)

28. 1492 augusztus 28. Buda.

Bátori István országbíró előtt István szerémi püspök az elhunyt Nagylucsei Orbán egri püspök és rokonai lelki üdvéért elmondandó misék fejében az egri káptalannak javakat adományoz, többek közt: «Item *librum missarum*, quem missale vocant in membranis impressum et exornatum minio cum insignibus eiusdem domini episcopi... pientissime donavit».

Hártyán, alul selymen függő kopott viaszpecséttel, az egri főkáptalan magán levéltárában Numerus 9. divisio 2. fasc. 2. No 1. jelzet alatt.

29. 1469 január 24.

Az erdélyi káptalan bizonyáglevele arról, hogy a pókafalvai pálosok egyházuk kincseivel «necnon *libris*, campanis» stb. felkerekedve, elhagyták kolostorukat s abba visszatérni nem akarnak, mire Pókafalvai Kereky Boldizsár és fivérei a nevezett kolostort a minoritáknak adták.

Eredetie az Erdélyi Múzeumban, Kolozsvárott, gr. Kemény J. gyűjteményében.

30. 1500 április 6. Róma.

A római bíbornoki kollégium óhajtván, hogy a «capella sancti Petri sita in ecclesia assumptionis beatae Mariae virginis in Madaras Albensis diocesis... in suis structuris et edificiis debite reparetur, conservetur et manuteneatur, necnon *libro*, calicibus... decenter muniatur», az e kápolnát bizonyos napokon látogatóknak búcsút engedélyez.

Rongált hártyán, pecsétje elveszett. Gyulafehérvári püspöki levéltár. I. csomó. (1224—1710.)

31. XV. század.

Valamely ismeretlen tanuló költségjegyzéke.

«Item registrum habiti sew recepti super me ac expositionis eiusdem.»

— — — — —
«Item tres libros papirii conparui viginti quatvor den. XXIII.»

Papíron, hosszúkás könyvalakban, a Magy. Nemz. Múzeum törzslevéltárában.

32. XVI. század eleje. (Év n.)

A győri szent Demeter-oltár javainak leltára. (Kivonat.)

Inventarium super bona altaris sancti Demetrii martiris per dominum Czwpor fundati.

Item dus indumenta sacerdotalia stb.

Item Benedictus Kemenczey dotavit altare predictum... uno libro missali impresso...

Item idem altare habet unum librum missalis de pargameno, que ego feci illuminare fl. IX et ligare fl. 1¹/₂.— stb.

Győri káptalan magán levéltára. Cím. theka X. No 838.

33. XV. század eleje. (Év. n.)

Damás vár leltára.

«Item registrum super res et bona castri Damas per Petrum de Korothona castellanum precedentem et ad manus egregii Gregorii Horwath assignata.

— — — — —
«Res ecclesiastice.

Item paramenta sacerdotalia III.»

— — — — —
«Libros quatuor veteres, unum viaticum.»

Eredetie papiron, a budapesti egyetemi könyvtárban. Litt. orig. No 262.

34. 1507 augusztus 24.

Verőce vár leltára.

«1507°.

Registrum factum in festo beati Bartholomei apostoli super pixides et aliis rebus sew clenodiis castri Werewcze...» stb.

— — — — —
«Item missalia II.»

Eredetie papiron, hosszúkás könyvalakban. Orsz. Levéltár. M. O. D. L. 36.987.

35. 1514.

Kromer Györgyné halála utáni kiadások jegyzéke.

«Registrum expositorum post mortem prenominat quondam domine Girg Cromerin, potissimum super Stephanum heredem...» stb.

— — — — —
«Rectori scholarum pro duobus psalteriis fl. II.

Notario Martino pro priori registro sparsim conscripto den. XL.»

Eredetie Eperjes város levéltárában. 758/b szám. 39. lap.

36. 1517.

Jegyzéke azoknak, akik Eperjesen a királyi adóra pénzt kölcsönöztek.

«1517.

Registrum eorum, qui ad taxam regiam mutuarunt pecunias.

Fraternitas braxatorum super emtione vinorum mutuavit civitati fl. XL.

Civitas etiam obligatur ad hanc czecham fl. VI pretextu Cristani notarii, qui hanc czecham suscepit pretextu legum imperialium ab eo emptarum, soluti sunt anno 1517. sabbato dummodo domini rationem sederunt.»

Eredetie Eperjes város levéltárában. 758/b szám. 114. lap.

37. 1518 január 25. Esztergom, Csábrági Péter házában.

Medelfordiai Bangssen János fia, Olaus, Bakócz Tamás bibornok-érseknek, mint szentszéki követnek jegyzője Robini János mester nevében Csábrági Péter esztergom-szentgyörgy-mezei kanonokot könyvekről és írásokról nyugtatja.

Ego Olahus Joannis Bangssen de Medelfordia, notarius legationis reverendissimi domini Thome cardinalis Strigoniensis legati apostolici in partibus Hungarie etc. fateor per hoc manus mee scriptum me recepisse a venerabili magistro Petro de Chabrag canonico ecclesie collegiate sancti Georgii de Viridi Campo Strigoniensi quasdam botulas (?)¹ providi magistri Johannis Robini consocii mei alias scriptoris bullarum legationis eiusdem domini Thome legati videlicet unum formularium instrumentorum impressum, aliud formularium supplicationum sacre penitencie. Item decalogum Virgilii Zalburgensis. Item bullas diversorum pontificum in certis quinternis dissolutis. Item Alanum de materiis theologie cum certis aliis scripturis et supplicationibus ac minutis, in quadam valisia corea repertis, pro quibusquidem libris seu formulariis et scripturis aliis prefatum dominum Petrum quitum et expeditum nomine dicti Johannis Robini socii mei reddo atque committo. Datum Strigonii in domo prefati domini Petri Chabragy ipso die sancti Pauli apostoli conversionis, sub anno Domini 1518.

Idem Olaus Joannis notarius
qui suppra manu propria fidem facit.

Kivül: Recognitio Olai notarii pro retulis magistri Joannis Robini.

Papiron, a gr. Erdődy-család levéltárában Galgócson. Ladula 47. fasc. 1. No 10.

¹ Javított szó, valószínűleg inkább: rotulas.

38. 1520 június 7. (Bártfa.)

A bártfai plébánia leltára.

«Inventaria domus curie plebani.

Libri.

Breviarium 1. — Alios libros quos habeo, puto in numero fore XVI. —»

Eredetie Bártfa város levéltárában.

39. 1520 körül.

Sztenicsnyák vár leltára.

«Registrum ingeniorum, victualiumque et aliarum rerum in castris illis, qui per egregium Nicolaum de Rayk sunt occupati et per ipsum eidem reperti.

Item in castro Ztanysnak.

Item breviarium unum in sclavonico scriptum.»

Papiron, hosszukás könyvalakban. Orsz. Levéltár. M. O. D. L. 26.235.

40. 1521.

Fejérkö vár leltára.

«Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, inventarium castri Feyrkew etc. ... In capella... misale unum...»

Papiron, alul két, fekete viaszba nyomott s papírral fedett gyűrűs pecséttel, a Magy. Nemz. Múzeum törzslevéltárában.

41. 1523 május 13. (Krakkó.)

Krakkó város tanácsának bizonyoságlevele, mely szerint Remer Jeromos és «*Joannes Beyer bibliopola concives nostri*» tanuk valának, midőn Schonfelder Bálint bort vett «*Oswaldus de Zarisch Ungariae*»-től és «*Michael plebanus de eadem Zarisch, frater eiusdem Oswaldi, qui fuit interpret ex Ungarico in latinum*» Schonfeldernek nyugtát is adott, melyet a tanács is megtekintett.

Papiron, alul a város papírral fedett vörös viaszba nyomott kisebb pecsétjével, Eperjes város levéltárában, 1109. szám alatt.

42. 1523 július 2. Eperjes.

Chunis Mátyás, a szabad művészetek mesterének és a theológia babérkoszorúsának levele Zalkán László egri püspök és királyi kancellár-

hoz, melyben krakkói könyvtára elégséről, továbbá más egyéb ügyekről ír.

«Reverendissime presul et domine gratiosissime! Post humilimam servitiorum commendationem, ut eadem paucissimis rem omnem teneat, neutiquam sine causa reditum meum hactenus distulisse putet, quoniam quidem nec omnibus tum paramentis, tum aliis necessariis paratus usque nunc eram, fortuna non undique obsecundante infelici omine Graccovie (igy!) damnificatus igne, ubi in absentia mea et rerum suppellectilia (tametsi curta) *et librorum bibliothecam* funditus exustam amisi»... stb.

«Ex Epperies, secunda die julii, anno ab orbe redempto 1523.

Eiusdem reverendissime dominationis vestre
humilis capellanus,

Mathias Chwnys artium magister et sacre theologie
baccalaureus alias per reverendissimam dominationem vestram electus suffraganeus Agriensis
functus.»

Kivül címzés: Reverendissimo in Christo patri et domino domino
Ladislao Zalcano, episcopo Agriensi, necnon cancellario regio supremo
domino nostro gratiosissimo.

Eredetie papiron, töredékes vörös viasz zárópecséttel, Eperjes város levéltárában 1113. szám alatt.

43. 1524 augusztus 5.

Szeben város tanácsának ítélete a Tonheuser Péter nagycsüri plébános, Geréb Péter enyedi és Huszár János szebeni polgár közt folyó perben, melyben érdekelve volt János könyvkereskedő is.

«Ex commissione dominorum de consilio.

Quod nobis, in domo consistoriali nostra iudicialiter consedentes comparendo in nostri presentia venerabilis Petrus Thonheuser plebanus de Magno Horreo tanquam actor ex una, necnon circumspectus Petrus Gereb concivis Enyediensis veluti in causam attractus partibus ab altera, ubi prenominate actor per modum querele egit in hunc modum, quod cum annis superioribus circumspecto Johanni Hwzar concivi civitatis nostre Cibiniensis certam pecuniariam summam, utputa florenos centum et septuaginta quinque mutuo prostitisset, illique debitum petenti dictus Johannes Hwzar cum non

haberet aut reddere recusaret et iam in monasterium propter es alienum *tanquam asilium* confugisset, id ipso actori rescienti bona prefati Johannis Hwzar coram iudice ecclesiastico, suo scilicet ordinario arrestasset et ibidem causam prescriptam diu egisset. Interim, quo causam eandem prosequeretur, circumspectus Petrus Gereb civis Enyediensis domum quandam, quam scilicet *Johannes Bibliopola* prenotato Johanni Hwzar pignoris titulo ante literatorie statueret et eandem ipsam domum Johannis Hwzar ulterius et consequenter prefato Petro Gereb assignatis sibi literis obligatoriis, quibus median- tibus Johannes bibliopola illum assignaverat, deinde pignoris titulo inscripsisset,¹ quibus peractis, prenominatus Petrus Gereb cupiendo rebus suis mature consulere et prospicere coram senatui Cibiniensi pro tempore constituti prelibatam domum median- tibus literis obligatoriis Johannis Hwzar in suorum debitorum sortem juridice optinuisset»... végül is a tanács Gerébet harmadmagával leteendő esküre ítéli, arra, hogy a Huszár-féle kötelezőlevélben rasura nem volt. Geréb az esküt letevén, felmentik.

«Actum Cibinii feria sexta ante festum beati Laurentii martiris, anno 1524.»

Szeben város jegyzőkönyvének I. kötetében, a 18—19. lapokon.

44. 1525 február 23.

Jegyzéke azon javaknak, amelyeket Monoszlai András mester, aradi kanonok az esztergomi egyház sekrestyéjéből tanuk előtt elvitt.

Anno Domini millesimo quingentesimo quinto, vigesima tertia die mensis februarii.

Magister Andreas de Monoszlo canonicus ecclesie Orodien- sis exportavit ex sacristia Strigoniensi res infrascriptas, presentibus dominis Johanne Kermendino lectore, Ladislao Kaplyon preposito sancti Georgii, Joanne Bak de Azzonfalwa et Andrea Kayary canonicis ac Caspar succustode et me Georgio de Zan.

Unam tecam ligneam rotundam in qua continentur privilegia super Symand, Dezk, Gyarak et alie nonnulle litere videlicet metales super Kasaker etc.

Item librum privilegiorum scriptum in pargameno foliorum novem absque coopertorio, sub sigillo pendentem condam Wladislai regis.

¹ Így! inscripsisset helyett.

Unum prothocollum continens fassiones factas in capitulo Orodiensi, quod finiebatur per annum millesimum quingentesimum decimum septimum et incipiebatur anno millesimo quingentesimo decimo quinto. Quatvor capsas ex tela nigra continentes diversas literas processuum octavalium.

Unam tecam parvam quadvangularem in qua continebantur certe litere continentes porcionem possessionariam eiusdem capituli Orodiensis. Thordensem concernentes et etiam alie certe litere.

Magister Andreas de Monozlo manu propria
stb.

Eredetie fél iv papiron, az esztergomi főkáptalan országos levéltárában
Ladula 20. Capsá 14. fasc. 8. No. 2. jelzet alatt.

45. 1526 április 15.

A császári káptalan II. Lajos király 1525 *augusztus 22-én* Budán kelt parancsára többek közt Fejérkö (Feyerkew) várát leltározván, itt «in capella ibidem et in eodem castro constructa» talált «unum missale de modo ecclesie Strigoniensis metropolitane».

(Datum die dominico proximo post festum beatorum Tiburcii et Valeriani martirum, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto.)

Papiron, kívül rányomott viaszpecsét helye. Orsz. Levéltár. M. O. D. L. 24. 179.

46. 1528 május 6. Buda.

Nádasdi Tamás budai várnagy egy oklevelének mása, melyben előfordul Kisserjéni Ferenc (Franciscus de Kysseryen) «*custos librorum camerae hungaricae*» Budán.

Bécs. Staatsarchiv. Ungarn. Allgemeine Akten. 8. csomó.

47. 1528.

Kivonat Szeben város ezen évi számadáskönyvéből.

Registrum perceptorum et extradatorum domini Anthonii villici civitatis Cibiniensis ad necessitates civitatis, anno Domini millesimo quingentesimo 28.

— — — — —
Empti sunt ad hoc registrum tres libri papiri et pro illigatione simul solvi ffl. o. den. 38.

Scribae autem huius registri solvi ffl. 1 den. o.

Nagyszeben város levéltárában őrzött «Stadthannen» (villicus) számadások 1528. évi kötetének 44. lapján.

48. 1533 március 11. Pozsony.

János lundi érsek levele I. Ferdinánd királyhoz, melyben írja:

«Nobis impresentiarum incumbit eidem regia maiestati vestrae gratias agere de misso ad nos *libro* iurium suorum ad totum regnum Hungariae, quo usi fuissetis et utemur oblata commoditate, quam maiestas vestra nobis praescribere dignabitur.»

Bécs. Staatsarchiv. Ungarn. Allgemeine Akten. 22. csomó.

49. 1533 május 16.

Nádasdi Tamásné Kanizsán levő drágaságainak összeírása.

«Super residuum rerum dominae condam palatinae...» stb.

— — — — —
«Duo libri effigiati et ter eius est apud Petrum Pereny.»

Orsz. Levéltár. Nádasdy-számadások, a) csomó.

50. 1533 augusztus 5. Bécs.

I. Ferdinánd magyar király gyóntatója, Faber János bécsi püspök (budai prépost) levele a pápához, melyben közli, hogy könyveket küld neki s egyúttal csatolja kinyomatásra került könyveinek jegyzékét.

Post beatissimorum Sanctitatis vestrae pedum

oscula sese humilime commendat.

Beatissime in Christo pater! Peroportune mihi in presentiarum in mentem venit, me aliquoties antea ad Sanctitatem vestram de lucubrationibus nonnullis, quas in mediis quodammodo regiorum negotiorum undis, bellicorumque tumultuum procellis aedidi perscripsisse, at eiusmodi occasio, qua commode tales libros Sanctitati vestrae transmittere potuerim, numquam sese offerre voluit. Nunc vero cum ad manus habeam tabellionem, qui non modo gestandi molestiam non detrectet, verum et ea fide, ut non addubitem, quin haec recte illi concredi possint, quae quum ita habeant nolui committere ut is vacuis manibus Romae coram summo pontifice compareret, quin potius ut Sanctitas vestra re ipsa deprehendat, me hactenus, quod ad catholicae fidei propugnationem ac sedis apostolicae defensionem attinet, plane nihil reliqui ferisse eos hosce libellos reliquorum operum meorum impressorum impri-mendorumque veluti gustum quendam Sanctitati vestrae exhibeo, simul orans, quatenus Sanctitas vestra absolutissimi iudicii sui

album calculum adiicere dignetur. Caeterum eorum voluminum quae in aliquot tomos digesta propediem publicare constitui, schedam Sanctitas vestra per presentium latorem hiis inclusam accipiet. His me Sanctitati vestrae humilime commendo, quae in domino Jesu bene valeat. Datae Viennae, quinta Augusti, anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo tertio.

Eiusdem Sanctitatis vestrae

humilimum mancipium

Joannes episcopus Viennensis.

Catalogus librorum Joannis Fabri episcopi Viennensis Austriae, serenissimi Romanorum Hungariae Bohemiaeque regis confessoris ac consilarii.

De sancta civitate Dei Hierusalem.

De manna admirabili.

De archa foederis pro sacramento eucharistiae.

Consolatorii contra Turcos.

De miseria vitae humanae.

Contra anabaptistas.

De octo beatitudinibus.

De militia Christiana.

De veritate corporis et sanguinis domini nostri Jesu Christi in sacramento eucharistiae.

De fide et bonis operibus.

De quadraginta duabus mansionibus filiorum Israel.

Diversi sermones de tempore et sanctis.

De virtutibus et insigni patientia Jobis.

De primatu Petri ac Romanae ecclesiae.

De intercessione sanctorum adversus apostatam Oecolampadium.

Contra anabaptistas.

Apologia contra Lutheranos.

Antilogiae. Contradictiones Lutheri.

Confutatio quarundam haeresium Lutheri.

Oratio ad regem Angliae de tyrannide Turcorum.

Oratio funebris pro exequiis dominae Margarethae archiducissae Austriae, ducissae Burgundiae.

Adversus Lutherum apostatam impie sententem omnia ex absoluta necessitate evenire.

Defensio catholicae fidei adversus anabaptistas.

Confutationum Zuinglianae doctrinae libri sex.

Commentum super visitatione saxonica.

Responsio ad impudentissimum librum Jonae haeretici.

Confutatio haeresis Manichaeorum in sacramento contra quendam Silesitam.

Victoria catholicorum Helvetiorum adversus Zuinglium.

De sacris temere non vulgandis.

Quae in sacra scriptura et creatori et creaturae quas communia, precipue tamen Deo ascripta sint.

Isagoge sex articulorum adversus Zuinglium.

Kivül címzés: Sanctissimo ac beatissimo in Christo patri ac domino domino Clementi papae VII. sacrosanctae Romanae ac universalis ecclesiae antistiti maximo, domino suo clementissimo.

Papiron, zárópecsét helyével. Vatikáni levéltár. Principi. 8. kötet. 125., 126., 134. ll.

51. 1533.

Báthori András Bonaventura nyugtatója Turzó Eleket, az atyja, Báthori András által Turzónál Sempthe várában letétbe helyezett javak visszaadásáról. Többek közt nyugtat: «Missalem librum veluto nigro tectum».

Eredetie a gróf Erdődy-család galgóci levéltárában. Lad. 95. fasc. 9. No 7. jelzet alatt.

52. 1533.

A topuszkói vártemplom javainak leltára.

«Regestum factum super rebus ecclesiae beatae Mariae virginis in castro Topozka existentibus et inventarium per magnificum dominum Petrum Keglewych de Bwsin...» stb.

— — — — —
«Libri diversi XXI.»

Eredetie Orsz. Levéltár. Nádasdy-számadások, a) csomó.

53. 1536.

Kivonat valamely ismeretlen egyén könyvjegyzékéből.

Catalogus librorum tam catholicorum, quam hereticorum, anno 1536. 109/a lap. *Sermones et homiliae.*

(Ezek közt:) *Sermones et modus praedicandi Hungari cum passione Domini.*

112/a lap. *Historica et cosmographia*.

(Ezek közt:) *Cronica Hungarorum*.

112/b lap. *Crucigeri Vngarici*.

113/a lap. *Turcken Handlung in Hungern*.

113/b lap. *Coronatio Ferdinandi in Hungaria*.

Sibenburg von Turcken.

Zwinglius, Oecolampadius, Lampertus.

120/b lap. *Waldenses ad regem Hungariae*.

Eredetie könyvalakban a bécsi Nationalbibliothek kéziratai közt. Cod. 11.850.

54. 1539 február 23. *Nagyszombat*.

A gyermekgyilkos nagyszombati zsidók javainak összeírása.

Describuntur res et bona judaeorum puericidarum Tirnaviensium pro sacratissima regia maiestate per me Thomam Francisci tricesimatorem suae maiestatis praesentibus tribus consulibus juratis Tirnaviensibus fidele confiscata.

Primo domus cum omnibus juribus et pertinentiis Simonis Glazer vocati 23. februarii 1539.

— — — — —
Tres libri hebraici.

Két ív papíron. Orsz. Levéltár. Urbaria et Conscriptiones fasc. 75. No 30.

55. 1539.

A zágrábi káptalan vizsgálatot tart Frangepán Farkas gróf ellen, aki a káptalan hiteseit mindenéből kifosztotta s a «*librum breviarum*»-t is elszedte tőle.

Orsz. Levéltár. Neo Reg. Acta. fasc. 1645. No 21.

56. 1540 április 17. *Gandani*.

I. Ferdinánd magyar király levele Nansea doctorhoz!

«*Reddite sunt nobis binae literae tuae unacum libellis abs te non minus pie, quam ingeniose in communem tuendae religionis nostrae utilitatem compositis, quos clementer accepimus animumque istum et sacra studia tua praesertim in docendo populos et subditos nostros ea quae ad vestram pietatem pertinent, magnopere probamus, prosequuturi eiusmodi labores...*» stb.

Staatsarchiv. Bécs. Ungarn. Allgemeine Akten 41. csomó.

57. 1541 körül, szeptember havában.

A veszprémi egyház kanonokjai a török elől Sopronba viszik az egyházi paramentumokat, köztük:

«Item missalia duo cum fibulis argenteis disposita et cum veluto nigro ab extra cooperta».

Veszprémi káptalan magán levéltára, 1544. Veszpr. eccles. et capit. No 82.

58. 1543 december 1.

A pozsonyi káptalan a győri káptalant a nekik kölcsön adott antiphonarium visszaszolgáltatásáról nyugtatja.

Nos capitulum ecclesiae Posoniensis, memoriae commendamus quod annis superioribus, cum *libri* ecclesiastici praesertim ad chorum ecclesiae episcopalis Jauriensis pertinentes et facientes per exustionem fuissent amissi, quendam librum antiphonarium ad ecclesiam parrochiam sancti Laurencii martyris extra muros huius civitatis Posoniensis, hoc tempore disturbiorum demollitae, venerabili capitulo praedictae ecclesiae Jauriensis pro divinis ex eo in eorum ecclesiam Jauriensem peragendo precario concesseramus super eiusdem rehabilitationem, reverendus dominus Blasius de Waarda doctor praepositus eiusdem ecclesiae Jauriensis tum suo, tum praedicti capituli ecclesiae Jauriensis nominibus sub pena centum florenorum hungaricalium suas nobis pro securitate dederat literas, qua multis nunc nos praepediti curis, eas perquirere non valemus, et quia ide capitulum ecclesiae Jauriensis antedictum librum antiphonarium dictae ecclesiae sancti Laurencii martyris eis, ut praefertur precario concessum, nobis prout acceperat, ita salvum restituit, proinde nos literas praedictas praefati domini Blasii praepositi recognitionales et obligatorias (etiam si reperiri possent et ad lucem deveniri) reddimus nullas, inefficaces et nemini nocituras et insuper annotatum capitulum ecclesiae Jauriensis scilicet et praefatum dominum Blasium praepositum ac eorundem successores universos de et super eodem libro antiphonario illiusque nobis restitutione reddimus quittos et expeditos ac modis omnibus absolutos vigore et testimonio praesentium mediante. Datum sabbatho proximo post festum sancti Andreae apostoli anno Domini millesimo quingentesimo quadragésimo tercio.

Papiron, kívül rányomott pecsét helye, a győri káptalan magán levéltárában, cimeliotheca IX. No 653. jelzet alatt.

59. 1546 február 9. Huszt.

Kivonat Huszt vára leltárából.

Regestum super rebus inventis in arce Hwzth post deditionem eius, quae facta est in festo Apolloniae, anno Domini 1546.

Item literae privilegiales et aliae variae causales scrinio uno.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 99. No 2.

60. 1547 február 5.

Österreicher Lénárd sárosi várkapitány végrendelete. (Kivonat.)

«Rogavit autem dominum Wernherum, ut apud regiam maiestatem pro impetranda residua summa diligenter instare velit. Ex ea summa legavit florenos ducentos ad fovendos *studiosos in scholis* recte institutis...

Quod si vero Deo ita ordinante haerede mortuo et iste tres nepotes decesserint, commisit arbitrio tutorum, ut omnis illorum hereditas convertatur *in usus scholarum*, alendis doctoribus et studiosis et ad conservationem ministerii verbi in ecclesia. Agros quos in campis Saros habet, una cum satis legat omnibus tribus fratribus Joanni Osterreicher haeredi et Ulrico et Valentino, ut ex illis studia illorum alantur ex aequo. Hortum quendam, qui fuit Oswaldum impignoratum sibi esse florenis duobus, is si redimatur ad studia dictorum puerorum legavit.

Habere se novalia in metis Meggye, quae suis pecuniis curavit extirpari, ea quoque ad studia dictorum puerorum legavit.

Domino Petro Senfftlebio concionatori Epperiensi vaccam unam, domino judici de Epperies Emerico Fontano vaccam unam.

Magistro *scholae* Sarosiensis, Martino literato legat de flaveo kysring ulnas sex. *Libros* suos omnes legat ad domum Epperiensem pro usibus heredis.

Kiadja átiratban 1560 június 30-án Eperjes város tanácsa. Közös pénzügyi levéltár. Hungarn. 14.346. csomó.

61. 1547 május 22.

I. Ferdinánd király és nővére, Mária királyné közti perben, mint a zágrábi püspök tudja: «Fecerunt mentionem *Tripartiti operis consuetudinarii juris regni Hungariae* et ob id huiusmodi opus pro parte maiestatis suae apud acta produci debet, ideo maiestas sua regia commisit, ut reverendissimus dominus Zagradiensis huiusmodi opus tripartiti typis excusum habere atque vel ad manus maiestatis suae regiae, vel eiusdem vicecancellarii, domini doctoris Jacobi Jonae consignari curet, idque quamprimum fieri potest».

Erre a zágrábi püspök ezt a választ írta:

«Opus Tripartitum juris Hungariae et etiam responsum maiestatis regiae in conventu Tyrnaviensi regnicolis datum est Pragae inter alia monumenta cancellariae Hungaricae...» stb.

«Zagradiensis etc.»

Staatsarchiv. Bécs. Ungarn. Allgemeine Akten. 54. csomó.

62. 1547 június 9.

Kivonat Kassa város jegyzőkönyvéből.

«Caspar *bibliopola* de Eperyes arestat omnia bona Martini Zabo pro fl. VI. denar. X. — In festo Corporis Christi.»

Kassa város 1536—1552. évi jegyzőkönyvében.

63. 1547 szeptember 17.

Kivonat Monyorókerék vár leltárából.

Regestum inventarii arcis Monyarokerek per spectabilem et magnificum dominum comitem Thomam de Nadasd ad manus magnifici domini Petri Erdewdy sabbato post festum Exaltationis sanctae Crucis assignatum 1547.

— — — — —
In stuba testudinata.

— — — — —
Ibidem libellus praecationum 1.

— — — — —
Penes eandem in stuba magna.

Ibidem libri — — — 2.

In dormitorio.

Ibidem libri parvi — — 5.

A vasvár-szombathelyi káptalan országos levéltárában Litteralia instrumenta fasc. 30. No 28. jelzet alatt.

64. 1548.

Kivonat Nagyszében város ez évi számadáskönyvéből.

Registrum vilicatus civitatis Cibiniensis domini Matthie Ponczler, anni Domini 1548.

Sequuntur communia extradata domini villici ad varios usus civitatis 1548.

Item empto libro papyri ad regestum conficiendum pro ffl. O. den 8.

Item pro papyro ad regestum et pragameno soluti ffl. O. den 38.

Nagyszében város levéltárában. Számadáskönyvek, fasc. 2.

65. 1549 február 18. Huszt.

Kivonat Huszt vára inventáriumából.

Inventarium super rebus in arce Hwszth per egregios dominos Mathiam Brodaryth et Stephanum Mekchei tempore resignationis eiusdem arcis relectis, decima octava die februarii anno Domini 1549.

Missale lacerum unum.

Scrinium cum literis quibusdam alienis.

Orsz. Levéltár. Urb. et Conscr. fasc. 75. No 39.

66. 1549 október 16.

Kivonat Várdai Pál esztergomi érsek javainak inventáriumából.

Conscriptio rerum inventarum reverendissimi domini Pauli de Warda archiepiscopi Strigoniensis, locumtenentis regiae maiestatis die 16. mensis octobris facta.

Evangelii liber, cum certis antiquis ornamentis et lapidibus rudibus antiquis in pergameno scriptus.

Cista sexta: Habet literas certas et regesta cum saccis literariis.

Cista septima, minor, habet literas certas, quae excusae et perlustratae non sunt, sed obsignatae cum signo 8.

Cista octava paulo maior, quae dicta est habere sigillum duplex et

literas certas. Non est haec aperta, sed relictæ eodem modo... stb.

Közös pénzügyi levéltár. Bécs. Hungarn. 14.335. csomó.

67. 1549.

Kivonat Nagyszeben város ez évi számadáskönyvéből.

1549. NP. Rationarium prudentis et circumspecti domini Matthie Ponczler villici civitatis Cibiniensis super universa percepta et extradata villicatus anni Domini 1549.

1549. Sequuntur communia extradata domini villici... stb.

Pro papyro ad regestum dati ffl. O. den. 8.

Nagyszeben város levéltárában. Számadások, második csomó.

68. 1549.

Kivonat a magyar királyi udvari kamara ez évi számadásaiból.

Ratio proventuum paratae pecuniae ad cameram Hungaricam regiae maiestatis administratae in anno Domini 1549.

Ultima decembris.

Papirus pro scribendis literis et regestis in camera emptæ est fl. 20. den. 44.

Pergamenæ pro colligandis regestis fl. 1. den. 88.

Spagum pro colligandis fasciculis literarum ex camera mittendarum den 78.

Quarto papírfüzet a Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárában. Kamarai iratok 921/I. szám.

69. A XVI. század közepe táján.

Kivonat Gyulaffy László javainak inventáriumából.

Gyulaffy Laczko marhaya zama.

Emlekezeth myny marham marat Czyobantzban.

Tyzenket kőny.

Gróf Bethlen-levéltár. Keresd. Gyulaffy-iratok.

DR. IVÁNYI BÉLA.

Ismeretlen magyar nyomtatványok.

(A magyar bibliografia kérdéséhez.)

Nemzeti bibliografiák egy nemzet irodalma *összességének* címgyűjteményei. A bibliografia használhatóságának legfő feltételei: a megbízhatóság, a hűség és a teljesség. A magyar bibliografia 1711-ig (a régi magyar könyvek címjegyzéke) emberileg teljes s megjelenése óta is szüntelenül gondozódik, teljeseedik. Nem úgy az 1711 után megjelent magyar és magyar vonatkozású könyvek, nyomtatványok címjegyzéke. Annak teljességéről, hűségéről ma már beszélni sem lehet. Nem voltak teljesek e mű első kötetei (az 1712—1860 évek anyaga) már megjelenésük idejében sem (1888—1892) s az azóta felgyűlt anyag hiánya miatt még csak nőtt tökéletlenségük s a könyvtermelés fokozódásával — a dolog természete szerint — fokozott mértékben tökéletlenednek későbbi kötetei. Ez egyébiránt érthető. *Egy* ember végzett itt így is emberföltöltit. S amit végzett, *alapvetésnek* nagyszabású. De nem volt s nincs, aki PETRIK Géza megkezdett munkáját gondolja, folytassa, kiegészítse. Pedig ennek fontossága vetekszik a régi magyar könyvek bibliografiájának fontosságával. S ma még talán megvan a kiegészítés munkájának lehetősége, mely a távolodó idővel egyre csökken.

PETRIK Géza nagy bibliografiai művének mai hiányait három csoportra lehet osztani: Az első csoportot oly művek alkotják, melyeket PETRIK föl nem tárt s melyek *ezért* nem szerepelnek bibliografiájában. A második csoportba azok a művek tartoznak, melyekkel PETRIK műve óta szaporodtak közgyűjteményeink. Ezekről PETRIK nem is tudhatott (bár ennek az anyagnak egy része is egyezhetett az általa mellőzött források anyagával). A harmadik csoportba sorozhatók az oly művek, melyek (egyik előző csoportba sem tartozva) még csak ezután fogtak napvilágra kerülni, remélhető rendszeres gyűjtés (hirdetés, keresés) útján.

Nem ismerjük PETRIK dolgozás-módját, munkarendszerét s így nem tudhatjuk pontosan, hogy a nagy magyar közkönyvtárak könyvanyagán kívül, melyek voltak azok a források, melyekből merített. Oly művekre nézve ugyanis, melyek nem voltak kezében s melyeknek így csak címeit állapította meg valahonnan, nem közli forrásait. Bizonyos csak annyi, hogy e tekintetben nem járt el rendszeresen. Már maga az általa nem látott (könyvében közkönyvtári jelzet nélküli) könyvek *meglepően csekély száma* is (az egész anyagnak mindössze 8—10%-a) kétségtelenné teszi ezt.

De egyéb — egészen ötletszerű — kísérleteim is erről győztek meg. Átnéztem a következő bibliográfiákat és katalogusokat:

1. Verzeichnis d. Bücher, welche bey Paul *Burian* Buchhändler, und Eigenthümer d. öff. Leih-Lesebibliothek zu *Ofen* zum Lesen ausgeliehen werden. 1—2 Abt.

Ofen: [Burian] 1819. 8° 26 & 32 l.

2. *Burián* Pál budai és nagyváradai könyvtáránál a többi közt ezen magyar könyvek is találtnak.

[Buda: Burian é. n.] 8°. 8 l.

3. *Catalogus* librorum scholasticorum, qui in typographia Regiae Universitatis Hung. venales prostant.

— Jegyzéke azon iskolai könyveknek, mellyek a m. kir. Egyetem könyvnyomtató intézetében megszerezhetők.

Budán: a' k. Egyetem betűivel 1841. 8°. 1 & 32 l.

4. *Catalogus* librorum, qui in typographia Regiae scient. Universitatis Hung. venales prostant.

— Jegyzéke azon könyveknek, mellyek a' m. kir. Egyetem könyvnyomtató intézetében megszerezhetők.

Budán: a' k. Egyetem betűivel 1841. 8°. 61 l.

5. HALLE, J. [Antiquar in München]

Hungarica et Turcica. Katalog No XXXV.

München: Callwey [1910?] 8°. 187 l.

6. Pesten a Ferenciek terén 7-dik szám alatt 1854. deczember 18-án és a köv. napokon árverezendő *könyvek jegyzéke*.

Pest: Müller Emil 1854. 8°. 78 l.

7. APPONYI Sándor gróf Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok. II. & IV. köt.

Budapest 1902 és 1926.

8. ROSENTHAL, Ludwig (Antiquariat, München, Hildegardstr. 16.) Katalog No 101 2° (191?).

Az 1. sz. katalogusban 16, a 2. sz.-ban 33, a 3. sz.-ban 3, a 4. sz.-ban 11, az 5. sz.-ban 42, a 6. sz.-ban 21, a 7. sz.-ban 21, a 8. sz.-ban 60 ismeretlen (PETRIK által nem ismertetett) magyar és magyar vonatkozású könyv címét találtam. Ez a szám a jelentős tömegű (részben magában a PETRIKben is felsorolt) katalogus (kiadói-, kereskedői- és antiquar-jegyzékek) rendszeres feldolgozásával igen nagy többszörösére

lenne növelhető. Nagy — bibliográfiákat is felölelő — életrajzgyűjteményekbe (WURZBACH: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich, Allgemeine deutsche Biographie, SEIVERT: Nachrichten v. Siebenbürgischen Gelehrten u. ihren Schriften. Pressburg 1785.¹ stb.) vetett kutató pillantás arról győzött meg, hogy PETRIK adatgyűjtése ezekre a fontos forrásokra nem terjedt ki, bár itt is gazdag aratás ígérkezett volna. Ezekből s főként az azóta megjelent «SZINNYEI»-ből, számsra és fontosságra egyaránt megmérhetetlen ismeretlen magyar anyag kerülne elő. Városi levéltárak is bizonyára gazdag anyagot szolgáltatnának. Könyvkiadói jegyzékek és könyvekhez illesztett hirdetések is (borítólapokon s a könyvhöz fűzve) nem egy új adathoz juttatnának. Mindezek oly kísérletek, melyeket ötletszerűen ugyan, de sikeresen alkalmaztam; ezeken kívül azonban egy rendszeres munkaprogramm megalkotása során még bizonyára igen sok forrás nyílnék a nagy eredménnyel kecsegtető kutatás számára.

Végezetül, annak igazolására, hogy rendszeres gyűjtés milyen eredményre vezethet, közlöm azon ismeretlen könyvek jegyzékét, melyeket bibliografiai kutatásaimtól függetlenül az utóbbi időben megszerezni sikerült.

AMALIE v. Stranfort. Pressburg & Leipzig 1787. 8° 3 & 232 l. (1 címmetszettel és 1 vignettával).

BLUMEN d. Guten, Schönen u. Wahren. Pest: Hartleben 1810. 12° 200 l.

BORS Sámuel, budafalvi: Két kis paraszt gyermek mindennapi szavakon való beszélgetése, mely a fojó esztendő május 24.-én német nyelven leendő lefordítás végett 24. darab körmötzi nagy jutalomra az ujságokba kihirdetődött. 4° 7 l. Pest: Landerer Lajos 1825.

DIONISIUS *Cato* erköltsi páros versei (A m. tanuló ifj. számára.) Pest: Beimel 1834. 8° VIII & 19 l.

CSERI Béla: Silvius és Valéria v. a Vesta szent tűzének eloltása a római templomban. 8° 132 l. Pest: Kiss István 1811.

Epigrammatische Filigrain Arbeit. Nach Haug. 1—2 Theil. Pest: Jos. Müller 1818. Kis 8° 154, 143 l. (egy-egy címmetszettel [Lehnhart, Pest]).

[FEKETE, Joh. Graf v. Galantha] Die Buchstaben. Bruchstücke über... 1—2 Band. 1782.

GYARMATI Gábor: Mesterséges gyűjtemény. Kolosvár 1806. 8° 164 l.

¹ Érdekes, hogy ez az utóbbi cím PETRIK bibliográfiájának *betűsorában* nem szerepel, holott a *bevezetés* mint fontos bibliografiai kézikönyvről említést tesz róla.

- HIPPEL's, Theodor Gottlieb v.: Geistes-u. Herzensergiessungen. Pest: Hartleben 1816. 12° 174 p. (metszett címlappal [Weiss]).
- HONVÁRY: Bökversek s eszmék a magyar nemzeti szín s szellem védelmének ügyében egy művész tévedései s alaptalan gúnyjai ellen. Pest: Landerer 1830. 8° 129 l. (1 címmetszettel és metszett címlappal [Lehnhart, Pest]).
- HORVÁTH, J. G.: Das Blutgericht u. seine Vergeltung. Meissen 1839. 8° 202 l.
- Komische Erzählung d. Wenzel Schapschapschipschik. Pest: Leyrer 1829. 8° 4 l.
- [LASZKALLNER Antal] Igaz keresztény tolerancia, azaz voltaképen való érdemesítése a' következő homlokírás alatt közre bocsátott beszédeknek: «Az Evangéliomi Keresztyén Tolerantzia. Két prédikációkban előadva, melyek közül az elsőben az mutattatik meg, hogy keresztyéneknek vallás dolgában egy értelemre való jutások lehetetlen. — A' másodikban, hogy a' vallások közt levő külömbségek ellent nem állván a hazafajak nyugodalmasan, tsendesen és boldogul élhetnek együtt. — Harmadik kiadás 8. Pesten Petrózai Trattner János Tamás betűivel 1822, 40 old.» Veszprémben: Szammer Klára 1822. 8° 91 l.
- LENGE, Joseph: Hocus pocus der Blumengärtneri o. Anweisung z. natürlichen Zauberei d. allgem. Behandlung der Blumen u. Zierpflanzen. Schemnitz: Verfasser 1828. 8° 89 & 1 l.
- Merkwürdige Äusserungen Napoleons, während seines Aufenthalts auf St. Helena. Nach d. Französischen. Pest: Jos. Müller 1822. 8° 2 & 115 l.
- Reizmittel zum Lachen. 6. Aufl. Pest: Leyrer 1832. 8° 8 l.
- SEIVERT, Joh.: Nachrichten v. siebenbürg. Gelehrten u. ihren Schriften. Pressburg: Korabinsky 1785. XXII, 519 & 31 l.
- STIFTER. Adalb.: Abdias. Pest: Heckenast 1866. 4° 76 l. (I. M. Kaiser fametszeteivel.)
- STIFTER, Adalb.: Der Hagestolz. Pest: Heckenast 1852. Kis 8° 189 l. (1 rendes és egy metszett címlappal [Joh. Nep. Geiger?])
- STIFTER, Adalb.: Der Hochwald. Pest: Heckenast 1868. 4° 82 l. (I. M. Kaiser fametszeteivel.)
- [SZEICZ Leo] Az oroszlány revántsot ad a nyájas muzsának. Leopoldisban 1790. 8° 15 l.
- VINCZE Ferenc: Jósika Lajos kir. fő kormányi tanácsosi hivatalába begyátatása alkalmára. [Beszéd.] Kolozsvár: Liceum 1843. 8° 4 l.

WENZEL Goth. Imánuel után bilkei *Papp Fer.*: A világi ember. Pest: Trattner 1816. 8° 130 & 1 l. (1 cím-metszettel és metszett címlappal.)

WANDZA Mihály: A busongó Ámor. Egy hajnali édes andalmány teremtménnye a Szép-nem kedvéért. Pest: Trattner Lajos 1806. (A szerző címmetszetével és metszett címlapjával.)

Az itt elmondottak alapján senki előtt sem lehet kétséges, hogy a magyar bibliografia nem teljes. Gyökeres revízióra szorul ezért a magyar könyvtermelésre vonatkozóan elterjedt számadat is. Magára az újabb magyar könyv első időszakára (1712—1860) szóló bibliografia hiányjegyzéke — a fentiekben megalapozott — becslésem szerint legkevesebb 15—16.000 címre, tehát a meglévőkhez hasonló terjedelmű kötetre tehető. Ez annyit jelent, hogy a magyar irodalom e szakaszának mintegy negyed része nincs regisztrálva s így részben végkép elsikkad a kutató szeme elől, részben igen fáradságosan, innen-onnan, több helyről szedegethető csak össze, nagy munkapazarlás árán. A magyar nemzeti bibliografia egységesítését és tökéletesbítését éppen ezért igen fontos és sürgős feladatnak érzem, s érzi velem együtt számtalan kutató.

DRESCHER PÁL.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁNAK
I—III. KÖTETÉHEZ.

A Todoreszku-Horváth Könyvtár ismeretlen régi magyar
nyomtatványai.¹ (Második közlemény.)

9.

Kassa, 1628. [Pótlás Sztripszky: Adalékok I. 1915. sz.-hoz.]

O es Vy | *KALENDARIVM* | CHRISTVS WRVNK* |
SZULETESE után: | *1628.* | Esztendőre, ki Bissextilis, | 366 Nap-
pal. | *Az FRÖLICH DAVID által,* | *Caesareopolitan. Pannon. Astroph.* |
AZ BRASZLAI Kalendariumból | *Magyarrá fordíttatott es Nyomtat-*
tatott. | *Cum peculiari Gratia & Privilegio Sere* | nissimi PRINCIPIS
Transylvaniae, Par|tiumq; Reg: Hung: Dni, & c. & c. | *CASSAN,
Sultz DANIEL által.*

Hozzájárul külön címlappal, de folytatólagos ívjelzéssel:

PROGNOSTICON | ASTROLOGICUM. | *Az az:* | Az Eghi
fő Czillagoknak | forgásából való Effectusoknak | ítélete es jóvendőlése,
Christus Vrunck | Születése után, 1628. Esztendőre. | Melly Embolis-
malisnak vagy | Napszökönek mondatik, | 366 Nappal. | *Irattatott:*
DAVID FRÖLICHIVS, | Astrophilus es az Mathematica Tudos|man-
nak szeretője által. | Iupiter es Venus ez Esztendőnek VRA, & c. |
CASSAN, Sultz Daniel által | 161 A—F ív.

Végén fametszet: Eer vagasról való Figura.

Kemény Lajos (M. Könyvszemle 1911. 157. l.) és nyomán Sztripszky
(Adalékok I. 1915. sz.) a következőkép idézik: Kassa, 1628. Naptár az 1628-ik
évre. «1627. 17. Novembris. Az compactor Dániel Schultz adott calendáriumo-
kat, németeket és magyar nyelven valókat.» Városi jegyzőkönyv. — Ez az
egyetlen ismert példány.

A *-gal jelzett részek vörösbetűsek.

¹ Az első közleményt l. az 1929. évf. 95—98. lapjain.

10.

[543] Lőcse, 1629.

CALENDARIVM | CHRIST(VS) URVNK | *születése után
1629. esztendőre.* | Nagy szorgalmatossággal irattatott | *D. HERLI-
CIVS DAVID* | által. | (Magyar címer) *LŐCSEN* | Brewer Lőrincz
által. |

Hozzájárul külön címlappal, de folytatólagos ívjelzéssel:

Kis Practica | az az: | A Csillagok forgásának jedzé[siből] némely
kiváltképpen való dolgokra | néző rövid Jövendőlés, ez ielen Eszten[dőre,
mely Christus Vrunk szű[letése] után | 1629. | Figyelmetesen irattatott,
és Sile[sia] mellet lévő szomszéd Országokra | és Tartományokra al-
kal[maztatott] | D. HERLICIVS | DAVID | és HANCKEN BALINT |
által | LŐCSEN, | Nyomtatottat Brewer Lőrincz által. 16 r A—F iv
(8 levelenként) 47 sztl. lev. (vége hiányzik).

11.

[544] Bártfa, 1630.

EVANGELIO|MOK ES EPISTO|LAK, | Mellyeket az Vr-
napokon és fő fő Innepe|ken Esztendő által, az Keresztyéni Gyű-
leke|zetben szoktanak olvasni és megmagyarázni, | Igen rövid, de drága
és hasznos Summa|riomockal és tanuságokkal össze. | Az EGYÜGYŰ
KERESZTYÉNEK|nek és tanuló gyermekeknek az Keresztyéni | tudo-
mányban való éppülete|re, nevekede[sére, és meg erősítésere, | M. GEORGIUS
TILENUS | Német írásából Magyar nyelvbe mostan | fordítottat és
ki nyomtatottat, | BARTFAN | KLÓSZ JAKAB által, | 1630. Eszten-
dőben. | 8 r A—Z + Aa—Dd iv 163 sztl. lev.

Szövegközi fametszetekkel, egykorú domborított hártayakötésben.

12.

[545] Kassa (1631).

Vy es O Kalendarium, | CHRISTVS WRVNK | SZÜLE-
TESE vtán: | *1631.* | *D. HERLICIVS DAVID* | fő *Philosophus*
és *Mathematicus* által | (Magyar címer) *CASSAN nyomtattak*.

Hozzájárul külön címlappal:

Prognosticon Astrologicum, | Az Az: | Az Egnek és Csillagoknak |
forgásából való Itilet, némely történendő | dolgokról, és üdőknek vál-

tozásáról, ez | mostani Esztendőre, mely Christus | Vrunk születése
vtán. | 1631. | *Figyelmetessen és bölcsen irattatot es az | 16b szomszed*
Országokkal es tartományoc|kal egyyüt az Magyar Országí Meridianusra is
alkalmaztatot, | D. HERLICIVS DAVID | fő Philosophus és Mathe-
maticus | által. | CASSAN nyomtattak. | 16 r A—E iv (8 levelenként)
40 sztl. + 12 üres lev. egykorú feljegyzésekkel.

Az egyes hónapok élén fametszetekkel. A nyomtató: «Nehai Daniel
Schultz özvedgie Maria ajánlja a kalendáriumot Az Szabad Kiraly Nemes
Cassa varasanak, Nemes Becsületes fiaianak, Tanacsanak, Fűrmenderenek es az
egesz Keresztieni Közesegeknek».

13.

[546] Lőcse, 1636.

Frölich David *DAVID FROELICH* | *Késmárki Astronomus* |
CALENDARIO|MA, | Christus Urunk születése | után *1636* esz-
tendőre, | melly Bissextilis, | szereztetett | és | Magyar s Erdély Or-
szágra, fő|képpen az Eghi tengelnek 48. | grádicséig való fel-emelke|dése
szerent alkal|maztatott. | *Lőcsén, Brever Lőrincz által*.

Hozzájárul külön címlappal:

Iudicium Astronomanticum | az az: | AZ EGI CSILLAGOK|nak
forgásiból indéto e|rejekből és aláhato cselekedetek|ből vétetett jöven-
dölés ez je|len esztendőre 1636 | Christus Urunk születése | után. |
Kiváltképpen valo szorgalmatossággal | Magyar és Erdély Országbra
al|kolmaztatott. | Frölich David Késmárki | Astronomus által. | 16 r
A—E iv (8 levelenként) 40 számozatlan és 12 közbekötött üres levél
egykorú feljegyzésekkel.

14.

[547] Lőcse, 1638.

Frölich, David *DAVID FRÖLICHIVS* | *Késmárki Astro-*
nomus, | *CALENDA|RIOMA,* | Christus Urunk szüle|tése után |
MDCXXXVIII. | e|ztendőre, | szereztetet | és | *Ez Magyar Országghí*
s Erdélyi Eghéz | szorgalmatosan alkalmaztatot | *Lőcsén, Brever Lőrincz
*által.** |

Hozzájárul külön címlappal:

IUDICIUM | Astrologo-Phyficum, | *Az az:* | Az Eghnek, Budoso
és kőz Csilla|goknak forgáfokból, és ide ala ha|tó cselekedetekből véte-
tet iti|let és jövendölés ez | 1638. e|zten|dőre. | Kiváltképpen való szor-

gal|matos figye|mezéffél Magyar Or|fzág|ra és Erdélyre alköl|maztatot, |
DAVID FROELICH | *Késmárki Astronomus* | által. 16 r A—F iv 46
sztl. és 12 közbekötött üres levél egykorú bejegyzésekkel.

A *-gal jelzett részek vörösbetűsek.

15.

[548] Bártfa (1639).

FROELICH DAVIDNAK | *Késmárki Astronomusnak* | *CALEN-
DA | RIOMA* | Mellyet irt Christus Urunk | Születése után | *MDCXXXIX.
Eszte|ndőre* | és | *A'Magyar és Erdély Országbi* | *Eghez és nevezet szerént*
az | *Cassa városának állapottyához is* | *alkalmaztatott* | *BARTFAN*
Nyomtatottat KLŐSZ JAKAB által. |

Hozzájárul külön címlappal:

Prognosis | *Astrologo-Physica*, | az az: | AZ EGYHÍ CSILLA | goknak
és Planétáknak ter|mészet-szerént való cseleked|eknek tekintetéséből
vőt | Jövendőlés. | Christus Vrunk Születésének | 1639. esztendejére. |
melly | FROELICH DAVIDTól, *Szépesség|ben az Havasok alatt Késmárkon*
la|közö Astronomustól irat|tatott. | 16 r A—E iv (8 levelenként) 40 sztl.
és 12 közbekötött üres levél egykorú feljegyzésekkel.

A szerző ajánlja Váradi Pálnak, Kassa város tanácsosának.

16.

[549] Bártfa, 1641.

[Erdőbényei János] IANUA | LINGVARVM | BILINGUIS, | La-
tina & Hungarica. | *Sive* | MODUS AD INTE|gritatem Linguarum
Compendio | cognoscendam maximè accomo|datus: ubi sententiarum
selectio|rum Centuriis duodenis omnia | fundamentalia necessaria, &
fre|quentiora vocabula semel, sineq'; | repetitione compre|hendun-
tur. | *Praecedente* | Dictionario | BARTPHAE, | Typis Jacobi Klősz I
| MDCXLI | 8 r 5 sztl. lev. + 294 l.

Ugyanezen évből lőcsei kiadása is ismeretes. V. ö. Szabó Károly RMK
II. 579. sz. — Újabb kiadása Várad 1654. V. ö. U. ott I. 899. és II. 819. sz.

17.

[550] Bártfa (1641).

FRÖLICH DAVIDNAK | *Késmárki Astronomusnak* | *CALEN-
DA | RIOMA*, *Christus Urunk sz|ületése után* | *1641* | *esztendőre, mely*

első esztendő a' Bissextilis után, | szerzetet, és | Magyar s Erdély Országára |
figyelmetessen alkalmaztatot. | *BARTFAN* | *Nyomtatott* Klósz Jabab
által|.

Hozzájárul külön címlappal:

Prognosticum Astrologicum | *avagy* | Az Egnek forgásából és alá |
ható cselekedéséből ez Planétéknak | és Csillagoknak erejéből vétetet,
és | a föld kerekiségére néző Jövendölés, | Christus Urunk Születése után |
1641 esztendőre | Kivált-képpen-való figyelmetesség|gel Magyar és Erdély
Országára | alkalmaztatot | FROELICH DAVID | *Késmárki Astronomus*
által. | 16 r A—E iv (8 levelenként) 40 számozatlan és közbekötött
12 üres levél egykorú feljegyzésekkel.

Szerző ajánlja művét uszfalvi Usz Istvánnak, Sáros vármegye alispánjának.

A *-gal jelölt részek vörösbetűsek.

18.

]551] Várad, 1644.

FROELICH DAVID | Magyar Országi Astronomus | *KALEN-
DA|RIOMA,* | Chrifus Urunk születése után | *1644* | *esztendőre*;
Melly Biffextilis, az az, olly esztendő, | melly minden negyedik esztendő
utan, a' Mátyás ugrását, avagy tóldalek napot elő|hozza, és áll 366 napok-
ból. | Magyar országra és Erdélyre szorgalmato|jan alkalmaztatott. |
VARADON | SZENCI KERTESZ ABRAHAM.

Hozzájárul külön címlappal:

PROGNOSIS ASTROLOGICA | *avagy* | *A tsillagoknak hat-
hatóságából* | edgyben folyásából, és tselekedő | erejéből való jöven-
dölés; Az | *1644* | Esztendőnek (melly Biffextilis) | néminémüségéről,
az Eclipsifekről, Ha|dakról, Betegségekről, Föld és He|gyek terméséről,
az Eertz nemek|nek reménségéről, & c. | Iratott | *FROELICH DAVID*|
Magyar Országi Astronomus által. 16 r A—E iv 40 sztl. és 12 közbe-
kötött üres levél egykorú bejegyzésekkel.

A *-gal jejlött részek vörösbetűsek.

20.

Szeben, 1646. [Pótlás Sztripszky: Adalékok I. 1982. sz.-hoz.]

Siderius János Catechismus, | Az az: | Rövid kérdések | és Feleletek
által való Tan|ítás: Az Keresztyéni Hűtnek | fő Agazatirol. | *Siderius*
János által irattatott. | SZEBENBEN | Nyomtatott Lintzi Marcus | által

1616 Esztendőben. | 8 r A—D iv (váltakozva 8 és 10 levelenként) 36 sztl. lev.

Könyvtáblából kifejtett töredéke megvan a nagyszebeni evang. gimnázium könyvtárában. V. ö. M. Könyvszemle, 1884. 117. l.

21.

[552] Lőcse (1650).

Frđlich Dávid Uy és O | *KALENDA|RIOM.* | Christus Urunk születése után | *1650.* | Esztendőre. | *Felső Magyar Országgra, Szepessgre és | rész szerint Erdely Országgra is | alkolmaztatott* | *FROLICH DAVID,* | Késmárki Astronomus által. |

Hozzájárul:

PROGNOSTICON | *Astrologicum*, | az az: | A Plánétáknak, és az neve|zetes Tsillagoknak forgásból | való JÖVENDŐLes, | *Christus Urunk születése után* | *1650* | ESZTENDORE | *Mellyben* | Az esztendőnek részeiben esendő | néminémű tsudákról, avagy, az Ecclipsi|sekről, Betegsegekről, & c. való dolgok | jegyeztettek — meg, | *FROELICH DAVID,* | *Késmárki Astronomus és Practicus által.* | A—E iv (8 levelenként) 40 sztl. + üres lev. egykorú bejegyzésekkel.

22.

[553] H. n. 1652.

NOS GEORGIUS RACOCI DEI GRATIA PRINCEPS Transylvaniae... ARTICULI | VNIVERSORVM DOMINO|RVM REGNICOLARVM TRIVM | Nationum Regni Transylvaniae & Par|tium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum Comi|tiis, ALBAE IULIAE ad diem Decimum Octavum Mensis Febru|arii Anni Dñi Millesimi Sexcentesimali, Quinqua|gesimi secundi, indictis, celebratis, | conclusi | 2° A—E iv 9 sztl. lev.

(Magyar szöveggel).

23.

[554] Várad, 1653.

Paduai Julius Caesar: Practica | ARITHMETICA | Az az: | SZAMVETŐ | TABLA. | Mellyben minden féle | Adásról és Vételrol akar mi|nemű kereskedésbenn is bi|zonyos számoknak summáját | készen és könnyen fel|találhatni, | PADVAI IULIUS | CAESAR által irat|tatott. |

(Most) pedig e' gyönyörű kis for|mában elsőben kibotsát|tatott; | VARA-
DON, | KERTESZ ABRAHAM által. | MDCLIII. A—O iv 112 sztl. lev.

24.

[555] Bécs (1564).

KALENDARIOM | KRISTUS | Urunk születése után az |
MDCLIV. | Rendeltetett Estendőre nagy szorgal|matossággal | *PYCH-
LER VID,* Altenburgi Má|*temátikus Apost: és Imp: Notáriussa
által. | *Német, Magyar es ezek szomszéd|ságában* | lévő országok szolgál-
lottyára. | *Es az Trojáról való historiának következendő* | részével
együtt. | (Magyar címer.) *Nyomtatta-ki Béchben, Kyrner Jakab János* |
Alsó Austria könyv-nyomtatója. | 8 r 12 lapból álló töredék.

A *-gal jelölt részek vörösbetűsek.

25.

[556] Lőcse, 1654.

Uj és O | *KALELDA|RIOM,* | (sic) Ez Christus születése után |
nagyon fenyegető, | *1654.* | Mellybe a' havak, hetek és Inne|pek, Planéták
járásai, Aspectusok és idő|knek folyási Napnak és Ejnek hossza, | Nap fel-
támadása és le nyugovása | megtalálható. | Melly mostanra irattatott | *Neu-
barth Christoph,* | Theologus és Astrologus által | Lőtsén, Brevér Lőrintz
által. |

Hozzájárul:

Astrologiai vizsgálás, | *Az mi Idvőzítőnknek szű|letése után való |
1654. Mellyben az fő Aspectusoknak, és a" | felső Planétáknak; s'
azokkal edgy|ben penig, a' nálunk látható nagy | Napnak fogyatkozásit,
folyásit és e|rejét is, ez világi dolgokkal, hada|kozásokkal és természet
szerint | való esetekkel edgyűtt megmagyaráz; | Es nagy szorgalmatos-
sággal le-ír, | *NEUBARTH CHRISTOPH* | Theologus és Astronomus. |
8° A—E iv 40 sztl. + 12 közbekötött üres levél egykorú jegyzetekkel.

A *-gal jelölt részek vörösbetűsek.

26.

[557] Lőcse (1655).

Uj es O | *KALENDA|RIOM,* | Christus Urunk szű|letése
után való | *1655.* | esztendőre. | *Mellyet Magyar és Erdély Or*|szágra

mostan nagy figyel|metességgel alkalmaz|tatott* Neubarth Christoph | *Teologus és Astrologus.* | *Lőcsén, Brever Lőrintz által,* | 8 r A—E iv 40 sztl. + 12 közbekötött üres lap egykorú jegyzetekkel.

A *-gal jelölt részek vörösbetűsek.

27.

[558] Lőcse, 1656.

Uj és O | *KALENDA|RIOM,* | Chriftus Urunk szűletése után való | *1656* | esztendőre | *Mellyet Magyar és Erdély Or*|szágra mostan nagy figyel|metességgel alkalmaz|tatott | *Neubarth Chriftoph* | *Theologus és Astrologus.* | Lőtsén, Brever Lőrintz által. |

Hozzájárul külön címlappal:

Astrologiai vizsgálás | *Az mi Idvezítő Urunknak* | szűletése után való | *1656* | esztendőre | *Mellyben, Isten által, mindennémű* | dolgokat, hadat, békéséget, Ecclipfi|feket, és más több természet szerént | való efeteket, jót, gonoszt, vala|mellyeket kell várnunk, az Egnek | forgásból rövideden meg|jelent | NEUBARTH CHRI*|STOPH, | *I. Bolefl. Prédikát. és Astro|nomus* | 16 r A—E iv 40 sztl. és 13 közbekötött üres levél egykorú bejegyzésekkel.

A *-gal jelölt részek vörösbetűsek.

28.

Lőcse, 1656. [Pótlás: Szabó RMK. I. 908. sz.-hoz.]

Tseh Márton LOVAK | ORVOSSÁGOS | MEGPROBALT UY KÖNYVETS|kéje. | Mellyben sok féle gyakorolt dol|gok és orvossá|gok vad nak; | *Kik Török, Magyar, Belgium, es edgynel|hány Német Országí fő Fejedelmek, és Nagyságos* | *Urak udvariban, az Lovaknak min|den-féle beteg|ségekről való Orvosságok meg-probálatván,* | *szűve-szedeget|tettek és le-irat|tattak,* | az Brandenburgi Fejedelem és Hertzeg | fő Lovász Mestere | TSEH MARTON által. | Melly mostan Németből Magyar|rá fordíttatott. | LŐTSEN, | Nyomtatott, 1656. Eszt: 8 r A—I iv 72 sztl. lev.

Szabó I. 908. sz. a. Bod M. Athénása alapján idézi, de példányt nem látott.

PUKÁNSZKYNE KÁDÁR JOLÁN.

TÁRCA.

LUKINICH IMRE.

A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának igazgatója, dr. LUKINICH Imre, a Kormányzó Úr Ő Főméltóságának 1929 jan. 24-ikén kelt magas kéziratával a budapesti Pázmány Péter Tudomány Egyetem rendes tanárává neveztetvén ki, oly célból, hogy teljesen az új tudós nemzedék nevelésének szentelhesse minden idejét, a könyvtári igazgatói állása alól való felmentését kérte, minek folytán a vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter úr Ő Nagyméltósága részére a felmentvényt megadni kegyes volt.

A könyvtár élére LUKINICH Imre 1924 febr. 4-ikén neveztetett ki, amely időtől fogva, a rendkívül súlyos gazdasági viszonyok közepette, teljes odaadással dolgozott a gondjaira bízott intézmény fejlesztésén. Az ő igazgatósága alatt a levéltári osztálynak az Országos Levéltár épületébe való elhelyezésével, s az így nyert helyiségeknek könyvtári célokra történt adaptálásával indult meg fokozott mértékben a könyvtár újjászervezése, amely munkának első fázisa, az e célra általa a közoktatásügyi minisztériumtól kieszközölt külön javadalom felhasználásával le is bonyolítottatott. A könyvtár belső életének vezetésén kívül nagy figyelmet fordított a tisztviselői kar tudományos munkálkodására is s a hazai könyvtárügy, nyomdászat, könyvkereskedelem, kiadói tevékenység, bibliofília stb. nagy területét a tisztviselői kar és külső szakemberek bevonásával rendszeresen feldolgoztatni kívánta. E tárgyban több megbeszélést folytatott s a munkálatok megindultak. A tervbe vett kiadványsorozatból, amelynek *Az Orsz. Széchényi Könyvtár Tudományos Kiadványai* címet adta, 1928-ban jelent meg az I. kötet HOFFMANN Edith tollából: *A Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának illuminált kéziratai*-ról. A *Régi pesti könyvkereskedőkről* szóló II-ik kötet, mely GÁRDONYI Albert munkája, sajtó alá került.

Az az élénk kapcsolat, amelyet LUKINICH Imre igazgatói tevékenysége mellett a hazai és külföldi tudományos világgal állandóan fenntar-

tott, eredményezte, hogy a pécsi Erzsébet tudomány egyetem a nyilvános rendes tanári címmel tisztelte meg, a Varsóban székelő Keleteurópai történelmi bizottság pedig elnökévé választotta.

Míg a Könyvtár volt igazgatójának távozásával nagyérdemű vezetőjét veszítette el, addig a tisztviselői kar a melegszívű, munkatársai gondjával, bajával együttérző, igyekezeteiket mindenképen előmozdító barátot, aki a szó legnemesebb értelmében primus inter pares volt, fogja nélkülözni. De e veszteség csak látszólagos, mert a tudományos életben való további baráti érintkezést és együttérzést LUKINICH Imrének az egyetemi katedrára való távozása bizonyára nem fogja megszakítani.

ISOZ KÁLMÁN.

A KIRÁLYI MAGYAR PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEMI KÖNYVTÁR 1928-BAN.

DR. PASTEINER IVÁN könyvtárigazgató a kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetemi Könyvtár 1928. évi működéséről az alábbi jelentést intézte a nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úrhoz.

Mult évi jelentésemben voltam bátor rámutatni azokra az átalakításokra és reformokra, melyeknek végrehajtását a Könyvtár érdekében a legsürgősebbnek tartottam. Az átalakítások közül egynehány — mint az új folyóirat-olvasóterem létesítése és a raktárhelyiségeknek modern vasállványokkal való felszerelése — a megfelelő anyagi eszközök hiányában egyelőre még nem volt megvalósítható. Ezzel szemben azonban örömmel jelentem, hogy a mult évi jelentésemben kifejtett programmnak többi pontjait sikerült részben megvalósítani, részben a megvalósításukra irányuló munkákat megindítani.

Ami a Könyvtár épületére, berendezésére vonatkozó technikai reformokat illeti, ezek között különösen kettőt tartok igen sürgetőnek: a kézirati és ősnymtatványi osztály jobb elhelyezését és a villanyvilágítás bevezetését a könyvraktárakba. Mindkét újítást sikerült ez év folyamán megvalósítani.

A kézirati és ősnymtatványi osztály mindeddig a reáltanoda-utcai front második emeletének egy raktárhelyiségében volt elhelyezve, holott a tapasztalat tanúsága szerint a legfelső emelet a legkevésbé víz- és tűzbiztos és így legkevésbé alkalmas a Könyvtár e legértékesebb gyűjteményének befogadására. Emellett régi elhelyezésében a kéziratár csak igen nehezen volt megközelíthető, miután a második emeleti raktárhelyiségeket az első emelettel csak egy meredek és kényelmetlen létra köti össze. Mindez okok arra indítottak, hogy az első emeletnek a hivatali helyiségekkel szomszédos első raktártermét kiüríttessem és a könyvállványok egy részének eltávolítása révén a kéziratár céljaira átalakíttassam. Az így nyert kéziratári helyiség nem csupán a könyvtárberendezés elveinek felel meg, hanem lehetővé teszi az anyag tetszetős és kényelmes elhelyezését és megkönnyíti azt is, hogy az egyre gyakrabban jelentkező külföldi látogatóknak, szakembereknek ezt az őket legjobban érdeklő anyagot

megmutathassuk. Együttal lehetővé vált ebben a teremben néhány dolgozó asztal felállítása a kéziratokat, ösnyomtatványokat használó kutatók részére.

A másik nagyjelentőségű újításunk a villanyvilágítás bevezetése a raktárhelyiségekbe, a második emelet utcai frontjának kivételével. A vezetékek falba fektetett BERGMANN-csövekben futnak s így teljesen tűzbiztosak.

A raktárak világítása mellett végleges megoldást nyert az olvasóterem világításának kérdése is. Az 1919-ben létesített szükségvilágítást a terem két üvegteteje közé illesztett közvetett világítással helyettesítettem, melynek leglényegesebb előnye, hogy az egész teremben egyöntetű és majdnem teljesen egyenlő erősségű világosságot szolgáltat, átlagban 60—70 lux között mozgó fényerősséggel. Ezzel kapcsolatban a terem karzata alatti könyvespolcok kellő megvilágítására a karzat alatt villanylámpákat helyeztettem el.

Végül könyvraktári célokra lefoglaltam a souterrainben lévő összes még igénybevéttelen helyiségeket és a villanyvilágítást ezekbe is bevezettettem.

Itt említem meg azt is, hogy a Rector Magnificus 1928. jún. 27-én kelt engedélye alapján az igazgatásom alatt álló Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ 2400 P évi bér fizetése fejében 6 évre bérbe vette az udvarra néző földszinti könyvtárori lakás négy helyiségét és úgy e helyiségeket, mint a hozzájuk vezető két lépcsőt a saját költségére tataroztatta.

Ezek után legyen szabad rátérnem a könyvanyag rendezését, a Könyvtár használhatóságát illető reformjaimra. Mult évi jelentésemben két ilyen irányú programponthoz foglalt helyet; ez az év mindkettőt közelebb juttatta a megvalósuláshoz. Az olvasótermi anyag revízióját és felfrissítését megkezdtem és a revízió gyorsan halad is előre, bár a beszerzési célokra rendelkezésre álló összegek elégtelen volta sokszor leküzdhetetlen akadályokat gördít a szükséges tankönyvek, kézikönyvek beszerzésének útjába. Eddig különösen az orvostudomány, fizika, kémia, nyelvészet szakok anyagát frissítettük fel. A revidiált anyagról — mint azt már mult évi jelentésemben jeleztem — két kartotékkatalógus fog készülni, melyek közül az alfabetikus már közel van a befejezéshez.

Ezirányú programmom második pontja: egy a közönség használatára szolgáló alfabetikus, kartothék-rendszerű katalógus felállítása. A Könyvtár használhatósága, a látogató nagyközönség érdeke igen sokat fog nyerni e katalógus létesítésével, mert a közönségnek jelenleg rendelkezésére álló szakkatalógus rendszerében elavult és megbízhatóságában sem kifogástalan. E munkát meg is kezdettem már, de az amúgy is lassú és óriási munka a tisztviselői létszám elégtelensége miatt eddig csak lassan haladhatott előre.

Ez év folyamán az állami rendes és rendkívüli átalányból és az egyetemi hallgatók beiratásakor leróvott könyvtári díjaiból 95,000.— P állott könyvbeszerzés céljaira a Könyvtár rendelkezésére. Legyen szabad e helyen őszinte köszönetet mondanom a Nagyméltóságú Miniszter Úrnak azon 15,000.— P rendkívüli átalányért, melyet a 4835/1928. IV. ü. o. számú rendelettel a budapesti egyetem könyvtárai részére folyósított 20,000.— P-ből az Egyetemi Tanács a Könyvtárnak juttatott.

A rendelkezésre állott összegnek felhasználásáról az alanti beszerzési statisztika vételi adatai nyújtanak tájékoztatást:

Könyvgyarapodás.

Könyvtári szak	Vétel	Ajándék	Összesen
Hittudomány	361	43	404
Jogtudomány	334	600	934
Államtudomány	586	346	932
Orvostudomány	208	162	370
Természettudományok	314	404	718
Filozófia és pedagógia	310	174	484
Történelem	601	258	859
Irodalomtörténet	397	157	554
Művészettörténet, néprajz, földrajz	357	1006	1363
Nyelvészet	631	34	665
Szépirodalom	438	284	722
Disszertációk, értesítők, vegyesek	504	1726	2230
Americana		1195	1195

Vagyis a könyvgyarapodás összesen 11,430 darab, ebből 5041 darab vétel és 6389 darab ajándék.

Folyóiratgyarapodás.

Kurrens folyóiratok száma	772
Folyóirat-kötet ill. évfolyamgyarapodás	1591

Ha a könyvgyarapodás adatait összehasonlítjuk a tavalyi gyarapodási statisztikával, a vétel útján történt gyarapodás erős visszaesését állapíthatjuk meg (tavaly 6848). A könyvgyarapodás végső adata a tavalyi 10,328 darabbal szemben ugyan emelkedést mutat, ez azonban csupán annak köszönhető, hogy az ajándékok száma a tavalyival (3480) szemben kétszeresére emelkedett. Bármennyire örömdetes is azonban az ajándékoknak e nagymérvű szaporodása, a Könyvtár anyagának rendszeres kiéptítése mégis vétel útján történik s tekintettel a tudományos könyvtermelés állandó növekedésére, a Könyvtár nívéntartása szempontjából

igen sajnálatos, hogy vásárlásainkat nemcsak növelni nem tudjuk, de sőt redukálni vagyunk kénytelenek.

A folyó év nagyobb ajándékozái közül kiemelkednek: a Carnegie Endowment for International Peace, mely egy 766 műből, 1195 kötetből álló «Americana» gyűjteményt ajándékozott. A nagy gonddal összeválogatott gyűjteményben az Észak-Amerikára vonatkozó standard művek foglalnak helyet; főszóly azokon a tudományágakon nyugszik, melyek az U. S. A. politikai és erkölcsi gondolatvilágára vetnek intenzívebb világot. Különösen erősen vannak képviselve a társadalmi tudományok: a politika és szociológia, az alkotmányjog, a közgazdaságtan; ezek mellett a történelem, pedagógia, az Egyesült Államok bölcsészeti és szépirodalma.

Tekintettel a gyűjtemény zárt tárgyi egységére, elhatároztam, hogy nem bontom azt meg a könyveknek a Könyvtár szakjaiba való beosztásával, hanem egy tovább építendő különgyűjtemény, az «Americana» alapanyagaként külön kezeltetem. Továbbá, egyrészt azért, hogy a nagyértékű ajándék megbecsülésének kifejezést adjak, másrészt, hogy az Amerika iránt érdeklődők rendelkezésére bibliografiai segédeszközt bocsássak e legelső szakgyűjteményből, — betűrendes címjegyzékét meg is jelenttettem. Az *Egyetemi Könyvtár Címjegyzékének Mellékletei* sorozatában. Az év másik nagy ajándékozója The Hispanic Society of America, New-York, mely igen értékes spanyolvonatkozású könyvtárt bocsátott rendelkezésünkre sok ritka és bibliofil értékű munkával.

A Könyvtár forgalmát a következő statisztikai táblázatok illusztrálják:

I. Olvasóterem forgalma.

Hó	Nyitva volt napon át	Olvasók száma	Használt művek száma	Napi forgalom arányszáma:	
				Olvasó	Mű
Jan. ---	25	4500	10,525	180	421
Febr. ---	23	4820	11,104	209	477
Márc. ---	26	6036	8,810	232	339
Ápr. ---	18	4166	5,875	231	326
Máj. ---	25	5091	7,246	204	290
Jún. ---	24	2193	3,157	91	132
Júl. ---	26	562	1,021	22	39
Aug. ---	—	—	—	—	—
Szept. ---	22	2033	3,452	92	157
Okt. ---	21	4059	5,723	193	272
Nov. ---	12	2353	3,174	146	265
Dec. ---	18	3461	4,586	192	255
Összesen:	240	39,274	64,673	164	269

II. Folyóiratterem forgalma.

Hó	Nyitva volt napon át	Olvasók száma	Használt művek száma	Napi forgalom arányszáma:	
				Olvasó	Mű
Jan. ---	25	1622	3374	64	134
Febr. ---	24	1526	3158	63	131
Márc. ---	27	1780	3704	65	137
Ápr. ---	18	1084	2168	60	120
Máj. ---	24	1277	2663	53	111
Jún. ---	24	1007	2081	42	87
Júl. ---	26	883	1953	34	75
Aug. ---	—	—	—	—	—
Szept. ---	24	1278	2849	53	119
Okt. ---	21	1273	2865	61	136
Nov. ---	25	1682	3781	67	151
Dec. ---	21	1484	3119	71	182
Összesen :	259	14,896	31,715	57	122

III. Kölcsönző-osztály forgalma.

Hó	Nyitva volt napon át	Olvasók száma	Használt művek száma	Napi forgalom arányszáma	
				Olvasó	Mű
Jan. ---	25	733	1834	29	75
Febr. ---	23	822	1866	35	81
Márc. ---	26	930	2168	35	83
Ápr. ---	18	623	1366	34	70
Máj. ---	24	708	1514	30	63
Jún. ---	24	666	1834	28	76
Júl. ---	26	658	1810	25	70
Aug. ---	—	—	—	—	—
Szept. ---	23	770	1816	34	79
Okt. ---	26	1035	2354	40	91
Nov. ---	25	958	2099	38	84
Dec. ---	21	698	1598	33	76
Összesen :	261	8,601	20,259	33	78

Az elmúlt év statisztikájával szemben a fenti adatok közül az olvasótermek forgalmára vonatkozók ez év őszétől kezdve visszaesést mutatnak, amiben része van az őszi folyamán fellépett járványoknak, főoka azonban az Orsz. Széchényi Könyvtár olvasótermének újbóli megnyitásban is keresendő. Olvasótermünknek erre a kb. 25%-os tehermentesítésre már sürgető szükségünk volt a tavalyi téli hónapok túlszűfolt-sága után. Az olvasóteremmel szemben azonban ismét lényegesen növekedett a kölcsönzési osztály és különösen a folyóiratosztály forgalma. A folyóirat-olvasó szobák egyre szűkebbeknek bizonyulnak és a folyó-

iratosztály anyagának s ezzel együtt népszerűségének is rohamos növekedésével egyre kevésbé képesek a közönséget befogadni.

A Könyvtár személyzetében az 1928. év folyamán a következő változások állottak be:

A Nagyméltóságú Miniszter Úr 4432/1928. IV. ü. o. sz. rendeletével 1928. II. 11-én GRÓSZ Géza egyetemi könyvtárőr a VII. B. f. o.-ból a VII. A. f. o.-ba, — SÁNTAY Mária dr. segédőr a IX. f. o.-ból a VIII. f. o.-ba könyvtárórré, — GÁSPÁR Ilona dr. könyvtártiszt a X. f. o.-ból a IX. f. o.-ba segédórré, — a 26,717/1928. IV. ü. o. sz. rendelettel pedig 1928. IV. 28-án MORAVEK Endre dr. egyetemi könyvtári ideiglenes szakdíjnok a X. f. o.-ba könyvtártisztté kineveztetett.

A könyvtári díj terhére ideiglenes szakdíjnokként alkalmaztatott 1928. máj. 1-től SPENEDER Andor dr. az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ díjtalan gyakornoka. Nevezett 1928. júl. 1-én a szolgálatból kilépett és helyette BÁNRÉVY György magyar-német szakos végzett bölcsészettanhallgató alkalmaztatott.

CZEKE Marianne dr. egyetemi könyvtárőr saját kérelmére a Nagyméltóságú Miniszter Úr 26,249/1928. IV. ü. o. sz. rendeletével szolgáltatételre folyó évi ápr. 10-én az Orsz. Tanügyi és Pedagógiai Könyvtárhoz osztatott be és helyette az Orsz. M. Gyűjteményegyetem 268/928 sz. rendelettel PROHÁSZKA Lajos dr.-t, a Magyar Nemzeti Múzeum alkönyvtárnokát az Egyetemi Könyvtárnak szolgálatra átengedte.

NAGY Aranka egyetemi könyvtári szakdíjnok a Rector Magnificus 7391/1927—28. számú rendelete értelmében f. évi márc. 1-től szolgálati érdekből a Tudományegyetem gazdasági hivatalába helyeztetett át.

DOMANOVSKY Ákos dr. könyvtári segédőr a berlini Alexander von Humboldt Stiftungtól egy éves ösztöndíjat nyervén, f. évi május hó 1-től részére 31,047/1928. IV. ü. o. sz. Vkm. rendelettel egyévi tanulmányi szabadság engedélyeztetett.

BISZTRAY Gyula dr. könyvtártiszt 81,543/1928. IV. ü. o. sz. Vkm. rendelet alapján 1928. nov. 1-én félévi szabadsággal Párisba távozott, hogy az American Library Association által fenntartott École de Bibliothecaires tanfolyamát látogassa és könyvtári tanulmányokat folytasson.

JUHOS Elek és KOVÁCS József napibéres szolgálát a Rector Magnificus 1928. júl. 6-án II. oszt. altisztekké kinevezte.

Végezetül legyen szabad még jövő évi programomat röviden vázolni. A könyvanyag-rendezést, a belső könyvtári reformokat illetőleg a következőket tervezem.

Mindenekelőtt folytatni kívánom az olvasótermi anyag revízióját, kiegészítését és a betűrendes címjegyzék munkálatait és ez utóbbi befejezése után melléje egy új kartoték-rendszerű szakkatalógust fogok állíttatni. Az anyag könyvkatalogusban való közlésétől — mint azt már mult évi jelentésemben is jeleztem — el kívánok tekinteni, minthogy ez nemcsak túlköltségesnek, de tekintettel arra, hogy az anyag gyakori felújítást igényel, inökonomikusnak is bizonyult.

Programmom második és az előzőnél sokkal nagyobb terjedelmű munkát jelentő pontja, a közönség használatára álló és a könyvtár egész állományát felölelő betűrendes kartoték címjegyzék felállítása. Ennek a már megkezdett munkának végrehajtását, tekintettel annak méreteire, össze fogom kapcsolni a nagy betűrendes címjegyzék revíziójával és a Könyvtár egész könyvállományának a Központi címjegyzék számára való bejelentésével. E három feladatnak az összekapcsolása alig jelent munkatöbbletet az egyiknek elkülönített elintézésével szemben, viszont az együttes elintézéssel munkamegtakarítást érhetek el. A munkákat a gyűjteményes és sorozatos művek céduláinak revíziójával, ill. újrafelvételével fogjuk elkezdni, ezekután az egyes nagy címszavak mint (ARISTOTELES, GOETHE, Report, Handbuch stb.) kerülnek sorra, utoljára maradnak az önálló egyes munkák, mint amelyeknek felvételei legkevesbbé szorulnak revízióra. Természetesen e munka hosszú ideig, legalább 10 évig fog tartani, minthogy 640.000 kötetnek, ill. 2 millió cédulának revíziójáról és másolásáról van szó.

Kevésbbé nagy lélekzetű, de szintén igen sürgős a metszetanyag felvétele és rendezése, miután metszetgyűjteményünknek csak kb. egyötöd része van feldolgozva.

Ezekkel a feladatokkal szemben, melyek a Könyvtár hivatali hatáskörében elintézhethők, — állanak a Könyvtár épületét és berendezését illető technikai reformok, melyek közül nem egy ép ily sürgető, de melyeknek megvalósítása kizárólag a rendelkezésre álló anyagi eszközöktől függ.

A feladatok között első helyre tenném a villanyvilágítás bevezetését a Reáltanoda-utcai front második emeletének raktártermeibe, ami nem is okozna jelentékenyebb kiadást: az összköltségek mintegy 1000—1200 P-re tehetők.

Igen sürgős lenne továbbá az utcai épület frontjának és udvari részének tatarozása, továbbá az olvasóterem renoválása és freskóinak letisztítása. A tatarozási munkák összköltségei kb. 40.000 P-t tennének ki.

Fontos és sürgős feladat lenne a második emelet hosszú folyosójának és eddig lakás céljaira szolgált 4 udvari helyiségének beállványozása SCHLICK-VAJDA rendszerű vasállványokkal, miután jelenleg három udvari helyiség ideiglenesen, a negyedik helyiség és a folyosó pedig egyáltalában nincsenek beállványozva. A Ganz-Danubius Rt. költségvetése szerint a beállványozás 47.950 P-be kerülne.

Végül szükségesnek tartom a már a múlt évi jelentésemben felsorolt érvekre hivatkozva hangsúlyozni az új folyóiratterem építésének szükségességét. A tapasztalat: jelenlegi folyóiratolvasó helyiségeink egyre növekvő látogatottsága is azt mutatja, hogy a modern könyvtárakban nagy jelentőségre szert tevő, folyton növekvő látogatottságú folyóiratolvasót Könyvtárunk sem fogja már sokáig nélkülözhetni. Az építési költségek összesen 120.000 P-re rugnának.

Nemcsak a vezetésem alatt álló Könyvtár érdekében szólok, hanem országos érdeket képviselek akkor, amikor befejezőképpen bátor vagyok rámutatni arra, hogy a Könyvtár megfelelő fejlesztése mennyire megkívánna, hogy az állami költségvetés keretében felőle oly mértékben történjék gondoskodás, mint a háború előtti években s a Könyvtár 45.000 koronának megfelelő évi átalányban, azaz 60.000 P-ben részesüljön. Ugyancsak legyen szabad megismételnem a Könyvtár tisztviselői-létszámának szaporítására irányult kérésemet is. Az Egyetemi Könyvtár változatlan kevés számú (13 kinevezett tisztviselő és 2 szakdíjnok) tisztviselője a fellendülő könyvbeszerzés és az ezt követő megnövekedett forgalom következtében előállott munkatöbbletet csak a legnagyobb erőfeszítés árán tudja elvégezni. Kötelességem rámutatni, hogy a kis státus következtében a Könyvtár fejlődésének el kell maradni a többi, lényegesen nagyobb státussal bíró könyvtárak mögött. Az Egyetemi Könyvtár tisztviselői-létszámához viszonyítva, egybevetésünk a legkedvezőtlenebb állapotot tünteti fel, minthogy Könyvtárunk tisztviselő-személyzetét éppen kétszeresére kellene növelni ahhoz, hogy amazokéval egyenlő arányba állíttassék. — Mindezt nem azért voltam bátor ismételtlen megemlíteni, mintha a személyzet ilymértvű szaporítására gondolnék; azonban legyen szabad teljes nyomatékkal megemlítenem, hogy a közszolgálat érdekében állónak tartom, hogy a Könyvtár személyzete 3—4 szakdíjnosokkal és 3—4 napibéres szolgálával szaporíttassék.

A MAGYAR KORMÁNY KÖNYVAJÁNDÉKA

XI. PIUS PÁPÁNAK.

A magyar kormány KLEBELSBERG Kuno gróf vallás és közoktatásügyi miniszter javaslatára egy speciális magyar könyvgyűjteményt ajánlott fel f. évi december hónapban az aranymisés XI. Pius pápának.

Ebbeli elhatározásában a magyar kormányt az a gondolat és az a remény vezette, hogy a könyvajándék révén a bibliofil pápa legszemélyesebb érzésével és érdeklődésével szemben fog figyelmet tanúsíthatni. Hiszen XI. Pius pápának, aki még mint Achille RATTI előbb az Ambrosiana-könyvtárban, majd pedig a Vatikáni Könyvtárban — mint azok prefektusa — is hervadhatatlan érdemeket szerzett s aki mint tudós is

D. Achille Ratti ex Ambrosianae Bibliothecae

Achille Ratti, a későbbi XI. Pius pápa névbejegyzése az Orsz. Széchényi Könyvtár vendégkönyvében. 1891.

nagyjelentőségű kutatásokat végzett a történelmi tudományok terén, — könyvszeretete 1891. évi budapesti látogatásakor is élénk kifejezést nyert, mikor a magyar tudományos intézmények közül a Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárát tüntette ki látogatásával, ahol névalálrásában kegyelettel őrzik e látogatás emlékét.

Am amikor a magyar kormány a jubiláló pápa legszemélyesebb érdeklődésének igyekezett eleget tenni, egyúttal újabb láncszemet is illesztett a Vatikáni Könyvtárnak juttatott — és Magyarország részéről már nemes tradíciókhoz fűződő — adományok sorába.

Mióta XIII. LEÓ pápa megnyitotta a közönség számára a könyvtárt, mely alapítója, II. GYULA pápa óta addig csak magánhasználatra szolgált, mióta gazdag történeti, archaeológiai, művészeti és keleti anyaga a tudós kutatók számára megközelíthetővé vált: a világnak úgyszólván minden állama hozzájárult a könyvtár fejlesztéséhez és gyarapításához, úgyannyira, hogy ma már a Rómában dolgozó kutatóknak nélkülözhetetlen szellemi erőforrása e könyvtár.

A külföldi adományozók közül elsősorban a washingtoni Carnegie-

Endowment-t kell említenünk, mely a könyvtár fenntartása és használata tekintetében nyújtott értékes támogatást, midőn tavaly a könyvtár rak-tárainak egész felszereléséről gondoskodott és új címjegyzékének felállítási költségeit is vállalta.

Magyarország a mult század végén ismételten bizonyosságát adta a Vatikáni Könyvtár nagyjelentőségű és nagyrahatott kulturális szerepe iránti érdeklődésének, és annak hasznos és céltudatos fejlesztéséhez méltó-
képen hozzá is járult. Igy I. FERENC JÓZSEF 100.000 arany koronát adom-
mányozott a Vatikáni Könyvtár részére és ott az ezen adományt tartal-
mazott ezüstveretű faládikát mai napig őrzik. A magyar püspöki kar —
FRANKÓI Vilmos javaslatára — 1882-ben szintén hozzájárult a Vatikáni
Könyvtár gyarapításához egy értékes magyar könyvgyűjtemény adomá-
nyozásával, mely gyűjtemény többek között FEJÉR György teljes *Codex
Diplomaticus*át is magában foglalja. 1925-től kezdve a magyar köz-
oktatásügyi miniszterium, a Bibliografiai Központ utján, az állami támo-
gatásban részesülő és a humaniorák körébe tartozó magyar folyó-
iratokat, valamint önálló műveket a Vatikáni Könyvtárnak rendszeresen
megküldi.

Igy tehát a Vatikáni Könyvtárban már meglevő magyar törzsanyag
hiányának pótlására, valamint további, szélesebb alapokon való kiegészít-
tésére a jubiláló pápának felajánlott könyvtár igen kedvező alkalmat
nyújtott.

Az 1057 kötetet magában foglaló gyűjtemény kiválasztását és össze-
állítását a közoktatásügyi miniszterium tudománypolitikai osztálya veze-
tőjének, MAGYARY Zoltán dr. miniszteri tanácsosnak, valamint a vatikáni
magyar követség kánonjogi tanácsosának, LUTTOR Ferenc dr.-nak és
TÓTH László dr.-nak, a római Magyar Intézet első titkárának információi
alapján a Bibliografiai Központ végezte.

A könyvajándék összeállítása elsősorban a Vatikáni Könyvtár gyűjtési
körének, valamint az ott már meglevő anyagnak figyelembevételével
történt.

Mindenekelőtt ki kell emelni, hogy e gyűjtemény a magyar biográfiai
és bibliografiai irodalmat teljes egészében felöleli. SZINNYEI József magyar
írói lexikona mellett helyet foglalnak benne a magyar bibliográfiát tar-
talmazó összes munkák, mint PETRIK, KERTBENY, APPONYI, SZABÓ Károly,
KONT, a *Bibliographia Hungariae*, stb. Megtaláljuk benne továbbá a
Magyarország történetét, egyháztörténetét, archaeológiáját, művészet-
történetét és a magyar irodalmat és nyelvtudományt tárgyaló összes alap-

vető és összefoglaló munkákat, vagyis ezen irodalom minden jelentősebb standard értékét. Ezeken a tudománysszakokon belül is teljességre törekszik a gyűjtemény mindazon munkáknál, melyek bőségesen fel vannak szerelve adat- és okmánytárgyakkal. A történelmi munkák közül említsük SZILÁGYI Sándor 10 kötetes magyar történetét, HÓMAN-SZEKFŐ magyar történetét, PAULER Gyula, CSÁNKI Dezső, MÁRKI Sándor, DOMANOVSKY Sándor monografiáit, a *Magyar Történelmi Életrajzok* 35 kötetét, a SZTÁRAI, TELEKI, BÁNFFY és KÁROLYI család oklevéltárait; az egyháztörténeti művek között helyet foglalnak PÁZMÁNY Péter összes művei, FRANKÓI, TEMESVÁRY, MESZLÉNYI ide tartozó munkái; művészettörténetünket többek között a *Művészeti Könyvtárnak*, a magyar művészetre vonatkozó kötetei, PASTEINER Gyula, GEREVICH Tibor, DIVALD Kornél, MALONYAI Dezső művei képviselik, míg a magyar irodalom és nyelvészetre vonatkozólag itt találjuk HORVÁTH Cyrill és PINTÉR Jenő irodalomtörténetét, valamint SZINNYEI József, GOMBÓCZ Zoltán, MELICH János, SIMONYI és mások könyveit. A nagyobb sorozatok és összefoglaló munkák közül emeljük ki NAGY Iván: *Magyarország családai*, *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben* című munkákat, a Szent-István Társulat felolvasásait és a teljes *Corpus Jurist.*

Igen jelentős értékei továbbá e kollekciónak a jelzett tudománysszakokba vágó folyóiratok sorozatai, melyek ismételtén 50 évfolyamot is felölelnek s amelyek ma már úgyszólván könyvészeti ritkaság számba mennek. Nagyobb serieseket alkotnak a következő folyóiratok: Turul, Hadtörténelmi Közlemények, Numizmatikai Közöny, Magyar Sion, Új Magyar Sion, Művészet, Művészi Ipar, Magyar Iparművészet, Egyetemes Philologiai Közöny, Ethnographia, Magyar Könyvszemle, Új Magyar Múzeum, Erdélyi Múzeum, stb.

E könyvanyag összeállítását lényegesen megkönnyítette tudományos társulatainknak: a M. Tud. Akadémiának, Szt. István Akadémiának, a Tört. Tud. Társaságnak, a Nyelvtudományi Társulatnak, a Néprajzi Társaságnak és a Budapesti Philologiai Társaságnak áldozatrakész közreműködése.

A gyűjteményt alkotó könyvanyag általában magyar nyelvű, azonban részint az egyes művekben található idegen-nyelvű okmány- és adatárak, részint pedig a latin, vagy valamely nyugateurópai nyelven (németül, franciául, angolul) írt tartalmi összefoglalások vagy szövegek révén a magyar nyelv nem-ismeretében is megközelíthető és felhasználható. Ez utóbbi szempont fokozott megszívlelése következtében a gyűjteménybe illesztettek a fentiek mellett még mindazok az idegen nyelven írt tudo-

mányos munkák, melyek Magyarország történetére, egyházi, művészi életére vonatkoznak. A gyűjtemények ez idegen nyelvű anyaga mintegy 200 kötetre terjed és CHELARD, SAYOUS, DE PUY, BROWNING, PARDOE, PAGET magyarvonatkozású munkáin kívül gazdag idegen-nyelvű KOSSUTH-irodalmat foglal magában és az Archiv für siebenbürgische Landeskunde c. folyóirat 54 évfolyamát is tartalmazza.

A könyvek belső értékéhez méltóképen társul azok gondos és stílusos külső kiállítása. A könyvek egységesen fehér pergamenbe vannak kötve. A kötés pergamenjének fehér színében és a pápa és Magyarország címerének a könyvtáblákon alkalmazott arany nyomásában a pápai színek jutnak érvényre. A gondos kötés az Egyetemi Könyvtár könyvkötészetét dicséri. Azonkívül minden könyv JASCHIK Álmos iparművész-tervezte ex-libris-szel van ellátva, mely a CORVIN-kodexek inda-motívumainak művészi felhasználásával készült és finomvonalú rajzában a magyar címet őrzi a következő chronostikonban írt felirattal:

EX LIBRIS
PII PAPAE XI
AB ADMINISTRIS
REGNI HVNGARIAE. AVGVSTO
PONTIFICI ANN. L. SACERDO-
TII. 20. XBRIS PIIS VRBE ET
ORBE. GESTIENTIES IVBI
LANTI OBLATIS

A gyűjteményről egy stilszerű betűkkel, kézzel írott címjegyzék készült, amely a magyar nyelvű címek mellett azok olasz fordítását is feltünteti.

E könyvgyűjteményt a magyar nemzet és kormány nevében december 17-én adta át a jubiláló XI. Pius pápának — SERÉDI Jusztinián, Magyarország bíboros hercegprimása és az általa vezetett zarándokcsapat jelenlétében — BARCZA György vatikáni magyar követ. P.

SZAKIRODALOM.

A magyar tudományos irodalom bibliográfiája. I. Filozófia 1901—1925. Összeállította: M. Buday Júlia dr. Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ, B. sorozat, 1. szám. Budapest, 1929. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 8°, 248 l.

A magyar tudományos irodalomnak már régóta érzett hiánya volt a bibliografiai összefoglalások egészen csekély száma és töredékes volta, ami a rendszeres kutatást és a kezdett alapokon továbbépítést nagyon megnehezítette. A háború után a szellemi együttműködés jegyében Európa-szerte módszeres és nagyarányú bibliografiai munkásság indult meg, amelyben az egyes nemzetek számot adnak kulturális erejükéről és egyúttal elősegítik a szakkörök nemzetközi tájékozódását. A közös munkából kiveszi a részét a magyar tudományosság is, hiszen nekünk sokszorosan érdekünk, hogy az itthoni eredményeket a külföld is megismerje. PASTEINER Iván, az Egyetemi Könyvtár és az Országos Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ kiváló igazgatója merészen nagyvonalú kezdeményezéssel a magyar szellem- és természettudományos termelés minden ágára kiterjedő bibliografiai sorozatot indított meg. Ha e sorozat elkészül, az utolsó negyedszázad tudományos életének monumentális emlékműve lesz és megbecsülhetetlen szolgálatot tesz majd az eljövendő kutatóknak.

Az általános tervszerint csak az 1901—1925 között megjelent munkák és jelentősebb cikkek kerülnek feldolgozásra. Bármennyire érdekes és hasznos lett volna a múlt század utolsó évtizedeinek, a pozitívizmus virágkorának, amely a magyar tudományos kutatásnak is első nagy lendületét megadta, a feldolgozásba belévonása, megértjük, hogy a munka sikere érdekében szükség volt a kereteknek szorosabbra fogására. Így is a tudományok, különösen a szellemtudományok fejlődésének egyik legérdekesebb szakaszáról nyerünk összefoglaló képet; a századfordulóval bekövetkezett világnézeti és módszertani változások fokozatos térhódítását jól figyelemmel kísérhetjük az évek folyamán sorakozó címekben.

Különösen áll ez a megjelent első, a filozófiát felölelő kötetre, amely tárgya természeténél fogva leghivebben tünteti fel az emberi szellem új

kereséseit és útjait. A szerkesztés fáradságos munkáját M. BUDAY Júlia dr. végezte szeretettel, gondosan és alaposan, összesen 5579 könyv, cikk és egyéb dolgozat pontos bibliografiai leírását adva. A bibliografiák használhatóságát elsősorban beosztásuk jósága dönti el. M. BUDAY Júlia igen szerencsésen, mert könnyen áttekinthetően csoportosította hatalmas anyagát, a filozófiai disciplináknak és ezeken belül jól megválasztott tárgy-csoportoknak megfelelő felosztással, elkerülte a címek nehézkes ismétlését és a kötet végére adott névmutatóval még tökéletesebbé tette munkáját. Teljesítményét teljes mértékben méltányolhatjuk, mégis kifogásolnunk kell, hogy a napilapokat kivétel nélkül figyelmen kívül hagyta. Főbb és komolyabb lapjainkat nem lett volna szabad mellőznie, hiszen filozófiai vonatkozású tárcák elég sűrűn akadtak bennük jobb írók tollából és talán kevésbbé népszerűen, mint egyes folyóiratokban. Sőt akárhányszor megeshetett, hogy bizonyos külföldi filozófiai jelenségeknek csak újságjainkban volt visszhangja; ezek az adalékok pedig a nemzetek közötti gondolatáramlásra kíváncsi szellemtörténészt különösen érdekelhetik.

A sorozat általános tervének megfelelően a jelentősebb címek idegen nyelvű (itt a filozófia nemzetének szólóan német) fordításban is szerepelnek, hogy a külföld is tájékozást nyerjen a magyar tudományos kutatásokról.

HALÁSZ GÁBOR.

Az Országgyűlés Könyvtárának katalógusa I. Közjog és közigazgatási jog 1866—1928. Dr. Panka Károly és dr. Trócsányi György közreműködésével szerkesztette dr. Nagy Miklós könyvtár-igazgató. Dr. Zsitvay Tibor képviselőházi elnök előszavával. Budapest, 1929. Pesti könyvnyomda r.-t., 8°, 517 l.

A magyar országgyűlési könyvtár alapját 1866-ban vetette meg a képviselőház. Vásárlással, a külföldi parlamentekkel való csereviszony életbeléptetésével, nevezetes gyűjtemények, így a gazdag GHYCZY-könyvtár megszerzésével, legújabbán pedig a köteles példány törvény alapján a könyvtár állománya rohamosan gyarapodott. 1928 végén 110.558 kötetével az ötödik helyet foglalta el az európai parlamenti könyvtárak között, az olasz képviselő az könyvtára (300.000 kötet), a németbirodalmi gyűlés könyvtára (287.000 kötet), a francia képviselőház könyvtára (265.000 kötet) és az olasz szenátus könyvtára (133.206 kötet) után; a budapesti könyvtárak között a hatodik helyen áll. Katalógusai 1873, 1874, 1893-ban jelentek meg és a pótkötetektől eltekintve ma indul meg a negyedik katalógus. A rendkívül megnövekedett anyag csak a szakonkénti kibocsá-

tást tette lehetővé, az első kötetbe a könyvtárban leggazdagabban képviselt közjogi és közigazgatási jogi munkák kerültek; az elsőt még további öt kötet fogja követni. Minden elismerést megérdemel NAGY Miklós igazgató kezdeményezése, amellyel a nagyarányú munkát vállalta és megindította; könyvtára nagyobb könyvtáraink között egyedül büszkélkedhetik majd teljes nyomtatott katalógussal. A vaskos katalógus közel 7000 kötetre rugó anyagát bőven részletezett fő- és alcsoportok teszik rendezetté, a felsorolásban először a magyar művek, azután a külföldi munkák következnek megjelenésük időrendjében jól áttekinthetően, a gyors tájékozódást betürendes név- (címszó-) és tárgymutató segítik. Kisebb hibák és hiányok ilyen nagy és fáradságos munkában természetesen elkerülhetetlenek. Így valószínűleg sajtóhiba folytán a katalógusnak a kötet elején adott átnézetéből az «Egyes nemzetiségek történetének közjogi vonatkozásai» csoportban kimaradt a 14. oldalon tényleg szereplő szerbek címszáva. A «Magyar pedagógusok életrajzai» alatt egyetlen APÁCZAI monográfia sem szerepel, az «Egyetemek Magyarországon» csoportja nem tud pl. «A felső oktatásügy Magyarországon», az 1896 évi ezredéves kiállítás alkalmából kiadott összefoglaló munkáról, a «Könyvtárak Franciaországban» rovatban hasztalan keresünk a Bibliothèque Nationale-ra vonatkozó művet, míg a kevésbé jelentékeny Arsenal könyvtár történetét megtaláljuk; vagy ezek a fontos munkák hiányoznának az egyébként oly gondosan összeválogatott parlamenti könyvtárból? Ezek a példaképpen kiragadott apróságok természetesen jelentéktelen szépséghibák a rendkívül alaposan összeállított kötetben, amelyért a szerkesztőknek nemcsak az országgyűlési képviselők, akiknek tájékoztatására elsősorban készült, hanem a könyvtárügy minden barátja hálás lehet.

H. G.

A Magyar Bibliophil Társaság Évkönyve I. 1921—1928.

Budapest, 1928. a Magyar Bibliophil Társaság kiadása, 8°, 55+VI l.

A szép könyv szolgálatára alakult meg 1920 végén a Magyar Bibliophil Társaság VÉGH Gyula elnökle alatt. Kezdetről fogva nagyon helyesen arra törekedett, hogy a könyvgyűjtőknek egy táborban egyesítésén túl az olvasó és könyvvásárló nagyközönség izlését nevelje, felébressze érdeklődését a könyvművészet iránt, igényeket támasszon benne és így közvetve a kiadókat és a nyomdaipart is a magasabb művészi elvek felé vezesse. E cél érdekében adta ki tagilletményeit, az izléses és szép kiállítás mintáit, tartalmilag is változatos kötetekben irodalomtörténeti emlékeket, modern munkákat, a bibliophiliával összefüggő tanulmányokat nyújtva és rendezte

érdekes kiállításait, amelyek közt különösen «A Régi Buda és Pest könyvekben és képekben» című aratott emlékezetes sikert. Már a megalakuláskor tervbe vették egy évkönyv megjelentetését is, de a mindenütt kísértő anyagi nehézségek folytán csak most láthatott napvilágot az első kötet, hogy külső-belső szépségeivel, művészi tipográfiájával és népszerűen szakszerű cikkeivel új híveket nyerjen meg a könyv kultuszának. A társaság nyolc évének eredményekben gazdag történetéről EISLER Mihály József főtítkár ad számot. VÉGH Gyula a «szép könyvről» ír, kiemelve könyvművészetünk színvonalának emelkedését, amely nemcsak a luxuskiadásokban nyilvánul meg, hanem az olcsóbb könyvekre fordított fokozottabb gondban is. KNER Imre a tipografia és a könyvművészet határaitól szólna érdekesen ismerteti a papír, a szedés, a könyvdísz, az illusztráció artistikus összhatásának feltételeit; a felhozott tipografiai hibákat jó ötlettel nyomban bemutatja cikke egyes oldalainak szedésében. A társulat tagnévsora, alapszabálykivonata és kiadványainak, valamint katalógusainak jegyzéke zárják le a kötetet. Külön említést érdemelnek a mellékelt egész oldalas hirdetések, amelyek mindegyike betűiben példa a KNER cikkében ismertetett különféle betűtípusokra és így szervesen beléilleszkedik az artistikus keretbe.

H. G.

Hoffmann Edith: *Régi magyar bibliofilek.* (Bp.), 1929. M. Bibliophil Társaság. (Biró M. ny.) Kis 4r. 304 l. (Készült 550 példányban merített papíron). Ára P 40.—

HOFFMANN Edith asszony, a Szépművészeti Múzeum kiváló képzettségű főtisztviselője immár körülbelül egy évtized óta műveli szakirodalmunkban a miniatura történetének nálunk eddig meglehetősen parlagon heverő területét. Kutatásai során számos új és értékes eredményre jutott. A hazai és külföldi könyvtárakban őrzött magyar vagy magyar vonatkozású emlékek jórészt autopsián alapuló gondos áttanulmányozása nála a szinte beláthatatlan külföldi szakirodalom, valamint a meghatározásokhoz multhatatlanul szükséges külföldi emléktanyag alapos és erős kritikai érzékre valló ismeretével párosul. E becses tulajdonságok lehetővé tették számára, hogy a hazai emlékek feltárásában érdemeket szerzett elődei, akiknek soraiból CSONTOSI Jánost, FRANKÓI Vilmost, HEVESY Andort SCHÖNHERR Gyulát és VARJÚ Elemért kell kiemelnünk, megállapításait, vagy sejtelméit stíluskritikai és műtörténeti ismereteinek gazdag tárházából vett eszközökkel vegye revízió alá s erősítse meg, vagy helyezze új, helyesebb megvilágításba.

Eddigi kutatásainak eredményeit nem egy új adalékkal megszerezve foglalta egybe abban a vonzó módon megírt előkelő kiállítású kötetében, melyet a M. Bibliophil Társaság adott ki *Régi magyar Bibliofilek* címen. A meglepően gazdag anyagot a megrendelők vagy tulajdonosok neve alatt csoportosítva, szigorúan időrendben mutatja be Nagy Lajos korától a mohácsi vészig. Minden egyes fejezet élére az illető korszak könyvkedvelő uralkodóját állította, majd sorra veszi mindazokat a magán-személyeket, akik akár a maguk, akár valami templom vagy szerzet számára készíttetett többé-kevésbé díszes kiállítású kézirattal adták tanujelét annak, hogy volt érzékük a szép könyvek iránt. A bibliofil fogalmát szerző ily módon meglehetősen kiterjesztette, aminek már csak azért is örülünk, mert így megkapjuk szinte az egész reánk maradt, helyesebben eddigelé feltárt emléanyag beható, rendszeres tárgyalását. Legfeljebb azt kifogásolhatnánk, hogy az író mint X. vagy Y. bibliofil könyvről beszél az olyan emlékekről is, melyek az illető költségén, de nem saját személyes használatára készültek. A tárgyalás szigorúan kronológikus módjának természetes velejárója, hogy szerző itt-ott önmagát kénytelen megismételni.

Az egyes szakaszokban szerző a rendelkezésére álló adatok bőségéhez igazodva többé-kevésbé részletes képet rajzol az illető bibliofil pályájáról, műpártolásáról, irodalmi ízléséről s a nevéhez kapcsolódó emlékeket nem csupán díszük stílusa és technikája szempontjából elemzi, hanem sokszor hányatott sorsuk egész folyamán végigkíséri. A munka súlypontja természetesen a kéziratok miniatura anyagára esik. Nagy ambícióval, éles szemmel és pompás emlékezőtehetséggel fog vizsgálatukhoz. Megállapítja a műhelyt, vagy művészi kört, amelybe az egyes emlékek sorolhatók, elemzi a forrásokat, melyekből egy-egy miniátor merített s e módszerrel nem egyszer sikerül neki a magyarság számára visszahódítani olyan alkotásokat, melyeket stílusuk felületesebb szemlélete alapján eddig külföldi terméknek vélték. Talán mondanunk sem kell, hogy szerző föltevéseiben, következtetéseiben mindenkor a legtárgyilagosabb alapon áll s önmagát is a legszigorúbb kritikával ellenőrzi. Megvan benne az igazi tudós erkölcsi bátorsága ahhoz, hogy saját régiebb állításait is elvesse, vagy módosítsa, ha azok tarthatatlanságáról, vagy gyengéiről újabb adatok, vagy még behatóbb vizsgálat alapján meggyőződött.

A későbbi kutatások számára igen hasznos segédeszköznek fog bizonyulni az a 25 címerkép, melyet szerző heraldikai leírásuk és lelőhelyük kíséretében műve végéhez csatolt s amely fölöttébb meg fogja könnyíteni

a magyarországi cimertanban járatlan külföldieknek is egy-egy címeres kézirat vagy ősnymtatvány egykori tulajdonosának a meghatározását.

A címeres táblákon kívül még 37 kitűnően megválogatott, de sajnos méreteiben az eredetihez képest többnyire erősen redukált műmelléklet van a kötetben. Ezek sokszorosítása azonban nem áll azon a színvonalon, melyet a Bíró nyomda a mű szövegrészének előállításánál elért. Nyomásuk nem elég tiszta, sokszor egyenetlen s a kezünkben megfordult példány újjlenyomat-gyűjteménye arról tanuskodik, hogy kellő megszokadás előtt került a könyvkötőhöz. A tipográfiai elrendezés REITER László érdeme, aki az Amicus-vállalat előkelő ízléssel kiállított kiadványaival vívta ki az újabb német könyv-stilust kedvelő bibliofilek elismerését. A Bíró-nyomda derekasán támogatta a tervezőt feladatában. Tipográfiai szempontból, ha a 60. lapon éktelenkedő spiesztlől a 69. lap táblázatos szedésének apróbb egyenetlenségeitől eltekintünk, alig van benne kivetnivaló. Csupán azt furcsáljuk, hogy a szöveg és a mutatók közé ékelt római számozású táblákat beszámították a lapszámozásba, úgy hogy a sajátképeni lapszámozás 211-től 293-ra ugrik.

(Budapest.)

GULYÁS PÁL.

Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei.
Közrebocsátja az Igazgatóság. Szerkeszti: *Petrovics Elek*. V. kötet.
1927—1928. Budapest, 1929. 4°, (2) 233 (1) l.

Szépművészeti Múzeumunk évkönyveinek ez a legújabb kötete, bár címlapján ezúttal csak két évszámot visel, terjedelmére is, a benne közzétett dolgozatok számára is meghaladja a legutóbbi, háromsztetendei évkörre kibocsátott kötetet. Előkelő külsejében ragaszkodik a sorozat kialakult hagyományaihoz, gazdag képanyagának technikai tökéletessége meg éppen fokozódó gondosságról tanuskodik.

Foglalata nemcsak sokat, hanem sokoldalút is nyújt mindenkép alkalmazás arra, hogy jónevű művészeti gyűjteményünk gazdag anyaga s a benne folyó odaadó, szakavatott munka iránt mind itthon, mind az ország határain túl érdeklődést és megbecsülést keltsen. Az intézet főigazgatója PETROVICS Elek, ki a gondjaira bízott kincseket nemcsak hogy egyre alkalmasabb és instruktívabb elhelyezéssel viszi bele a múzeumlátogatók tudatába és önérzetébe, hanem azokat évről-évre szerető gonddal és szerencsés kézzel meg is gazdagítja: ezekkel az évkönyvekkel hűségesen beszámol arról az elmélyedő és eredményekben gazdag tevékenységről is, mely — jobbára intézetének falai között — ez anyag tudományos meg-

határozása, vonatkozásainak feltárása s a szépművészetek egyetemes képébe való beillesztése terén folyik.

A körültekintő szerkesztés ezúttal tíz szaktudóst juttat szóhoz, ugyanannyi dolgozattal. Közülök HEKLER Antal az antik plasztikai osztálynak hosszú idők óta legjelentősebb gyarapodásáról, egy Kr. e. IV. századi attikai síremlékről ad behatóan elemző ismertetést. GOMBOSI György egy eddig Orcagnának attribuíált trecento-képet, ennek testvére: Nardo di Cione művéül határoz meg. DIVALD Kornél a magyar gótika egyik főemlékéről, a kassai dómról közöl részletekbe menő tanulmányt. YBL Ervin vitathatatlan bizonyítékokkal tulajdonítja a plasztikai gyűjtemény egy Madonna-reliefjét Lorenzo BREGNO XVI. századi velencei művésznek. ADOLFO VENTURI, a nagytekintélyű veterán olasz művészettörténész múzeumunk több olasz, jórészt velencei darabját fűzi az eddigi felfogástól eltérő névhez, közülök egyet a TIZIANÉHOZ. BALOGH Jolán egy gyűjteményünkben található, Remete Sz. Antalt ábrázoló alabastromszobornak SANSOVINO iskolájából való eredetét vitatja. HOFFMANN Edith folytatja a rajzgyűjtemény darabjainak exakt módszerű meghatározását, felkutatván azokat a festményeket, melyekhez vagy melyek alapján ezek készültek; ezúttal németalföldi és német rajzokat hoz ily összefüggésekbe. A Bécsben dolgozó FLEISCHER Gyula a magyarországi barokkművészet egyik fontos emlékééről, a HILDEBRANDT-építette féltornyú kastélyról értekezik s annak eddig tévesen attribuíált freskóképéről állapítja meg, hogy MAULBERTSCH műve. MELLER Simon MUNKÁCSY *Krisztus Pilátus előtt*-jének újonnan előkerült vázlatait mutatja be. Végül Felvinczi TAKÁCS Zoltán a Hopp Ferenc Keletázsiai Múzeum festményeinek szakszerű meghatározását adja.

A tanulmányok után a Múzeum s a vele kapcsolatos intézetek vezetőségének az utolsó két évről szóló gyarapodási és munkavégzési jelentését olvashatjuk. A gazdagodás statisztikája egyúttal tiszteletadás mindannak az önzetlen áldozatkészségnek, mely a mai nehéz, sok jószándékot megbénító viszonyok között is olyan eredményekre vezetett, aminők elérését a szűkös állami dotáció mellett nemcsak megvalósítani, hanem még kitűzni sem lehetett volna. Közműveltségünk minden barátját hálára kötelezi ez a nagylelkű támogatás, de nem kevésbbé az intézet vezetőjének mindig éber agilitása is, mely ezt a szerető érdeklődést melegen tartja és jótékonyan gyümölcsözteti. Sz—ő.

Consentius, Ernst: *Die Typen der Inkunabelzeit.* Berlin, 1929. Walter de Gruyter & Co. 8°, 160 l.

A ősnymomtatványkutatás legfontosabb problémája a keltezetlen ősnymomtatványok meghatározása. Erre nézve többféle kísérlet történt; a kutatók egy része az ősnymomtatványok papírányagának vizsgálatából indult ki, a másik rész a vízjegyeket próbálta a meghatározás alapjává tenni. Henry BRADSHAW (*Collected papers*. Cambridge, 1889.) volt az első, aki az ősnymomtatványok betűtípusait rendszerbe foglalta és elvül mondotta ki, hogy minden egyes nyomdász külön jellegzetes betűtípust használt és így a betűtípust lehet az ismeretlen nyomdából származó ősnymomtatványok meghatározásánál alapul venni. BRADSHAW gondolatát Robert PROCTOR fejlesztette tovább és ennek segítségével határozta meg a British Museum nyomdajelzés nélküli ősnymomtatványait. (*An index to the early printed books in the British Museum, from the invention of printing to the year MD*. London, 1898.) Ezt a BRADSHAW—PROCTOR-féle rendszert Konrad HAEBLER építette ki teljesen, könnyen áttekinthető, tabelláris csoportosításba foglalva az egyes nyomdákban használatos betűtípusokat. A csoportosítás alapját az M betű formája és a betűk nagysága képezte. Ezeknek a tabelláknak a segítségével most már úgy látszott, hogy a keltezetlen ősnymomtatványok problémája teljesen megoldódott. (*Typenrepertorium der Wiegendrucke*. Halle a/S. 1905—Leipzig 1924. Bd I—V.) Ezt a HAEBLER-féle elgondolást veszi alapul a *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* is, amelynek első kötete 1925-ben jelent meg.

CONSENTIUS könyve ezt a BRADSHAW—PROCTOR—HAEBLER-féle gondolatot vizsgálja s arra az eredményre jut, hogy a HAEBLER-féle *Typenrepertorium* egymagában nem alkalmas a nyomdajelzés nélküli ősnymomtatványok meghatározására. A betűtípus abban a formában, ahogy az BRADSHAWNál és PROCTORnál található, mindenesetre egyik tényezője a meghatározásnak, de a HAEBLER-féle sémába merevítés, amely magának a tudományos rendszer biztonságát tulajdonítja, egymagában még nem egyedül üdvöztető eszköz. A HAEBLER-féle *Typenrepertorium* csak akkor lehetne a meghatározás biztos alapja, ha a nyomdász — mint ahogy HAEBLER ezt az esetek javarészére nézve fel is teszi — minden esetben maga készítette volna betűkészletét s ha ugyanaz a betűtípus minden esetben csak egy nyomdásznál volna fellelhető.

CONSENTIUS nagy apparátussal bizonyítja, hogy a betűmetszés és betűöntés már kezdettől fogva önálló iparág volt s oklevelekben nyomát találjuk annak, hogy már 1444—46-ban is kereskedtek betűkkel, amikor a könyvnyomtatás még lényegében meg sem indult. Oklevelek tanúságainak tömegét sorakoztatja fel arra nézve, hogy a nyomda berendezési

tárgyai és betűkészletei már kezdettől fogva vándoroltak, adás-vétel, örökösödés tárgyát képezték, továbbá, hogy egy betűmetsző és betűöntő több könyvnyomtatónak szállított betűket s ugyanazon típus különböző levonatai különböző nyomtatóknál és különböző helyeken előfordulnak annál is inkább, mert ezek a betűmetszők és betűöntők gyakran egyik helyről a másikra vándorolva egészítették ki a kisebb nyomdák készleteit. Az ősnymotatványokból, elsősorban a HAEBLER-féle *Typenrepertorium*-ból nagyszámú példát idéz arra nézve, hogy egy és ugyanaz a betűtípus különböző nyomdák termékeiben előfordul. A betűk kezdettől fogva vándoroltak s annyira labilisak, hogy nem alkalmasak a magát meg nem nevező nyomdász kilétének meghatározására.

A szerző érvek nagy tömegével dolgozik s az ősnymotatványkutatás történetét s a HAEBLER-féle rendszer cáfolatát egyaránt világos és áttekinthető csoportosításban, szabatosan és meggyőzően adja elő. Érveit a jövő kutatás semmiesetre sem hagyhatja felhasználatlanul.

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR JOLÁN.

A Fővárosi Könyvtár Értesítője. 1928. VIII. kötet. I—4 sz. 248 l. 8. r.

A Fővárosi Könyvtár évenként kiadja központi könyvtára azévi gyarapódásának válogatott jegyzékét. Ezt az ott használatban álló tizedesrendszer szerint elkészített szaklajstromot ENYVVÁRI Jenőnek a könyvtár nagyérdemű igazgatójának jelentése vezeti be, amely a Fővárosi Könyvtár legéletbevágóbb kérdésével, a WENCKHEIM-palotába leendő átköltözéssel a fiókok felállításával s illetőleg újrendezésével kapcsolatos munkákról számol be s tájékoztat arról az intenzív munkásságról, mely ez intézetben belül folyik s arról a nagymérvű gyarapodásról, mely a helykérdést és a személyzetkérdést előtérbe helyezte. Nem feledkezik meg a jelentés azokról sem, akiknek e teljesítmény lehetősége köszönhető, mondván: «A főváros tanácsának és a könyvtári bizottságnak minden alkalommal tapasztalt, a kultúra megbecsülésétől áthatott támogatása is lehetővé tette, hogy mind a központi, mind a fiókkönyvtárak teljes odaadással szolgálhatták hivatásukat». A könyvtár dologi szükségleteire 430.000 pengőt fordítanak, amiből kizárólag a központi könyvtár gyarapítására rendes javadalmul 132.000 pengő szolgál, amihez a központban még kötések, katalógus nyomtatására s hasonló dologi kiadásokra 64.000 pengő járul. Ily anyagi erők birtokában jó lélekkel fejezhette be jelentését a könyvtár igazgatója mondván: «Nagy feladatokat csak erős lé-

lekkel és reményekkel lehet megvalósítani. A Fővárosi Könyvtár föladatai a jövőre is adva vannak és hacsak rajtunk múlik, jövő terveink a könyvtár teljesítményét és jelentőségét tovább fogják emelni». I. K.

Buda és Pest a szabadságharc idején. 1848—1849. A 80 éves évforduló alkalmából. A Fővárosi Nyilvános Könyvtár Budapesti Gyűjteményének Bibliografiai Munkálatai I. (Budapest, 1929.) 50, (2) l. 8. r.

Ezzel a kiadvánnyal a Fővárosi Könyvtár igazgatósága, hasznos bibliográfiáinak (Aktuális Kérdések Bibliográfiája) egy új sorozatát kezdi meg, amely különösen a főváros multja iránt érdeklődőknek és történet-szeinknek fog nagy szolgálatot tenni. A Fővárosi Könyvtár «Budapesti Gyűjtemény»-e, amely 15 év óta rendszeresen halmozza fel a város történeti anyagát, immár oly gazdaggá lett, hogy a várostörténeti kutatásnak egyik legjelentékenyebb forrása. Ezt bibliografiai munkák kibocsátásával könnyen hozzáférhetővé és használhatóvá tenni a leghasznosabb s legdicsérendőbb munkák egyike. Az első füzet aktualitását az 1848-as események évfordulója adta meg, amikor a «kimondottan fővárosi vonatkozású könyvcímek mellett feldolgoztuk az általános érdekű munkákat is — olvassuk az Előszóban — amelyek a könyvtár gyűjteményeiben találhatók és amelyek nagyobb fejezetekben foglalkoznak az egykorú budapesti eseményekkel. Az ily munkák fejezeteit a terjedelem és fontosság arányában utalással jeleztük.» A tárgyszerinti jól áttekinthetően rendszerezett csoportosításból a szépirodalmi feldolgozások sem hiányzanak (85 cím). A bibliográfiához pontos névmutató csatlakozik. I. K.

A Fővárosi Pedagógiai Könyvtár Évkönyve és szemelvényes szakjegyzéke. Új folyam. 1. szám. Budapest. Székesfővárosi háziinyomda. 1928. XVIII, (2) 212 l.

Az Évkönyv mint címe is elárulja, a Pedagógiai Könyvtárban található művekről válogatott sorozat jegyzékét nyújtja pontos bibliografiai leírásban, szép kényelmes nyomtatásban, úgyhogy a kivágtott címek céaulára ragaszthatók volnának. Bevezetőül «A könyvtár története» szolgál, mely általános érdekre joggal tart igényt. Az alapítás BÁRCZY István tanügyi tanácsnokságának idejére nyulik vissza. Fokozatos fejlesztés után 1912-ben a Pedagógiumi Szeminárium helyiségeibe helyezték át s tették nyilvánossá s dr. OZORAI Frigyes vezetése alá helyezték. 1916-ban 15.000 kötetből állott e könyvtár. A háború utáni súlyos esztendőök állagában nagyon

megviselték, úgyhogy «elrongyolódott könyvekkel, kiürült polcokkal s valójában a munka lehetőségétől is megfosztva, a könyvtár 1920—1925 között már csak tengette életét». E sívár korszakban STAINDL Mátyásra, mint a könyvtár legrégibb tisztviselőjére, hárult 1919-től a vezetés nem irigylésreméltó feladata. 1925-ben KREMMER Dezső vette kezébe az újjászervezés munkáját, kinek sikerült az erre szükséges fedezetet a főváros Tanácsától kieszközölnie. Mindent előlről kellett kezdeni s ezért 1925-től 1927 őszéig zárva volt a Pedagógiai Könyvtár. Időközben KREMMER elköltözött az élők sorából s utódja ENYVVÁRI Jenő fejezte be a megindított munkát. A könyvtár a tudományos törzsgyűjteményen kívül három múzeális jellegű gyűjteményt létesített u. m. 1. tankönyv-, 2. ifjúsági irodalmi-, 3. iskolai értesítő gyűjteményt. Az Évkönyv kiadásakor 35.700 kötetet tesz ki a könyvtár állaga, amiből 18.100 kötet teljesen fel van dolgozva. A Pedagógiai Könyvtár jelenlegi állapotára vonatkozó statisztikai kimutatásokból csak egyre kell rámutatnom, arra, hogy a főváros a tudomány munkásai egy csoportjának könyvtárára évi 40.000 = negyvenezer pengőt fordít, amivel szemben az állam az országos érdekű Nemzeti Múzeum Könyvtárára évi 18.000 = tizennyolcezer pengőt áldoz.

I. K.

Dr. Alapy Gyula: *Kultsár István és könyvtára.* Az alapító halálának és könyvtárának százados évfordulójára kiadja a Jókai Egyesület. Komárom, 1928. 211 l.

Dr. ALAPY Gyula a bibliográfiának és a könyvtári irodalomnak régi munkása. Az ő nevéhez fűződik a komáromi megyei levéltár rendezése, s a komáromi Jókai Egyesület könyvtárának szakszerű feldolgozása és felállítása. Az elszakított Felvidéken mint szépiró s mint a magyarság társadalmi mozgalmainak irányítója is az elsők között van. Most kiadott legújabb munkája egyesíti magában említett eddigi köztevékenységeinek jelességeit. A szépiró tollával megírja KULTSÁR István életét. Mint bibliografus KULTSÁR könyvtárának szakszerű leírását adja. Azonban ALAPY e munkájával, melyet «Beöthy Zsolt nagy emlékének» szentelt, nagyobb feladatot végzett, mint ami az életírónak és a bibliografusnak a hivatása.

Könyvében élénk lépnek a nagyok, akiket cseh-Komárom magyar földjének köszön kultúránk. KULTSÁR István alakjában megrajzolja ennek az elszakított földnek nagyokat termő erejét. S amikor könyvében ALAPY Gyula ott az elszakított területen felmutatja a magyar kultúra szeretetét, nagyjainknak ragaszkodását a szülővároshoz, a magyar lélek nagyságát

és áldozatkészségét: akkor nemcsak az irodalomnak s a bennünket közelebről érdeklő könyvtári tudománynak, hanem az egyetemes magyar érdekeknek is becsületes és minden dicséretre méltó szolgálatot tesz.

A komáromi Jókai Egyesület könyvtárának, az elszakított Felvidék ez egyik legnagyobb és legrendezettebb könyvtárának alapját KULTSÁR István vetette meg azzal, hogy könyvtárát szülőföldjének ajánlotta fel. Kívüle még nagy adományozók voltak GHYCY Kálmán és SZINYEI József. S állandóan gyarapították mások is a könyvtárat. Azonban az első és legnagyobb adományozó s egyben alapító: KULTSÁR István volt.

Alig egy évvel halála előtt ajánlotta fel könyvtárát Komárom vármegyének. «Hazafias indulatból szülőföldemnek óhajtanám megnyitni a ditsőségnek azon útját, hogy első lenne Magyarországon egy nyilvánvaló, s közhasználatra megnyitott könyvtár felállításában... minthogy az volna hazafiúi óhajtasom, hogy ezen könyvek a Ts. Ns. Vármegye, és Szabad Kir. Város tagjainak, a Városban levő minden Vallású egyházi férfiaknak, a Professoroknak és a két Gimnásiumban tanuló ifjaknak kiváltképpen szolgáljon.»

A könyvtárat KULTSÁR özvegye 1828-ban elküldi a vármegyének. Közben a megye urai gyűjtést rendeznek, hogy a közadakozásból befolyt pénzen megfelelő helyet és olvasótermet biztosítsanak a könyvtárnak. 1831-ben a könyvtárat használatba is vették. Sokan használják. Az olvasók névsorában szerepelnek CZUCZOR Gergely, GHYCY Kálmán, Ásvai JÓKAI Károly. 1833-ban KULTSÁR özvegye újabb ezer kötet könyvet küld a könyvtárnak, amelyet kezdettől derék, tudós könyvtárörök gondoznak. A könyvtárnak külön kezelt vagyona volt. A könyvtár-alap 1885-ben 5108 ft. 31 kr.-t tett ki, ami akkor tekintélyes összeget jelentett. A megye mindent elkövetett, hogy a könyvtárat minél hasznosabbá és kívánatosabbá tegye az olvasók számára. Például amikor KOSSUTH *Törvényhatósági Tudósításaitól* a póstai szállítási jogot megvonják, KÖNIG fűszerest, aki gyakorta jár Pestre, bizza meg, hogy a Tudósításokat Komáromba elhozza.

A könyvtár első katalógusát NAGYVÁTHY Vendel vármegyei levéltárnok állította össze. Több mint három évtizeddel később 1862-ben NYULASY Antal bencés gimnáziumi tanár készítette el a könyvtár leltári jegyzékét. E jegyzék szerint KULTSÁR és özvegyének adománya 3747 kötetből állott. A könyvtár utolsó rendezése 1911-ben kezdődött meg és a világháború kitörésének nyarán fejeződött be. E rendezés, valamint a könyvtár cédula-katalógusa (utalólapokkal) és szakkatalógusa dr. ALAPY Gyula igazgató

fáradhatatlan munkásságának köszönhető. A szakkatalógus hét csoportba (Hittudomány, Jog- és államtudomány, Természettudomány, Filozófia, Történettudomány, Szépliteratura és Vegyesek) osztja be a könyvtár anyagát. Legnagyobb számmal teológiai és filozófiai munkák vannak a könyvtárban, a XVIII. századból. Tíz kötet Régi Magyar könyvtár is van. A kisebb dolgozatok gyűjteménye különösen értékes. S becsessé teszi a könyvtárat sok olyan mű is, ami Múzeumunk könyvtárában sincs meg.

Ma, amikor elszakított területeinken könyvtáraink, kultúránk pusztulóban, ALAPY könyve komoly figyelmeztetés mindannyiunk számára. Elszakított területeinken a legégetőbb magyar gond: a magyar könyv. Más alig lehet. Itthon is az ajkakon könyvtáraink, kultúránk sorsa, de hogy a magyar könyv, magyar kultúra s ami ezzel egy: a magyar könyvtárak sorsa mit jelent az elszakított területeken, hogy a magyar könyvtárak pusztulása mennyire a magyarság pusztulása, hogy minden magyar könyv mennyire egy-egy magyar katona, minden könyvtár mennyire egy-egy kis magyar hadsereg, és hogy a magyar könyv mennyire az egyetlen kapocs, amely egybefűzi ott a szétszórt magyarokat és egybefűz ott minden magyart velünk, és hogy e mindennél fontosabb kapcsolatok erősítésében mennyire mindennél nagyobb feladatok várnak itthon is könyvtárainkra: minderre, úgy lehet, majd csak akkor fogunk eszmélni, ha már késő lesz. Azonban nemcsak a közkönyvtárak pusztulnak az elszakított területeken, hanem a magánkönyvtárak is. Nemesi kúriák nagyszerű könyvtárai kerülnek dobra a prágai aukciókon. S telvék velük az antiquariusok boltjai is. Egy-egy kötet ha mutatóba kerül vissza hozzánk. Így csúszik ki lábunk alól lassan minden drága kincsünk. És nemcsak a ma könyvtárai pusztulnak, hanem — mondhatnám — a jövő könyvtárai is. A magyarság szellemi életének megannyi, főképp apró dokumentumai érthető okból, kellő összegyűjtésre és megőrzésre nem találhatnak. Itt vár mindennél sürgősebb és nagyobb feladat a mi könyvtárainkra. Minden könyvtár csak akkor teljesítheti nagy hivatását, ha nem szakad el az eleven élettől. KULTSÁR István könyvtára, alapítója szándékai szerint, méltón megfelel feladatának az elszakított Komáromban. S példát mutat arra a még nagyobb hivatásra, amelyet a nem tisztán magyarlakta területeken kell betölteniök a magyar könyvtáraknak és a könyvtárak munkásainak. És a könyvtáraknak s a könyvtárak munkásainak az eleven élettel való, e, szerintem köteles kapcsolatából folyt, hogy ALAPY könyve megjelenésének alkalmából szólnom kellett a mi lapunk hasábjain is azokról a szomorú állapotokról, amelyeket az elszakított területek magyar könyv-

tárai felmutatnak, és céloznom kellett azokra a teendőkre, amelyeket csonka földünkön sem hanyagolhatunk el teljesen.

KULTSÁR élete ragyogó példa. Az író, a tudós, a szerkesztő mellett a könyvgyűjtő, aki egész életén át gyűjtött s szívéhez nőtt könyvtárát a köznek adományozza. Nemes tette most termi igazán gyümölcsét ott az elszakított területen. Neve méltó rá, hogy a nagy könyvtáradományozók, a SZÉCHENYIEK, TODORESZKUK, APPONYIAK sorában szerény helyet kapjon. ALAPY könyvével becsületesen szolgálja KULTSÁR nagyságát, szűkebb hazájának könyvtárügyét és egyben a magyar kultúra ügyét is. Kár, hogy könyvének nyelve pongyola. Azonban rá példát sem hozok fel, mert ez művének jelességéből nem sokat, könyvtári munkásságának érdemeiből pedig semmit sem von le.

SIKABONYI ANTAL.

Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1927. év. Összeállította: Dr. *Ferenczi* Miklós. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 18. szám.) Cluj-Kolozsvár, Lapkiadó Nyomdai Műintézet r.-t., 1929. 8°, 21 l.

Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1928. év, pótlásokkal az 1919—1928. évekről. Összeállította: Dr. *Ferenczi* Miklós. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 21. szám.) Cluj-Kolozsvár, Lapkiadó Nyomdai Műintézet r.-t. 1929. 8°, 36 l.

FERENCZI Miklós folytatja lelkiismeretes és pontos bibliográfiáját az erdélyi magyar irodalomról. A megjelent művek számában három év óta állandóan nagyobbodó apadás mutatkozik, 1926-ban 400 munka jelent meg, a csökkenés az első évhez képest 375% volt, 1927-ben 376 munka szerepel a kimutatásban, a csökkenés 6%. 1928-ban pedig jelentékeny, 16%-os csökkenésről kell számot adnia a felsorolt 332 művel. FERENCZ a nehéz gazdasági helyzettel magyarázza a könyvkiadás hanyatló tendenciáját, amely remélhetőleg csak átmeneti lesz. A kisebbségi sorsra ítélt magyarság minden erejét megfeszítve fenn kell hogy tartsa a magyar nyelvű irodalmi munkásságban nyilvánuló kulturális színvonalát, mert a könyvekkel nemzetiségi önbizalmát és létét is védelmezi.

A második füzet 386 darabbal kiegészíti a tíz évről eddig közzétett adalékokat és táblázatos áttekintést ad az összeredményről, 3186 megjelent munkáról.

H. G.

Dr. Kristóf György: *Az első vidéki (székely) magyar hírlap s irodalmi melléklapja.* Különlenyomat a Székely Nemzeti Múzeum Emlékkönyvéből. (1929.) 16 l.

KRISTÓF György kolozsvári tud. egy. nyilv. r. tanár az Erdélyi Hírlap című politikai lappal és ennek irodalmi társlapjával a *Mulattató*-val, mint első vidéki (székely) magyar politikai hírlappal foglalkozik.

Cikkében felsorolja az 1837-ben létező, összesen négy magyar nyelvű politikai hírlapot; ezek: a Hazai és Külföldi Tudósítások és a Jelenkor Pesten, a Hírnök Pozsonyban, az Erdélyi Híradó Kolozsvárt. Utána felemlíti az 1790-ben létezett első magyar erdélyi hírlapot, az Erdélyi Magyar Hírvivőt Szebenben és mindezek után a későbbben, 1838-ban, Brassóban megjelent Erdélyi Hírlapot nevezi első magyar vidéki politikai hírlapnak.

Ezt pedig azzal magyarázza, hogy ebben az időben politikai szempontból nem tekinthetjük Pozsonyt, az országgyűlés székhelyét, sem Kolozsvárt, az ország akkori természetes politikai és szellemi központját, sem Szebent, a főkormánysház székhelyét vidéknek, Brassót ellenben igen, mert itt nem volt semmi jelentékeny állami szerv.

Hogy miért jelent meg Brassóban az első vidéki magyar hírlap — amikor 1834-ben itt már egy németnyelvű hírlap, a *Siebenbürger Wochenblatt* és melléklapja a *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, 1838-ban pedig egy románnyelvű hírlap a *Gazeta de Transilvania* és melléklapja a *Foae de Domineca* volt — azt azzal magyarázza, hogy GÖTT János bevándorolt német polgár (kinek kiadásában jelent meg a most említett két idegennyelvű hírlap) magyarnyelvű politikai hírlap kiadási jogát könnyebben szerezhette meg a kormánytól, mint egy magyar ember, kitől a kiadási jogot a kormány bizalmatlanságból rendesen megtagadta, vagy legalább is halasztotta. Ezért fejlődött hírlapirodalmunk lassan és ez az oka, hogy ugyanazon a helyen előbb volt németnyelvű és csak azután magyar nyelvű lap.

A szerző cikkéből ismeretessé váltak azok a bibliografiai hibák és hiányok, amelyek a főlap és a melléklap adatainak feljegyzésénél történtek, illetőleg elmaradtak. Most már tudjuk, hogy az Erdélyi Hírlap első szerkesztőjét, KÖPE Jánost, a szerkesztésben nem VERESS János, hanem VERESS György követte, a *Mulattatót* pedig nem BENEDEK Áron, hanem szintén KÖPE János, utána pedig VERESS György szerkesztette. A *Mulattató* munkatársai közül megismerjük annak a tizenötnek a nevét, akik SZINNYEI *Magyar írók*-jában nem fordulnak elő és azoknak a műveit, akik szerepelnek ugyan SZINNYEI-nél, de akiknek munkásságából a *Mulattatóba* írt cikkek nála hiányoznak.

A szerző felsorolja a *Mulattató* két évfolyamának dolgozatait és

azoknak tartalmából megállapítja, hogy e melléklet színvonala felülmúlta a főlap színvonalát.

Mindkét lap két évi pályafutás után megszűnt. Megszűnésének oka részint az volt, hogy a főlap ollózott anyagot közölt, másrészt az, hogy ugyanazt az anyagot a többi, nem magyarnyelvű lapok hamarabb és részletesebben hozták. Az Erdélyi Hírlap és a Mulattató, mint kezdeményezés, mint szellemtörténeti jelenség, rendkívül nagyfontosságú és ha az értékelésben nem a mai kor mértékével mérünk, akkor nem fogunk abba a hibába esni, mint a régibb bibliografusok, kik e két hírlap érdemét annyira elvitatták.

GÁSPÁR MARGIT DR.

Róvó Aladár: A betű. Hogyan készül a könyv? A könyvnyomdai műipar ismertetése. Fővárosi könyvkiadó kiadása. Budapest, 1928. 112 l.

Mindarról, amit a betűről, a betű történetéről, készítéséről, fajtáiról, szerszámokról és gépekről, papírról, szedésről, illusztrálásról, mindarról, amit a könyvvel kapcsolatban, legalább vázlatosan, mindenkinek tudnia kellene: okos, tanulságos, élvezetes könyvet írt Róvó Aladár. Könyve nem szakembereknek szól. A laikusokkal kívánja megismertetni azt a hosszú, fáradságos utat, amit a kézirat megtesz, míg szépen bekötött könyv lesz belőle. A betű végigkíséri életünket, a könyv mindennapi kenyerünk, gyönyörködünk a tetszetős, szép könyv külsejében, külön nagy tudomány a könyv technikája, de talán egy tudományához sem szól hozzá oly kevés hozzáértéssel, oly tájékozatlansággal laikus, sőt nem laikus is, mint a könyvnek, különösen a szép könyvnek a tudományához. A legtöbb olvasó nem hogy értene a könyv technikájához, de nem is nézi, hogy szép-e külsőleg a könyv. Hány író van, aki a betűtípusokat sem ismeri. És mily kevés a szakember a könyv előállításának tulajdonképeni műhelyében is, a nyomdáiban. Sehol soha annyi izléstelen kiállítású könyv nem jelenik meg, mint nálunk és a mi időnkben. Pedig nyomdaiparunknak szép, nagy multja van. Azonban a könyvnek, nevezetesen a szép könyvnek nemcsak a katekizmusa nincs megírva, hanem alig van magyar könyv, amely a könyvvel általában foglalkoznék. A kultúra terjedése kétségtelenül magával hozza a tömegtermelést, az olcsó munkát. Azonban a tömegtermelésnek, az olcsó munkának nem szabad az izlés rovására esni. Sőt ellenkezőleg, a szép izlés fejlesztésének egyik leghatásosabb eszköze a szép könyv. És a legmegdöbbentőbb, hogy legtöbbször ép a drága munkákkal történik a legtöbb bűn a betű, a könyv, a szépség

szentsége ellen. Róvó Aladár könyvét mesterségének tudása és tárgyának szeretete melegíti, hatja át. Külsőleg is szépkiállítású könyvét nem akarjuk túlbecsülni, szakirodalmunkban mindenesetre hézagot pótol és komoly figyelmeztető mindarra, amit e téren a szakirodalom munkásaitól, első között Róvó Aladártól várunk kell a jövőben. Róvó Aladár egyszerű, keresetlen szavakkal magyaráz és kalauzol végig bennünket a betűnek, a könyvnek mindenekét magába ölelő óriási birodalmában. Betűk: antiqua, cursiv, corpus, cicero, garmond, HOLZHAUSEN, BELWE, BODONI, gót, fraktur és a többiek; a betű előállításának munkája: a rajz, vésnök, fűrőgép, pantograf, öntés, matrica, GUTENBERGTŐL kezdve a modern öntőgépig, amely egy nap alatt 100.000 betűt állít elő; hogy lesznek a betűkből sorok, a sorokból oldalak, könyvek; a szedőgép csodálatos munkája; a korrektúra; az illusztrálás művészete: fametszet, fototípia, autotípia, többszínnyomás; és ami végül jön: a papír története, hogy készül a papiros, mit kell tudnunk a papiros kiválasztásánál; a könyvkötő munkája: — előttünk körvonalaiban a kultúra egész fejlődése. Róvó Aladár könyve tanulságos olvasmány a laikusnak, aki most hall minderről először, de élvezetes és nem kevésbé tanulságos a szakember számára is, aki bizonyára többet is tud mindannál, amit Róvó rövid összefoglalásában elmond. S öröm Róvó könyve a betűnek, a könyvnek végső állomás-helyén, a könyvtárakban dolgozóknak is.

—L.

Rákosi Jenő: *Emlékezések.* I—III. köt. Bp. (É. n.) [1927.] Franklin. 8°. 194 (I) l., 1 mell., 186 (I) l., 170 (I) l.

Irodalmunk munkásai között kevesen voltak, kik a tollat oly hosszú ideig szolgálták, mint Rákosi Jenő. Az ő pályájának kezdete még a szabadságharc előtti korig nyúlik vissza, míg véghatárát napjaink jelölték meg. Akár születésétől (1842), vagy akár irodalmi fellépésétől (1866) számítva vizsgáljuk Rákosi Jenő pályafutását, mindenkor nagy arányok jellemzik. Páratlan munkakedvvel és ambícióval az ország «vezető elméje» lett, ki hatását és befolyását *halála után* még évtizedek múlva is éreztetni fogja. Széleskörű munkatervéből a legtisztábban a magyarságért való lelkes odaadás tűnik ki. Irodalmi működését két főérdeklődési kör jellemzi: a szépirodalmi és publicisztikai. Az elsőben ismét a drámaírás, a színház problémái (színházalapítás) és a műfordítás foglalkoztatta, míg élete főművének az újságírást tartotta. Ennek a hatalmas arányokkal, széleskörű befogadó- és alkotókészséggel megáldott életútnak nem mindennapi, sőt a maga tanulásában vonzó megörökítése az írónak még

életében megjelent emlékezései. Hogyan tükröződik egy ilyen színes és sokrétű költői lélek az agg író visszaemlékezéseiben, milyen jelenségek, jelenetek és alakok maradtak meg agyának felvevő és elraktározó kamrájában? Mind olyan kérdések, melyek nemcsak az irodalom bűvárát, de a pszichológust is vonzzák. Mi azonban most csak egy mozzanatot ragadunk ki RÁKOSI nagy életművéből, mégpedig az újságíró és újságalapítót. Tudvalevő dolog, hogy RÁKOSI nem akart újságíró lenni, sőt az újságírást, mint alacsonyrendű műfajt, fiatal korában a drámaírással szemben megvetette. A véletlen azonban KEMÉNY Zsigmond mellé sodorta s így a Pesti Naplónál kezdte meg szédületes újságírói karrierjét. KEMÉNY RÁKOSI-t azért vette a Pesti Naplóhoz, hogy több időt szentelhessen a drámaírásnak. A kezdő újságíró előtt itt azonban nemcsak a lehetőségek útja nyílt meg, de igazi tehetségét is ekkor fedezte fel. A Pesti Naplónál megkezdett újságírói munkálkodása óta élete folytonos újságírásban telt el s ezt a nagy hirlapírói pályafutást négy lapnál (Pesti Napló, Reform, Budapesti Hirlap és Pesti Hirlap) élte át, melyek közül kettőt saját maga alapított. Emlékezéseiben kedves lapjainak — az utolsót kivéve — külön fejezeteket szentel s ezekben elég részletesen tárgyalja azokat a külső és belső hatóerőket, melyek egy-egy lap alapításához vezették. Emlékirataiban alaposan és mindenre-kiterjeszkedő részletességgel tárgyalja a Reform megalakulásának technikai oldalait, nem tévesztve szem elől a lap szellemi kialakulásának a bemutatását sem. Különösen érdekesek könyvének történeti jellemzései — a 60—90-es évek sajtójának szinte kimerítően részletes tárgyalása —, melyekkel nemcsak ez intézmények izolált történetét adja, hanem mintegy szellemtörténeti beállításban igyekszik elénk állítani a kort is jellemző embereivel és vállalataival. Gyakran a szakember biztos megfigyeléseivel nyomdatechnikai kérdésekre is rávilágít s nem egyszer vezet a rotációs gépek közé, a lázas munka «birodalmába». Hittel és szeretettel csüggött mindenben, ami az újsággal kapcsolatos volt a nyomdától kezdve a vezércikkeig. Jellemzően domborítja ki a Budapesti Hirlapnak, mint újságvállalatnak megalapítását s lapjának határozott és emelkedett nemzeti programját. A Budapesti Hirlap története a liberális Magyarország történetével egytörőn fakad. Az akkori kor mozgalmai, politikai és irodalmi eseményei ismeretének e lap egyik főforrása, úgyszintén a Budapesti Hirlap igazi értékét is csak úgy lehet megismerni, ha behelyezkedünk korának áramlatai közé. A századfordulóig, sőt talán századunk huszas éveig nem volt sajtóorgánium, mely nagyobb kontaktust tartott volna az élettel és a közönséggel, mint éppen a Budapesti Hirlap. A németes ízű Pestnek

(önkényuralom) a Népszínház mellett (RÁKOSI alapítása) épen a Budapesti Hírlap adott magyaros szint és nemzeties jelleget. Volt idő, amikor politikai életünk igazodott hozzá, de sohasem a Budapesti Hírlap a politikához. Valóban RÁKOSI Jenő KOSSUTH Lajos és KEMÉNY Zsigmond mellett a magyar újságírás harmadik klasszikusa. KOZOCSA SÁNDOR dr.

Csekey István: *Északi trászok*. Budapest, 1928. Pfeifer Ferdinánd (Zeidler Testvérek) nemz. könyvkereskedésének kiadása. 8°, 228 (1) l., 3 mell.

E könyv írója a közigazgatási jog tanára Észtország századok óta fennálló főiskoláján, a tartui (dorpati) egyetemen. Együttal megszervezője s immár hetedik esztendeje lelkes irányítója a magyar közműveltség legészakibb őrhelyének, a nevezett egyetem mellett működő Magyar Intézetnek.

Műve — amellet, hogy lebilincselő útirajzok és északi rokonaink társadalmi s műveltségi viszonyai felől tudós alapossággal tájékoztató tanulmányok gyűjteménye — mintegy beszámoló arról az odaadó tevékenységről, melyet a rokoni kötelékek megerősítésére s a közös kultúrai érdekek istápolása körül e könyv szerzője s buzgó magyar munkatársai messze távolban kifejtettek.

Nemcsak kíváncsok, hanem szinte illendőség kérdése is, hogy ezt a könyvet megismerjék mindazok, kik a magyar «kultúrdiplomácia» ügyét nem csupán ajkukon, hanem szívükön is viselik. Északi testvéreink felől — valljuk meg — nálunk meglehetősen nagy a tájékoztatlanság, pedig az az erőfeszítés, mit a szellemi előbbrejutás terén mutatnak, még példaadásnak is alkalmas. Az észteknél az analfabétaság ismeretlen fogalom s egyetemi városukban — írja CSEKEY — majd minden második bolt könyvkereskedés.

CSEKEY gondosan utánajár minden magyar érdekű adatnak. Irodalmi vonatkozásban PETŐFI, MADÁCH és JÓKAI nyomairól ad tüzetes képet, az utóbbinak egy észti tárgyú művével (*A dagói torony*) kapcsolatban legapróbb összefüggéseiben feltárja ennek az érdekes témakörnek egész irodalmát.

Finnországról irodalmunkban aránylag több szó esett, mint az észtek földjéről, ám CSEKEYnek arról is csupa új és autopszián alapuló, a lényegét észrevehető s megmutató mondanivalója akad. A könyvet lapozva idegen világban járunk, de — az avatott vezető érdeméből — szinte meghitt otthonossággal.

Bibliografiai szempontból is sok figyelemreméltót találni a könyvben, különösen annak bőséges jegyzetanyagában. Ami e vonatkozásban számba jöhet, az az éber, mozgékony és széles látókörű szerző figyelmét el nem kerüli.

D. V.

A SZERKESZTŐSÉGHEZ BEKÜLDÖTT KÖNYVEK:

Magyar Tudományos Akadémia, Budapest: XVI. századbeli magyar költők művei. VII. köt. 1566—1577. Közzéteszi: DÉZSI Lajos. (Régi Magyar Költők Tára VIII.) Budapest, 1930.

Országos Magy. Szépművészeti Múzeum, Budapest: Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei. Közrebocsátja az Igazgatóság. Szerk.: PETROVICS Elek. V. kötet. 1927—1928. Budapest, 1929.

Országos Könyvforg. és Bibliogr. Központ, Budapest: A magyar filozófiai irodalom bibliográfiája 1901—1925. Összeállította: M. BUDAY Julia dr. (O. K. és B. K. B. sorozat. 1. szám. A magyar tudományos irodalom bibliográfiája 1901—1925. I. Filozófia.) Budapest, 1929.

Magyar Bibliophil Társaság, Budapest: Dr. HOFFMANN Edith: Régi magyar bibliofilek. Budapest, 1929.

Erdélyi Irodalmi Szemle, Kolozsvár: Dr. FERENCZI Miklós: Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája. 1928. év. Pótlásokkal az 1919—1928. évekről. (Erdélyi Tudományos Füzetek. Szerk.: dr. GYÖRGY Lajos. 21. szám.) Kolozsvár, 1929.

Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, Budapest: Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár. Szerk.: ZSINKA Ferenc. XIII. évf. Budapest, 1929.

Walter de Gruyter & Co., Berlin: CONSENTIUS, Ernst: Die Typen der Inkunabelzeit. Berlin, 1929.

Fővárosi Nyilvános Könyvtár, Budapest: A Fővárosi Nyilvános Könyvtár Értesítője. 1928. Új folyam 8. kötet, 1—4. szám. Budapest, 1929.

A M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem Nemzetközi Jogi Intézete, Pécs: GUTTMANN Viktor: A kisebbségi kérdés elméleti alapjai. (A pécsi m. kir. Erzsébet-tudományegyetem nemzetk. jogi intézetének kiadványai. 11.) Pécs, 1929.

Szent István-Társulat, Budapest: MIHÁLYFI Ákos beszédei. I—II. Budapest, 1929. — SZENT ISTVÁN KÖNYVEK: 78—79. sz. BÁNHEGYI Jób: A magyar irodalom története. II. — 80. sz. PITROFF Pál: Bevezetés az esztétikába. — 81. sz. KÜHÁR Flóris: A vallásbölcselet főkérdései. — 82—84. sz. KÖRÖSI Albin: A spanyol irodalom története. — 85. sz. 'SIGMOND Elek: A mezőgazdasági növények termelési tényezői. — 86—87. sz. KALMÁR Gusztáv: Európa földje és népei. — 88. sz. KISS Albin: Szent Ágoston De civitate Dei művének méltatása.

Kultúra, Pozsony: SKULTÉTY József: A volt Felső-Magyarországról. Turóc-Szent-Márton, 1929.

Kristóf György: Az első vidéki (székely) magyar hírlap s irodalmi melléklapja. (Különlenyomat a Székely Nemzeti Múzeum Emlékkönyvéből.) Kolozsvár, 1929.

Tóth Lajos: A XIX. század nagy magyar költői. Dr. Császár Elemér egy. ny. r. tanárnak ... előadásai után jegyezte és kiadta: — —. Kézirat gyanánt. Budapest, 1929.

Zoltai Lajos: A régi Debrecen vallásos buzgósága és áldozatkészsége. (Különlenyomat a Debreceni Képes Kalendárium 1930. évi folyamából.) Debrecen, 1929.

György Lajos: Egy középkori Sibylla-vers régi magyar irodalmunkban. (A Sz. István Akadémia nyelv- és széptudományi osztályának felolvasásai. Szerk.: VÁRDAI Béla. I. köt., 4. sz.) Pécs, 1929.

Waldapfel József: Jeruzsálem pusztulása. 1—2. közlemény. (Különlenyomat az Irodalomtörténeti Közlemények XXXIX. kötetéből.) Budapest, 1929.

Szegzárdy József: Babits Mihály Iphigenia-fordításának méltatása. Szeged, 1929.

Farkas Gyula: A reformáció korának irodalma. Debrecen, 1929.

Temesváry János: Az erdélyi püspökök címerei. Budapest, 1930.

Orsz. Könyvforg. és Bibliogr. Központ, Budapest: A magyar matematikai irodalom bibliográfiája 1901—1925. Összeállította: GÁSFÁR Ilona dr. (O. K. és B. K. B. sorozat 4. szám. A magyar tudományos irodalom bibliográfiája 1901—1925. IV. Matematika.) Budapest, 1930.

Somogyi Imre: Oltártűz. Budapest, 1929. — Szövétnék. Budapest, 1929.

Dr. Póka-Pivny Béla: Csonkafranciaország két integritási harca és Szent Jeanne d'Arc. (A nemzeti feltámadás útjai. I.) Kiadja a Magyar Külügyi Társaság. Pécs, 1930.

Stiénon, G. & Mihály Szabó: Notice sur Théodore Ameyden — un Belge — et sur ses commentaires inédits des «Rime» de P. Bembo. (Extrait des Mémoires publiés par l'Académie royale de Belgique.) Bruxelles, 1929.

Állami Csillagvizsgálóintézet, Budapest: Dr. DUNST László: A csillagok térbeli eloszlása. (A Konkoly-alapítványú budapest-svábhegyi m. kir. asztrofizikai obszervatórium csillagászati értekezései. I. köt., 1. füz.) Budapest, 1929.

Róvó Aladár: A betű. Hogyan készül a könyv? A könyvnyomdai műipar ismertetése. Budapest, é. n. (1929.)

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. Jahrgang 1928. Könyv- és művelődéstudományi cikkeken kívül, a könyvtári élet minden ágára kiterjedő tudományos értekezések, könyvészeti szemlék, bírálatok gazdag sorozatát tartalmazza az 1928-as évfolyam.

A könyvészeti cikkek sorát H. RABE nyitja meg *Laskaris Constantin XIV.* századbéli klasszikus kéziratgyűjtő és másoló tudományos munkásságának méltatásával. E. CROUS a cseh ősnymtatványokhoz nyújt bibliografiai kiegészítéseket. F. SCHILLMANN a porosz állami könyvtárban őrzött *Casella*-féle «*nocce*» kéziratgyűjteményt, az esküvők alkalmával Olaszországban divatos próza- vagy verses gratulációk szokását és elterjedését ismerteti. K. PREISENDANZ és P. LEHMANN a *Walahfrids* iratokról közölnek újabb adatokat. A. HIRSCHMANN a heidecki templomi könyvtár elkallódott és újból megkerült katalógusát mutatja be, melyben többek között *Temesvári Pelbárt Pomeriuma* is megvolt. Ismertető valószínűnek tartja, hogy a könyvtárt a harmincéves háborúban a svédek pusztították el. W. GÖBER *Melanchton* könyvtáráról, illetve az abból megtalált könyvekről számol be. HARNACK professzor arra a kérdésre ad feleletet, milyen korból ered a *Szentírás* biblia neve? Szerinte a II. vagy III. századból, s teljesen zsidó hagyomány. J. NOBEL a *Bibliotheca Indica* könyvészetét folytatja. G. KRÜGER a német- és külföldi egyetemi és állami könyvtárak nyomtatott olvasótermi katalógusait (az 1676. évi frankfurtival kezdve a sorozatot) időrendben ismerteti, s megállapítja, hogy a katalógusok készítésénél mindenkor az egyetemességre törekedtek. Az 1870-ben, 31 évi fennállás után megszűnt *Serapeum* című kiváló könyvészeti folyóirat újjászületését F. MILKAU tudatta az olvasóközönséggel. A *Koehlers*-cég egy lipcsei könyvkereskedő raktárában levő régi csonkapéldányokat megvásárolta, s a hiányzó számokat újranyomtatva, forgalomba hozta. A régi cikkek valósággal az újdonság ingerével hatottak. Az elsárgult lapokon a német könyvtári irodalom legkiválóbb neveit olvashattuk.

A Magyar Könyvforgalmi és Bibliografiai Központ négy éves működéséről PASTEINER IVÁN számol be. Fejtegetési négy küzdelmes év vergődéseit és a magyar tudományos világ élni akarását tükrözik vissza. A külföldi tudományos intézetekkel való csereforgalomról adatokat közöl, s egyuttal bejelenti, hogy az 1900—1925 évekre terjedő magyar tudományos bibliografia elkészítése folyamatban van. Művelődéstörténeti szempontból nagy érdeklődésre tarthat számot A. PREDEEK cikke *Cristian Gabriel Fischer* kiváló königsbergi fizika-professzornak a XVIII. század első felében az európai könyvtárakban végzett tanulmányútjáról. A tudós kutató körülbelül száz könyvtárat tekintett meg. Elsősorban természettudományi munkák érdekelték, de kiváló figyelmet fordított a többi tudományzakra is. Éles szemmel, pompás megfigyelő képességgel

vizsgálja a könyvtárakat s egyikről-másikról sajnálattal állapítja meg, hogy csak egerek és patkányok tanyája; s a legtöbb hozzáférhetetlen és rendetlen. Az egyetem tudós tanárai a szakmájukba vágó könyveket egyszerűen lefoglalják a maguk számára, s a többivel nem törődnek. A szerzetesi és egyházi könyvtárakban talált rendről, s értékes könyvtárakról különös dicsérettel emlékezik meg. *Fischer* a magyarországi könyvtárakat is megtekintette, azonban *PREDEEK* a naplónak reánk vonatkozó részét a königsbergi könyvtárban már nem találta meg. Ugyancsak művelődéstörténeti fontosságú *W. DEETJEN* cikke egy XVIII. századbéli sikertelen könyvtári vizsgáról. Egy *Brodkorb* nevű egyén *Ernö Ágost* weimari herceg könyvtárába szeretett volna bejutni, de a háromtagú vizsgálóbizottság előtt nagyon fogyatékos ismeretekről tett bizonyosságot. Irodalomtörténeti fontosságú a *Grimm testvéreknek* és az *ifjabb Ágost braunschweigi* hercegnek könyvtárosi szerepe. Az előbbiekről *L. ZOEPF*, *Ágost* hercegről *P. Zimmermann* közöl érdekes adatokat. *H. A. KRÜSS* cikke a brit könyvtárak szövetségének Edinburgban tartott ötvenéves jubileumáról számol be, amelyen az európai könyvtárak képviselőinek egyhangu határozatával megalakították a nemzetközi könyvtári és bibliografiai egyesületet. Az egyezményt 14 állam képviselői írták alá. Az egyesület ötvenként tartja kongresszusait. Az *É. Am. Egyesült Államok* legrégibb könyvtárosképző iskolájáról, a *New-York State Library-School* működéséről egyévi tapasztalat alapján *S. FRAUENDORFER* számol be. A tanfolyam kétéves; tanítási idő heti 12 óra; a tanítás gyakorlati; kiterjed a legaprólékosabb könyvtári munkákra, s a résztvevőknek szinte gépies pontossággal, megszabott időre keil elvégezniök minden műveletet. A tanítási időből három óra katalógizálás, 2 szakozás, 3 válogatás, 2 «reference work» (felvilágosítás, útbaigazítás), 1 bibliografia s 1 amerikai könyvtártörténet. Az elméleti tanítás nem európai értelemben vett előadás, vagy felolvasás, hanem megbeszélészerű, s a hallgatók az előadással kapcsolatban levő kérdésekre felvilágosítást kérhetnek tanáraiktól. Ugyancsak értékes és érdekes *A. JÜRGENS* tanulmánya az amerikai könyvtárak kulturális jelentőségéről, a tömegnevelés terén kifejtett óriási tevékenységéről, európai mértékkel fel sem mérhető forgalmáról, a könyvolvasás és kölcsönzés megkönnyítését elősegítő liberális intézkedésekről, a könyvtáros és könyvtár amerikai értelemben vett fogalmáról — szerintük a könyvtáros nemcsak a könyv őrzője és kezelője «keeper of book», hanem a könyvekben megrögzített szellemi kincsek sáfára és közvetítője; s a könyvtár nemcsak raktár, hanem «central of intellectual life», a szellemi élet központja, melyből a könyvtárosok közreműködésével bárki meríthet —, a könyvtárak és állam kapcsolatáról, magánosoknak a könyvtárakkal szemben tanúsított áldozatkészségéről mond el sok érdekes és megszívlelni való dolgot. Az amerikai a könyvtárat megbecsüli, mert benne nemcsak ismereteinek hiányait pótló szervet lát, hanem az egyéni érvényesülésnek eszközét is. Ezért Amerikában a könyvtárakat mindenütt a város legelőkelőbb helyén építették fel, s díszesen képezték ki. A könyvtárak azonban nemcsak kulturális, hanem nemzeti és politikai missziót is teljesítenek, s főleg a bevándorolt idegenek elamerikaiását (beolvasztását) tekintik feladatuknak. *Jürgens* a fejlődés okait vizsgálva úgy látja, hogy az az elemi és alsóbb oktatás rend-

szertelenségében és fogyatékoságában keresendő. Amerika 10 éven aluli népességéből (1920-ban 60% volt analfabéta, (1910-ben még 770/0) s ebből bennszülött amerikaiakra 20/0, míg az idegenekre 1310/0, a négekre pedig majdnem 230/0 esik. Az amerikai könyvtárak jövő fejlődése szinte elképzelhetetlen arányú lehet, mivel a nagy vagyon és áldozatkészség a filmtől kezdve a rádióig minden eszközt beállít az emberi művelődés eme nagy közvetítőjének szolgálatába.

A Z. kisebb cikkei közül kiemelendő még H. NEUBERT tanulmánya a könyvtári állványok befogadó képességének kiszámításáról; S. KÖGEL-é a könyvtári fotografiai eljárásokról; W. ALTMANN-é a zeneművek naplózásáról és szakozásáról; G. LEYH tanulmánya a népkönyvtárak autonómiájáról; K. LÖFFLER cikke a belga könyvtárakról. H. KRÜSS a könyvtárak és népszövetség viszonyáról, W. DRACHMANN a reál-, vagy helyrajzi katalógusokról; H. GRUNDMANN *Alexander (Sándor) minoritának* egy Apokalypsis-kommentárjáról értekezik. A többi cikket, könyvismertetést figyelmen kívül hagyva, elméleti és gyakorlati könyvtárosi szempontból legnagyobb érdeklődésre tarthat számot a német könyvtárosok göttingai vándorgyűlésén előadott tanulmányok sorozata. G. LEIDINGER müncheni könyvtáros nyomós érvekkel bizonyította be, hogy a könyvtártan ma már önálló tudomány, s ha a gyakorlati élet pályákon megkövetelik a legkörültekintőbb elméleti és gyakorlati kiképzést, annál inkább meg kell követelni a könyvtári szolgálatban. A könyvtár tudományköre szigorúan körülhatárolható; elméleti része kiterjed a könyv- és könyvnyomtatás történetére, irodalmára, rendszertanára, gyakorlati része pedig — *melyből csupán a katalógizálás tudományos munka* — magában foglalja az összes könyvtártechnikai eljárásokat, a könyv raktári elhelyezését, illetve forgalmát. A könyvtári szolgálat racionalizálása, tudományos szakrendszerek egységesítése, normál szakrendszer bevezetése már évek óta foglalkoztatja a német könyvtárosokat. A 24. gyűlés legértékesebb vitája kétségkívül e témák körül folyt le HANAUER, SCHNEIDER és PRINZHORN előadása kapcsán. A tizes- és normál-szakrendszer védői és ellenzői a vita folyamán igen sok értékes elméleti és a gyakorlati életben megvalósítható gondolatot vetettek fel, s WALTHER és PREDEEK javaslatára egyhangulag elhatározták a *Dewey-rendszer* 1927. évi brüsszeli katalógusának német nyelvre való fordítását, *nem annyira a szakrendszer, mint inkább a «Schlagwort» katalógus számára pompásan felhasználható 40.000 vezérszóból álló index kedvéért*. Azóta, mint tudjuk, a német fordítás meg is jelent a könyvpiacra.

A gyűlés a göttingai egyetemi könyvtár XVIII. századbeli híres könyvtárosa emlékének szentelt néhány percet, midőn HESSEL göttingai könyvtáros *Gottlob Heyne* életét és működését ismertette, aki a modern könyvtártan úttörőj között a legkiválóbb helyet foglalta el. A modern könyvtárápítésször G. LEYH tartott előadást. Szerinte az a legtökéletesebb megoldás, mely a raktárrendszertől indulva ki, mint egy nagy kereskedelmi iroda, a szakok szerint emeleteken elhelyezett olvasó- és kutató helyiségekkel áll a közönség rendelkezésére. Véleménye szerint a zürichi *Zentralbibliothek* ilyen ideális könyvtár. M. SCHNACKE a New-York Public Library könyvtárosa egy évi németországi tapasztalata alapján annak a véleményének adott kifejezést, hogy a német könyvtárak

semmivel sem állanak hátrább az amerikaiaknál, s a korlátozott anyagi erők mellett is hihetetlen nagy munkát végeznek tisztviselői. R. FICK a tudományos tisztviselők alapos bibliografiai kiképzését sürgette; G. PFANMÜLLER pedig azt fejtegette, hogy a felnőttek szellemi továbbképzése a tudományos könyvtárak feladata s ezt főleg azáltal érik el, ha elsősorban a tudományos könyvtárt alaposan ismertető vezetőkönyvecskét adnak a tanulmánygyógy olvasó kezébe; egyszerű, s a gyakorlati élettel számoló katalógust készítenek a könyvtár állományáról, és sorozatos előadásokat tartanak időszakonként egy-egy közérdeklődésre számot tartó témakörből. A. JESINGER egy XVIII. századbeli könyvtári vizsgáról számol be. F. STUHLMANN a német könyvtárak háborús gyűjteményeit ismertette; W. SCHULTZE pedig a tudományos könyvtárak és a modern szépirodalom címen tartott magas színvonalú előadást. Végül W. POEWE a porosz állami könyvtárak tisztviselőinek és egyéb alkalmazottainak fizetésrendezéséről és anyagi helyzetéről tartott alapos tanulmányt és kimutatta, hogy a hasonló tudományos képzéssel bíró állami alkalmazottakkal szemben a porosz állami könyvtárosok meglehetősen hátrányban vannak. Indítványára a gyűlés elfogadta azt a határozati javaslatot, melyben a méltányos fizetésrendezést és jogviszonyaik szabályozását kéri az államtól.

DR KEMÉNY GYÖRGY.

Bulletin du Bibliophile et du Bibliothécaire. 1929. május—októberi számok. Ez 1834-ben alapított s kitűnően vezetett szakfolyóirat szerkesztője VANDÉREM Fernand *Krónika* rovatában állandóan napirenden tartja valamely francia könyv «igazi első kiadásának» kérdését, gazdag tapasztalása és széles körre kiterjedő ismeretei alapján oktatja a francia bibliofileket. Ha számba vesszük a rendkívül nagyarányú francia könyvtermelést, el kell ismernünk, hogy francia bibliografusnak és értelmes bibliofilnek lenni nem a legkisebb feladat. Mellőzve a kizárólag francia bibliofileket érdeklő cikkeket, néhány általánosabb érdekű cikkről kell megemlékeznünk. Így: a legrégibb francia könyvreklám 1625-ből való. Igazán eredeti gondolata volt Pierre LE COMTE-nak, aki egy vallásos munkát nem saját, hanem egy szabadszájú frónak neve alatt adott ki. A kiadó az előszóban azután meg is magyarázza, hogy miért élt e furfanggal. Nagyon érdekes HESSE Raymondnak a francia bibliofil társulatokról írott s az októberi füzetben befejezett cikksorozata, amelyben az egyes társaságok történetét, kiadványait ismerteti. Kivonatolás helyett szerzőnek összefoglalását közöljük. «Az eddigiekben egy nagy képbe foglaltuk össze a háborúelőtti bibliofil-társulatok működését. A könyvillusztráció legkülönfélébb módszereit vették igénybe. PAILLET első munkája kitűnő talaj volt, melyből számos könyv fakadt. A bibliofilek több csoportban egyesültek: a műbarátok és az illusztrált könyvek kedvelői az Amis des Livres, Les Cent Bibliophiles, és a Le Livre Contemporain-t alakították meg. Történészek és könyvbarátok alakítják meg Livre d'Art, a Les Amis du Livre Moderne és a Les XX. című társaságokat, melyek eredeti kiadásokat kedvelnek. Ezek a társulatok módot nyújtanak a művészeknek oly munkák létrehozására, amelyre könyvkiadók a nagy költségek miatt nem vállalkozhatnak. E társulatok mindegyike az elnököknek, vagy a vezetőiknek akaratát és egyéni esztétikai meggyőződését valósítják meg, legyen nevük akár PAILLET, Henri BÉRALDI, Eugène RODRIGUEZ, Henri VEVER, Louis BARTHOU, Fernand

JOUSSELIN, Octave HOMBERG, akár André BERTAUD. Ellentétes nézetek érvényesülnek. Egy részük az eredeti metszet, a másik a sokszorosított metszet híve. A rézmetszetet ezek, a fan.etszetet amazok szeretik, a kőrajz kezdetben igen szerény szerepet játszik, míg utóbb előtérbe lép.» Amikor igen nagy tárgyismerettel és szeretettel ismertet meg a nagy és nevezetes háború előtti bibliofil egyesületekkel, nem mulasztja el, hogy röviden meg ne emlékezzék az újabb és a vidéki könyvbarát-egyesületekről. E cikk még nem fejeződött be, amikor a figyelő rovatban egy újabb bibliofil társulat megalakulásáról adott hírt. T. i. az Automobile-Club kebelén belül 100 tagból álló egyesület alakult, mely évenként egy luksuszkiadású könyvet fog megjelentetni. I. K.

Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes. VI. évf. 1928. 4. szám. A BARANYAI Zoltán és ECKHARDT Sándor kitűnő szerkesztésében megjelenő francia tudományos folyóiratunk rendeltetéséhez hűen francia vonatkozású értekezéseken kívül oly tudományos dolgozatokat közöl, melyek magyar vonatkozásuk dacára érdeklik (az elvből közömbös és ellenünk befolyásolt) külföldi tudományos világot. Épen ez a helyes célkitűzés teszi nehézzé a pontos, idejére való megjelenést, de teszi egyúttal értékesebbé a szerkesztők munkáját. A legutóbbi számban SOLYMOSSY Sándor a magyar népmesékben található keleti hatásokról értekezik rendkívül alapos és széleskörű kutatásai alapján. Nyelvészeti téren mozog ZOLNAI Gyula (*Entrelacement de propositions dans le hongrois*), valamint ECKHARDT Sándor (*Le nom français des Hongrois: h. organique initial*) cikke, míg TÓTH Béla: *Edgard Quinet et la Hongrie* c. tanulmányában politikai viszonylatokat világít meg. Igen hasznos és értékes apróbb cikkek és hozzászólások után gondosan megírt kritikákat kapunk. Folyóiratunk szempontjából természetesen leginkább a könyvészeti vonatkozású közlemények érdekelnek különösen. Így kiemeljük a Commission nationale hongroise de Coopération intellectuelle által úgy az 1926., mint 1927. év hazai irodalmi terméséből kiválasztott 10—10 legjobbnak ítélt mű jegyzékét, örömmel üdvözljük továbbá a magyar vonatkozású francia nyelvű művek gondos és kiterjedt bibliográfiáját, mely az előzőkkel együtt s az 1928. évvel, valamint tárgyi csoportosítású résszel kiegészítve, mint külön kiadvány, kitűnő szolgálatokat tehetne a magyarságnak. I. K.

Le Bibliographe moderne. 1928—1929. 139—141 szám. A levéltári és könyvtári ügynek szentelt eme folyóirat legutóbbi számában F. VAUX DE FOLETIER Jugoszlávia levéltárait ismerteti szerb adalékok alapján s különösen kiemeli az ott található francia vonatkozású anyagot, (I. NAPOLEON kora) amely Zarában van s amelyet a szerb kormány az olasztól követel. C. COUDERE: *Le Bréviaire de François d'Esteing* című ismertetése során a délfraancia egyházi szerkönyvek leírását adja. LETONNELIER G. a grenoblei püspöknek, ALLEMAN Lőrincnek 1499-ben kiadott levéltári szabályzatát közli. Paul BURGUBURU folytatja metrologiai bibliográfiáját. Rendkívül gazdag és igen körültekintő a levéltárak és a könyvtárak krónikája, nemkevesebbé a bibliográfiáké. Irigylésre méltó az a nagy anyag, amely a munkatársaknak rendelkezésére áll. Miután rólunk sem feledkeznek meg, célszerű volna a szerkesztőséget ebben a munkájában a vonatkozó nyomtatványok megküldésével támogatni. I. K.

La Bibliofilia. 1929. 5—10 szám, május—október. Roberto RIDOLFI: *La biblioteca del cardinale Niccolò Ridolfi* címen a jeles főpapról írt, de kéziratban maradt monográfiájából, a könyvtárra vonatkozó részt, újabb kutatásainak eredményeivel kibővítve s eredeti okmányok közlésével kiegészítve, e folyóirat májusi számában közölte. A folyó év júniusában Rómában tartott nemzetközi könyvtári és bibliográfiai kongresszust július—augusztusi kettős számában üdvözölve, a La Bibliofilia szerkesztősége egyúttal megragadta az alkalmat, hogy e folyóirat kiegészítéseképpen, *Biblioteca di Bibliografia Italiana* címen 1923 óta megjelentetett kiadványáról írjon. Ezt a kiadványt Carlo FRATI szerkeszti s eddig nyolc kötete jelent meg. Ezeknek jegyzékéhez csatolja — bizonyára jogos kiadói büszkeséggel — az egyes kötetekről megjelent recenziókat. Ugyancsak a római kongresszusnak két 4-rét ívnyi teret szentel az augusztus—szeptemberi számában. Ebből tudjuk meg, hogy a különféle szakosztályokban összesen 205 előadást tartottak. Természetesen mindről nem számol be, csak az általános érdekekről, amelyek bizonyos nemzetközi vonatkozásokat óhajtanak rendezni, egyöntetűséget megállapítani és szabályokat létrehozni. A nemzetközi kérdések közé, tisztán nemzeti könyvtárak — megőrző könyvtárak — létesítése is tartozik, amennyiben kimondották, hogy minden nemzetnek legyen egy — a nagy népeknek több — oly könyvtára, mely minden, az illető országban megjelent munkát őrizzen meg. (Remélem s valószínűnek is tartom, hogy volt olyan fel-szómláló, ki rámutatott arra, hogy csak az a könyvtár tud «megőrző» lenni, amelynek olvasótermében csak másodpéldányok [természetesen a megjelenéssel egyidőben vásárolt másodpéldányok] vannak, mert agyonforgatott, szétolvasott köteteknek megőrzése nem jelenti a kultúrvagyon növelését.) — Gino BORGHEZIO *Pio XI e la Biblioteca Vaticana* címen PIUS pápának e könyvtárra vonatkozó intézkedéseit ismerteti. Több tisztán olasz érdeklő cikkén kívül rendkívül gazdag bibliográfia, könyvismertetés, s a könyvtárak életére vonatkozó híradás található a füzetek mindegyikében.

I. K.

Magyar Grafika. 1929. X. évf. 1—8. szám. «Szerényen, csendben lépünk át a tizedik év küszöbét...» Így kezdi ROSNER Károly rövidre fogott beszámolóját, melyben a lap megindításának idejére tekint vissza. S ha jogos megelégedéssel lapoz is az eddig megjelent évfolyamokban, ép olyan jogosan említi — nem panaszkolva — hogy sokan hiányzanak még azokból, kiknek a grafikai ipar fejlesztése érdekében a folyóiratot támogatniok, pártolniok, terjesztetniök kellene. Az idén kettős számokban jelent meg a Magyar Grafika. Az 1—2. számban is, mint már régebben, a továbbképzés ügyét lelkesen támogatják. HEVESY Iván *Bortnyik Sándor pikturájáról és grafikájáról* számos illusztrációval élénkített elismerő ismertetést ír. A 2—3. számot *A signet*-nek szenteltek, melynek tipográfiájáról KNER Imrének, *A modern signet*-ről pedig ROSNER Károlynak van érdekes mondanivalója. GEYER Raoul a párisi Ecole Estienne-t, a grafikus-képzőiskola szervezetét és tanszakai ismerteti. Az 5—6. szám számos, főleg gyakorlati tipografust érdeklő szakcikket, míg a 7—8. számot a berlini Reklame Schau kapcsán a reklámnak szentelték. Egy szedésreklám-pályázat bírálata kapcsán számos jutalmazott és nem jutalmazott pályamunka hasonmását közli oktató magyarázat kíséretében. A 9—10-es szám melegen emlékezik meg

TANAY Józsefről, ki 1891-ben megindította a Grafikai Szemlét s ezzel a nyomdászok szakképzésének s ez iparág fejlesztésének tevékeny harcosává lett. A szedőnek a gépmesterhez való viszonyáról, a Linotype-zavarokról s hasonló technikai kérdésekről érdekes cikkek szólnak. Külön cikket szentel *Az egységes magyar helyesírás szótára és szabályai*-nak. Ezt a BALASSA József készítette munkát a Budapesti Korrektorok és Revizorok Köre adta ki s minden nyomdára és sajtótermékre kötelezővé kívánják tenni. A korrektori rovat a helyes fonetikus írás mellett tör lándzsát s példákkal illusztrálja mi jó, mi nem az s mégis GEYER Raoul cikkét *A publicitè pszichológiájának* szedték. Ez a BIRÓ Miklós gondos szerkesztésében megjelenő szaklap mindegyik száma sok tanulságos cikket tartalmaz s mellékletei is — ritka kivétellel — igen jók. Ha a klisék különféle-sége kétféle papiros használatát igazolja is, a cím kétszeres ismétlése nem okvet-len szükséges. A takarékoság kívánja ugyan, de minden [kiadványt] elcsúfít a füzeteknek nem ívenként, hanem egyszerre, drótkapoccsal való füzése. Ez az olcsóbb eljárás azt eredményezi, hogy az előző év címlapja és tartalomjegyzéke az új évfolyam első füzetéhez úgy oda van szögezve és ragasztva, hogy annak kibontása ugyancsak alapos nyomokat hagy rajta, ami egy szép kiadvány gon-dosan megtervezett címlapjának épen nem válik előnyére. Helyes dolog, hogy a legfontosabbaknak ítélt cikkek, hírek kivonata a német nyelvű mellék-lapban, az *Ungarische Graphik*-ban, a külföldet tájékoztatja a lap tartalmáról.

I. K.

Grafikai Szemle. 1928—1929. XXV. évf. 4—7. száma. Szerkesztik WANKÓ Vilmos és NOVÁK László, az előbbi egyúttal a lap kiadója is. A szerkesztők főfeladatuknak a szakmabeli kiképzést, a tanítást tekintik s e szellem jellemzi a Grafikai Szemlét. Ugyanez a cél vezeti, amikor a szakszerű tanítás mellett tör lándzsát. WANKÓ a kötelező szakoktatás s ezzel együtt a szakkulturális osztálynak a Segélyző Egyesület kebelén belül való felállításának s az új intéz-ménynek, mint a «kötelező szakkulturális adózás»-nak hive. Terjedelmes elaborá-tumában a gondolat megvalósítására részletes tervet is dolgoz ki. A terv az anyagi erők híján egyelőre még nem valósítható meg. A Segélyző Egyet 5t év óta rendez továbbképző tanfolyamokat. Ezeket három éven át a nyomda-tulajdonosok támogatták, de azután érdeklődésüket a sokszorosítóipari tanonc-iskola kötötte le, úgy hogy a továbbképző tanfolyamokat a Segélyző Egyesület saját erejéből tartja fenn. A legutóbbi tanfolyam eredményéről részletes beszá-molót kapunk az egyes előadók tollából. A cikkeket (*Az új irányról. Hiba-javítás. Az ólomvésésről. A távgépszedés problémájának megoldása. Széljegyzetek az anyagszerű tipográfiához* stb., stb.) képek, minták, pályaművek kliséi magya-rázzák és teszik élénkebbé. A német nyelvű függelék, *Ungarische Graphische Rundschau*, jó szolgálatot tesz a külföldi érdeklődőknek.

I. K.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Változások az Orsz. Széchényi Könyvtár adminisztrációjában. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Önagyméltósága f. évi máj. hó 16-án kelt elhatározásával az Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem tanácsának felterjesztésére hozzájárult, hogy az Országos Széchényi Könyvtár három, adminisztratív tekintetben önálló osztályra tagoltassék, mégpedig a M. Nemz. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtára, a M. Nemz. Múzeum Levéltári osztályára és a M. Nemz. Múzeum Hirlaposztályára s az ekként keletkezett új osztályok közül a Levéltári osztály vezetésével dr. JAKUBOVICH Emil m. n. múz. főkönyvtárnokot, a Hirlaposztály vezetésével dr. RÉDEY Tivadar m. n. múz. könyvtárnokot, az Orsz. Széchényi Könyvtár vezetésével dr. HÓMAN Bálintot, a M. Nemz. Múzeum főigazgatóját, állandó helyettesítésével pedig dr. ZSINKA Ferenc m. n. múz. könyvtárnokot méltóztatott megbízni.

A Magy. Nemzeti Múzeum Zenetörténeti osztálya. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Önagyméltósága f. évi május hó 16-án kelt elhatározásával az Orsz. Magy. Gyűjteményegyetem tanácsának felterjesztésére hozzájárult, hogy a M. Nemz. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtárának, Néprajzi tárának és Történeti osztályának anyagából önálló Zenetörténeti osztály létesíttessék és ennek vezetésével dr. ISOZ Kálmán m. n. múz. főkönyvtárnokot méltóztatott megbízni.

Cím- illetőleg cím- és jellegadományozás. A Kormányzó Úr Öfömméltósága f. évi júl. hó 29-én kelt magas elhatározásával a m. kir. vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úr Önagyméltóságának előterjesztésére HAVRÁN Dániel m. n. múz. osztályigazgatónak a könyvtárigazgatói címet, dr. RÉDEY Tivadar m. n. múz. könyvtárnoknak pedig a főkönyvtárnoki címet és jelleget méltóztatott adományozni.

Todoreszku Gyula halálának tizedik évfordulója. F. évi nov. hó 28-án telt el tíz esztendeje, hogy TODORESZKU Gyula, a M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtárának tiszt. igazgatója, közgyűjteményünk egyik legnagyobb alapítója elhunyt. Ezen a napon az Orsz. Széchényi Könyvtár jelenlegi és volt tisztviselői igen nagy számban vonultak ki testületileg az elköltözött mecénás síremlékéhez. A hálás tisztelők körében megjelent életének társa és áldozatkész munkájának méltó folytatója, az elhunytnek özvegye is. Intézetünk nevében annak főigazgatója, dr. HÓMAN Bálint helyezte el kegyeletes szavak kíséretében TODORESZKU Gyula hamvai fölé a Magyar Nemzeti Múzeum koszorúját.

A Biblia Pauperum eddig nem ismert — egyetlen lap híján teljes — példányára bukkant ZÁKONYI Mihály könyvtárnok az esztergomi könyvtár rendezése közben. Az ő szíveségéből volt alkalmam láthatni az érdekes leletet, melyről az alábbiakban adhatok előzetes értesítést könyvbarátainknak.

Az igénytelen külsejű, XVIII. századbeli félbörkötés 43 lapot tartalmaz (32×24 cm.); ezek közül a két első és az utolsó üres, az utolsóelőttire egy, a Biblia anyagával azonos papírból kivágott, olasz kéziratú vers és feljegyzés, a 3—41. levelekre pedig a Biblia Pauperum 39, a ducok nagyságában körülvágott lapja van gondosan felragasztva. Ez az alsó sarkokon kissé megrongált lapok konzerválása szempontjából mindenesetre előnyös és annyiban nem kisebbíti a régi ducnyomatok értékét, amennyiben ezek tudvalevőleg csak egyoldalú nyomásúak, tehát a felragasztás által misem veszett el belőlük.

Egyébként a lapok fenntartási állapota rendkívül jónak mondható. A fametszetek élesek és tiszták, teljesen érvényre juttatják a rajzoló naiv, de művészi érzésű és dekoratív kompozícióit. A barna festékekkel nyomott körvonalak — eredeti rendeltetésükhöz hiven — kézzel színezve vannak, és pedig főleg diszkrét zöld és rózsaszínű színekkel, melyekhez itt-ott egy kis vörös, kék, sárga, barna és az utolsó lapokon fekete is járul.

A lapok eredetileg a középső kép felett A—V és . A . . V . szignaturákkal voltak ellátva, melyeket később tentával írott római számokkal (I—XXXIX) takartak el. Ezekből a szignaturákból, melyek egyébként nyomtatott könyveknél legelőször a *Biblia Pauperum*-ban találhatók, HEINECKEN és BARTSCH azt következtetik, hogy a *Biblia* ezen kiadása későbbi az Albertina csonka példányánál, mely egyébként teljesen azonos az esztergomiival, de szignaturái nincsenek.

A *Biblia Pauperum* a tulajdonképeni könyvnyomtatást megelőző ú. n. ducnyomásnak (Blockbuch) legkorábbi és legritkább példái közé tartoznak. Amióta Jac. KONING 1823-ban Hollandiában megtalálta a nyomásukhoz használt eredeti faducokat, a könyvnyomtatás felfedezését és a COSTER-kérdést illető vitában nagy szerepük volt. Kultúrtörténelmi jelentőségük mellett művészi értékük is nagyon keresett ritkasággá teszik őket. Az egyes kiadások eltéréseit leírta HEINECKEN *Idée générale d'une collection d'estampes*, Leipzig 1771 című művében. (L. FALKENSTEIN, *Gesch. der Buchdruckerkunst* 27. és köv. l.) E szerint az esztergomi példány a *Biblia Pauperum* második, 40 lapból álló kiadásából származik. Az első, ugyancsak 40 lapra terjedő (szignatura nélküli) kiadásnak egyetlen lapja 1908-ban Lord AMHERST árverésén 820 márkáért kelt el, míg a J. BAER & Co. frankfurti cég 1910 májusi katalógusában a *Biblia Pauperum* egy szép, de csonka (30 lap 40 helyett) példányát 30.000 márkáért kínálta.

Megjegyezzük még, hogy az esztergomi példány kötésének felső tábláján belül egy idegen (minden valószínűség szerint olasz) rézmetszetű címer van ragasztva, ami talán a könyv provenienciájának felkutatásánál útmutatásul szolgálhat.

Hazai könyvkincsünk a *Biblia Pauperum* ezen példányának fellelése útján nagyértékű ritkasággal gyarapodott, melynek alapos feldolgozása és ismertetése hálás feladat elé állítja könyvtudósainkat. Reméljük, hogy a szerencsés esztergomi könyvtárnok nagy szakértelemmel végzett búvárkodása más kincseket is fog napvilágra hozni a még korántsem eléggé ismert primási könyvtár rejtekeiből.

VEGH GYULA.

Ajándék az Orsz. Széchényi Könyvtárnak. Dr. GORCSA László az év folyamán a gyorsírástörténetére vonatkozólag értékes gyűjteményt ajándé-

kozott a Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtárának. A gyűjtemény állaga 166 drb nyomtatvány a következő csoportosításban: 1. Hazai gyorsírási irodalom 1870-től 8 drb. 2. Tankönyvek, emlékkönyvek, évkönyvek, naptárak, gyűjteményes kiadványok, kongresszusi iratok, külföldi gyorsírási kézikönyvek, hazai folyóiratok 111 drb. 3. Nagyrészben tiszteletpéldányok. Saját dolgozatai 47 drb. Összesen: 166 drb.

A gazdag adomány jelentékeny mértékben járult a könyvtár hasonló jellegű gyűjteményének kiegészítéséhez.

Helyreigazítás. Dr. IVÁNYI Béla a Magyar Könyvszemle 1929. évi jan.—jún.-i számában *Adattár cím és Könyvek, könyvtárak, könyvnyomdák Magyarországon* alcím alatt közzétett cikkében megemlékezik a 350 éves jubileumunk alkalmával megjelent *Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Története* című kiadványunkról és ezzel kapcsolatban a 36. o. 3. sz. jegyzetében azt állítja, hogy «Vaskos és tendenciózus tévedés az, ami e munka Ajánlás-ába becsúszt, hogy t. i. én a nyomda nagyszombati történetét «Czakó közreműködésével» írtam volna meg».

1927-ben, mikor jubileumunkra készültünk, LUKINICH professzor úr közölte velünk, hogy dr. IVÁNYI Béla értékes könyvtörténeti anyagot gyűjtött össze, mely jubileumi kiadványunkban felhasználható volna. Sikerült IVÁNYITól megszerezni a nyomdánk nagyszombati korszakára vonatkozó anyagot és előre megállapodtunk vele, hogy anyagát CZAKÓ Elemér művelődéstörténeti és a tárgyi emlékek ismertetésével egészíti ki és ekként tesszük közzé. A címlapon ezt a közös munkát IVÁNYI a következőképpen szövegezte meg: «Eredeti levéltári kutatások alapján összegyűjtötte és írta IVÁNYI Béla és GÁRDONYI Albert, a tárgyi emlékek ismertetésével kiegészítve szerkesztette CZAKÓ Elemér». A kéziratokból megállapítható, hogy a nagyszombati korszak szövegrészéből 1388 sort írt IVÁNYI, 1287 sort CZAKÓ, a jegyzetből pedig 659 sor való IVÁNYITól és 344 sor CZAKÓtól.

Az Ajánlás eredeti kéziratában mindazonáltal — tisztán szerénységből — CZAKÓ neve eredetileg nem szerepelt IVÁNYI mellett. Maga IVÁNYI azonban a kefelevonatba sajátkezűleg az alábbi facsimilében adott szöveget szúrta be spontán elhatározásából:

se Kort Czako' közreműködésével ő írta meg

Ezek után a Magyar Könyvszemle olvasóira bizzuk annak megállapítását, lehet-e szó becsúszt «vaskos és tendenciózus tévedésről» és ha mégis igen, azt ki követte el?

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA.

Hibaigazítás. A Magyar Könyvszemle 1929. évi 1—2. füzetében a Vegyes közlemények első cikke alatt, a Bulletin megfelelő helyén, valamint a füzet borítékán a Magyar-, illetőleg francianyelvű tartalomjegyzékben a szerző neve tévesen ifj. DOMANOVSKY Sándornak van feltüntetve. A név helyesen: DOMANOVSKY Ákos.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1929 máj. 1-től 1929 okt. 31-ig.

Budapesten.

- **Ágotba Árpádné, Pschirer Mila.** IV., Duna-u. 5.
****Bányász Jenő.** VI., Szondy-u. 93.
****Bartalits Imréné.** III., Remetehegy 1908 hrsz.
****Bauer Ármán,** «Danubius ny.» VIII., Salétrom-u. 10.
Berger Jenő és Kellner Márkus, (Grund V. utódai.) VI., Eötvös-u. 39.
Besskő Károly. IX., Rákos-u. 1.
****Breitner Károly.** V., Ügyöngy-u. 11.
****Csáka Péter.** IX., Rádai-u. 60.
Csuvara Lajos. IV., Veres Pálné-u. 1.
Czrenner András, Nyul Gábor és Pap Ferenc. VIII., Mária-u. 6.
****Özv. Deutsch Józsefné.** VII., Aréna-út 19.
****Erdélyi Liga ny.** VII., Jósika-u. 7.
****Faragó Sámuel.** V., Bálvány-u. 12
****Forgács János.** VIII., József-u. 1.
****Földes Zoltán.** VIII., Rákóczi-tér 11.
****Fränzl János.** VI., Próféta-u. 9.
****Galitzenstein Arabella Betty.** VII., Nagydíófa-u. 6.
****Galitzenstein. H. R. T.** VII., Kertész-utca 25.
****Goldfauden Márkné és Gonda Mária.** VII., Nyár-u. 16.
Goldstücker Gyula. VI., Paulay Ede-utca 50.
****Özv. Gottler Bernátné.** IV., Prohászka Ottokár-u. 8.
****Grega Nándor és Weinberger Márton.** IV., Régi posta-u. 5.
Gyarmati Ferenc. (Danubius ny.) VIII., Salétrom-u. 10.
****Hamburger Mór és Kis Gyula.** V., Vadász-u. 32.
****Hefty Richárd.** II., Székely-u. 2—4.
****Heinrich József.** IV., Veres Pálné-u. 1.
****Hirschl Jenő és Goldstücker Gyula.** VII., Király-u. 73.
****Holló Lajos.** «Pestmegyei kny.» IX., Rádai-u. 11—13.
****Horovitz Vilmos.** V., Nagykörönd-u. 18.
****Jedlovsky István.** IX., Rádai-u. 31.
Dr. Kellner László és Kis Gyula. V., Vadász-u. 32.
****Kellner Márkus.** VI., Eötvös-u. 39.
****Klüber Hugó és Walter György.** VII., Wesselenyi-u. 53.
Kohn Dávid. VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
«Korda» Ipari és Kereskedelmi r. t. VIII., Kisstáció-u. 9.
****Krausz Károly.** «Film» ny. VIII., Víg-utca 31.
****Kronstein Artur.** VIII., Mátyás-tér 17.
****Kultura ny.** VI., Teréz-körút 5.
****Laufer Ödön.** VI., Próféta-u. 9.
****Löbl Mór.** VI., Nagymező-u. 26.
Löbl Dávid és Fia. VI., Nagymező-u. 26.
****Magyar József és Kämpfner Andor.** VIII., József-u. 6.
Magyar József, Kämpfner Andor és Gyurcsik János. VIII., József-u. 6.
****M. kir. belügyminisztériumi kísérleti nyomda.** I., Budaörsi-út, Horthy-kollégium.
****«Meteor» nyomdai műintézet r.-t. V.,** Sziget-u. 2.
****Naftali Áron.** VI., Király-utca 32.
****Nagy Vince és Nagy József.** VII., Dob-utca 106.
Nagy Vince és Grosz Jakab. VII., Wesselenyi-u. 75.
****Raschowszki Árpád «Phöbus»-ny.** VI., Eötvös-u. 31.
Raschowszki Árpád és Cserbát Miksa «Phöbus» ny. VI., Eötvös-u. 31.

- **Schneider Viktor.** Magyar Grafikai Műhely. VII., Rottenbiller-u. 17. és fiókja. II., Batthyány-u. 61.
****Schnitt Sámuel.** VIII., Madách-u. 32.
****Schönberger Emánuel.** VIII., Karpfenstein-u. 10.
****Somogyi Lipót Pálné és Cserbát Miksa.** VI., Gróf Zichy Jenő-u. 37.
Steiner Heinci Henrik. VII., Király-utca 3.
****Steiner Károlyné.** Gutenberg-ny. VIII., Vig-u. 15.
Stern Sándor. VI., Horn Ede-u. 8.
****Steuermann Chaim Mózesné.** VII., Thököly-út 3.
Sűsz István. IV., Fővám-tér 4.
****Szabó Jenő és Geiszt Mártonné.** VII., Síp-u. 7.
****Szepes Árpád és Leiner Tivadar.** V., Alkotmány-utca 15.
Szepes Árpád és Szepes Jenő. V., Alkotmány-utca 15.
****Teichner Jakab.** VIII., Vay Ádám-u.
****Vajda Géza és Fischer József.** I. Buda-foki-út 10/b.
****Vértesi Aladár.** IV., Fővám-tér 4.
****Wallenstein Manó.** IX., Lónyay-u. 64.
****Özv. Weisz Adolfné.** Terézvárosi kny. VI., Szondy-u. 38,
Zsengeri Gusztáv. VIII., Mátyás-tér 15.

Vidéken.

- Balassagyarmat.** Kátai Gyula.
****Kondor Sándor.**
Cegléd. ****Sebők Béla.** Sebők István. Turi és Benedek kny.
Edelény. Blaszc Lipót.
Heves. ****Adler ny.**
Hódmezővásárhely. ****Kultura ny.** r.-t.
Kecskemét. ****Varga Gyula,** Merkantil-nyomda.
Kiskőrös. Petőfi nyomdavállalat r.-t.
Kiskunfélegyháza. ****Benedek Sándor és Kiszal Antal.**
Petőfi kny.
Kiskunmajsa. Schwarcz Arthur.
Kispest. ****Práger Jenő.** Hunyadi-u. 54.
Mezőcsát. Keller Béla.
Mezőkövesd. Balázs Ferenc.
Pócs Imréné. Nemzeti kny.
Ózd. Ózdi Nemzeti Sajtóvállalat r.-t.
Pestújrhely. ****Gewürz Ferdinand.**
Putnok. Özv. Gärtner Ignácné.
Sánta Tapodi Árpád.
Rákospalota. ****Horn Salamon és Albert.**
Horthy Miklós-út 71.
Sajószentpéter. Frank Jenő.
Sasbalom. Miselbach Ede, Sasalmi kny.
Tata. ****Nobel Adolf.**
Ujpest. ****Székely Jenő.** «Sokszorosító ipar».
Király-u. 1.

A két **-gal jelzett nyomdák megszűntek; az egy *-gal jelzett nyomdák változásáról magánúton értesültünk.

BULLETIN

DE LA

REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE

ANNÉE 1929. II. Semestre.

Dr. Paul Lukcsics: Vom Kodex der Vatikanischen Ungarischen Chronik und dessen Text. (Ss. 141—146.)

Verfasser befasst sich in seinem Artikel mit der schon verloren geglaubten LUCIUS'schen Chronik und dem Kodex, der sie aufbewahrt hat (alte Zahl: Cod. Vat. Lat. 6526, neue: 6970). Er fixiert den Text, der mangelhaft ist, und stellt fest, dass es eine Kopie von der zur Zeit KARL ROBERTS zusammengestellten Chronik aus dem XV. Jahrhundert sei. Das Original, von welchem die Kopie stammt, wurde durch die *Chronicum Pictum Vindoboniense* erweitert und von der SAMBUCUS- und ACEPHALUS'schen Chronik ergänzt. Er weist auf die Notwendigkeit der Feststellung des Originaltextes der ungarischen Chronik mit philologischer Methode hin. Im Laufe seiner Untersuchungen stellt LUKCSICS fest, dass die *Chronicum Dubniciense* nur als eine Kopie des Manuscriptes vom *Chronicum Budense* zu betrachten sei.

Dr. Albert Gárdonyi: Die ältesten Buchhändler der Stadt Pest X—XII. (Ss. 147—164.)

Gustav HECKENAST übernahm das Buchhandlungsrecht von seinem Schwager Otto WIGAND, welcher in Pest fünf Jahre lang als Buchhändler und Herausgeber wirkte, im Jahre 1833 aber seine Tätigkeit nach Leipzig verlegte und hier ein weltberühmtes Unternehmen gründete. HECKENAST war anfangs als Buchhändler tätig, verband sich aber im Jahre 1841 mit dem Buchdrucker Ludwig LANDERER und widmete sich allmählich dem Verlegergeschäfte. Aus diesem Grunde verkaufte er im Jahre 1848 auch seine Buchhandlung an Karl EDELMANN und wirkte von da angefangen ausschliesslich als Herausgeber. Nach dem im Jahre 1854 erfolgten Tode Ludwig LANDERERS wurde er alleiniger Eigentümer des ganzen Unternehmens und verwaltete es mit viel Glück bis 1873. In diesem Jahre übergang es an die dazu gegründete Aktiengesellschaft Franklin, HECKENAST aber zog sich nach Pressburg zurück, wo er im Jahre 1878 starb.

Eine der erfolgreichsten Gründungen auf dem Gebiete der Buchhandlung war die von Karl GEIBEL, welche im Jahre 1841 errichtet wurde. Karl GEIBEL war von Geburt aus ein Preusse, stammte nämlich aus Halle und erlernte

seine Profession in Leipzig; stand aber seit 1828 im Dienste der HARTLEBENSchen Buchhandlung in Pest, besass ein ansehnliches Vermögen und gute Verbindungen mit den ungarischen Bücherfreunden, als er sich um das Buchhandlungsrecht bewarb. Obgleich so die Pester Buchhändler, als auch der Stadtmagistrat sich gegen ihn aussprachen, erhielt er doch am 6. Dezember 1841 von der Statthalterei die Erlaubnis, eine neue Buchhandlung in Pest zu errichten. Die neue Buchhandlung wurde prunkvoll ausgestattet und man rühmte sie gleich, als die schönste der Pester Buchhandlungen. KARL GEIBEL war auch als Herausgeber tätig und seine Unternehmungen waren geschäftlich immer erfolgreich. Die Revolutionsjahre 1848 und 1849 wurden für den bisher glücklichen Geschäftsmann verhängnisvoll, indem die Regierung die Ausfuhr des Metallgeldes verbot, die deutschen Gläubiger aber Barzahlung forderten. Dadurch erlitt er namhafte Verluste, welche ihn dazu bewogen, die Buchhandlung an seinen Bruder Hermann zu verkaufen, worauf er das Land verliess und in Leipzig eine neue Unternehmung gründete. Sein Bruder befand sich jedoch unter bescheidenen Verhältnissen und veräusserte die Buchhandlung später an die noch heute bestehende Firma KARL GRILL.

Ein anderer Unternehmer grösseren Stiles war GUSTAV EMICH, von deutscher Abstammung, aber in Pest gebürtig, der ebenfalls im Jahre 1841 das Buchhandlungsrecht erhielt. GUSTAV EMICH war hauptsächlich als Herausgeber ungarischer Schriftsteller tätig und hatte bei seinen Unternehmungen viel Glück. Das Buchhandlungsrecht verkaufte er im Jahre 1857 an FERDINAND PFEIFFER, er selbst aber blieb bis zu seinem im Jahre 1869 erfolgten Tode als Herausgeber tätig.

Dr. Joris Vorstius: Ein neuer Erfolg der internationalen geistigen Zusammenarbeit. (Ss. 165—169.)

Welche Mittel müssen wir anwenden, um in der universellen wissenschaftlichen bibliographischen Tätigkeit eine rationelle Arbeitsweise entwickeln zu können? Nur *ein* Remedium gibt es, und gerade die Arbeitsteilung gewährt uns die Möglichkeit, dieselbe immer feiner auszubilden: die Schaffung und Ausgestaltung laufender periodischer Bibliographien, die dem Gelehrten die titelmäßige Kenntnis neuer Forschungen übermitteln, in ihren höheren Formen demselben sogar durch Referat und Kritik die Bildung eines Urteils zu erleichtern oder zu ermöglichen. Aus solchen Gedankengängen erwuchs MARCEL GODET, dem Direktor der Schweizerischen Landesbibliothek in Bern, vor Jahren das Projekt des *Index Bibliographicus*, einer internationalen Liste laufender bibliographischer Zeitschriften aus allen Wissenschaften, der dann unter der Ägide des Völkerbundes als dessen erste bibliographische Publikation 1925 ans Licht trat, 1002 Periodica mit laufenden bibliographischen Informationen verzeichnend.

Dem geistigen Vater des *Index Bibliographicus*, GODET, war es von vornherein klar, daß eine bibliographische Liste der «*bibliographies courantes*» selber auf dem Laufenden gehalten werden müsse, wenn mit ihr mehr als eine bloße Augenblickswirkung erzielt werden sollte. Und es liegt in der Natur

der Sache, daß sogenannte «Bibliographien in der 2. Potenz», also Bibliographien der Bibliographien, schneller veralten, als andere bibliographische Hilfsmittel, zumal wenn sie sich auf laufende Bibliographien erstrecken, wie es hier der Fall ist.

Nach eingehender Debatte beschloß die Internationale Bibliothekskonferenz beim Institut für geistige Zusammenarbeit auf ihrer Pariser Tagung vom 11—13. Februar 1929, in der außer Direktor GODET-Bern besonders Generaldirektor KRÜß-Berlin aufs wärmste für das Projekt eintrat, die Einsetzung eines aus den Herren GODET, KRÜß und dem Generaldirektor der Pariser Nationalbibliothek ROLAND-MARCEL bestehenden Ausschusses, der einen Plan ausarbeiten und zur weiteren Beschlußfassung vorlegen sollte. In ihrer Zusammenkunft vom 21. März 1929 beriet diese Subkommission des näheren über den *modus procedendi*. Es lagen zwei detaillierte Entwürfe hiezu vor: von GODET-Bern und dem Verfasser dieses Artikels, die im einzelnen durchberaten und unter Zugrundelegung des GODET'schen Plans zu einem maßgebenden Vorschlag zusammengearbeitet wurden.

Schon GODET selber hatte es für wünschenswert erklärt, daß eine der ganz großen Nationalbibliotheken die Herausgabe übernehme oder an ihr beteiligt würde, da er bei der Bearbeitung der ersten Auflage die Erfahrung hatte machen müssen, daß die dringend erwünschte Nachprüfung und Ergänzung der an die Zentrale gemeldeten Angaben in der Schweizerischen Landesbibliothek auf Schwierigkeiten stieß. Auf Vorschlag des Generaldirektors KRÜß wurde die Berliner Staatsbibliothek hiefür ausersehen, weil laut Ausweis der ersten Auflage des *Index Bibliographicus*¹ Deutschland unter allen Staaten der Erde die größte Zahl laufender bibliographischer Periodica besitzt, auch wurde der Verfasser dieses Artikels zum Mitherausgeber des Werkes neben GODET bestimmt. Von dieser Lösung der Personenfrage verspricht man sich im wesentlichen drei Vorteile: Ausnutzung der bei der Ausgabe von 1925, die GODET bearbeitet hatte, gesammelten Erfahrungen, Auswertung der reichen Bestände der Zeitschriftenabteilung der Berliner Bibliothek und schließlich Bereicherung und Befruchtung durch enge Kooperation mit der «Internationalen Bibliographie des Buch- und Bibliothekswesens», die sich dadurch ungezwungen ergeben wird, daß der Verfasser dieses Artikels zugleich Mitherausgeber dieser bibliographisch-bibliothekarisch-buchkundlichen Jahresbibliographie ist.

Dieser Plan wurde im Juli 1929 von der Kommission für geistige Zusammenarbeit in Paris und gleichzeitig mit den übrigen Beschlüssen derselben im September auf der Vollversammlung des Völkerbundes in Genf angenommen. Damit hat sich die weitverzweigte Organisation des Völkerbundes offiziell hinter das Unternehmen gestellt; das Völkerbundinstitut für geistige Zusammenarbeit in Paris wird die Herausgabe übernehmen und die Publikation ebenso, wie die deutsche Kommission für geistige Zusammenarbeit finanziell unterstützen.

¹ Unter den dort verzeichneten 1002 Zeitschriften entfallen auf Deutschland 224, auf Frankreich 150, auf Großbritannien 89 und auf die Vereinigten Staaten 63.

Nachdem so die Ausführung des Unternehmens gesichert erscheint, heißt es nun, frisch ans Werk zu gehen. Die Arbeitsmethode stellt einen dem Gegenstande, wie man hofft, angemessenen Kompromiß zwischen dem Prinzip der Zentralisation und dem der Dezentralisation dar, indem eine sichtende, ergänzende, ordnende, an letzter Stelle verantwortliche Zentrale in Berlin an der Durchführung des Planes entscheidend mitwirkt, die Ausarbeitung aber, wie in der ersten Auflage des Index, zunächst Sache der Nationalbibliotheken der einzelnen Länder ist, die damit je für ihr Land die Verantwortung namentlich für Auslassungen übernehmen. Daß die Mitwirkung an einer solchen bibliographischen Arbeit im Rahmen der einer Nationalbibliothek gestellten Aufgaben liegt, wird kein Einsichtiger bestreiten können. Es wäre ein enger, beschränkter Standpunkt, wenn die Zentralbibliotheken ihre Aufgabe damit für erschöpft hielten, daß sie die literarische Produktion ihres Landes sammelten und für die Benutzung auch der fernsten Geschlechter bereithielten. Nein, sie haben der lebenden Generation gegenüber auch noch andere Pflichten zu erfüllen, sie müssen, wo immer sich die Gelegenheit auch bieten mag, positiv auf Verbreitung von Kenntnis und Wissen hinarbeiten, durch Einrichtung von Auskunftstellen und Tauschbureaux, Erleichterung des Leihverkehrs und, wenn nötig, Übernahme zentraler bibliographischer Aufgaben sich als wahre bibliothekarische Zentrale ihres Landes ausweisen und schließlich an allen internationalen bibliothekarischen Aufgaben derart mitarbeiten, daß ihr Land würdig vertreten und die Sache gefördert werde. Möge es auch den zur Mitarbeit an dem neuen bibliographischen Unternehmen aufgerufenen Bibliotheken und sonstigen Körperschaften an dem Geist, echtem Idealismus und bereitwilliger Hingabe zur Sache nicht fehlen!

Dr. Julius Baros: Petöfi in der Belletristik. (Ss. 170—183.)

Diese Mitteilung ist eine Ergänzung der interessanten bibliographischen Zusammenstellung des Verfassers, welche im Jahre 1923 unserer Zeitschrift unter demselben Titel publiziert wurde. Er zählt 125 Werke von 91 Autoren auf, welche im ganzen oder teilweise von dem Petöfi-Kultus inspiriert wurden. Die Angaben teilen sich in folgende Gruppen: 1. belletristische Werke, die über PETÖFI handeln; 2. Parodien; 3. Repliken in Versen auf einige Gedichte PETÖFI's; 4. Nach PETÖFI angeregte Werke; 5. Titelreminiszenzen.

Dr. Aloys Ruppel: Das werdende Weltmuseum der Druckkunst. (Ss. 184—189.)

Das Programm des GUTENBERG-Museums in Mainz war seit der Gründung international. Sein Sammel- und Arbeitsgebiet beschränkt sich also nicht auf GUTENBERG allein, sondern auf alle Drucker der Welt; nicht auf einzelne Länder, sondern auf alle Länder der Erde; nicht auf eine bestimmte Zeit, sondern auf die gesamte Geschichte der Druckkunst von GUTENBERGS Zeit bis in unsere Tage; nicht auf eine bestimmte Druckart, sondern auf alle drucktechnischen Vervielfältigungsmöglichkeiten.

Dieses Programm aber schließt den Anspruch des GUTENBERG-Museums in sich, das Weltmuseum der Druckkunst zu sein oder es doch wenigstens zu werden.

Am 500. Geburtstag GUTENBERGS im Jahre 1900 in Mainz gegründet, wurde das GUTENBERG-Museum am Johannistag 1901 im kurfürstlichen Schlosse daselbst eröffnet. Ende September 1912 siedelte es in den Neubau der Stadtbibliothek in der Rheinallée über, wo es im 1. Stockwerk allzu eng untergebracht wurde. Das erste Vierteljahrhundert widmete das Museum dem stillen inneren Ausbau. Erst bei seinem 25jährigen Jubiläum im Jahre 1925 beginnen seine starken Expansionsbestrebungen. Damals wurden seine Räume im Bibliotheksgebäude durch Hinzunahme der großen Säle des Erdgeschosses, der Halle im Zwischengeschoß und des Raumes der anderweitig untergebrachten GUTENBERG-Bibliothek mehr als verdoppelt. Gleichzeitig konnte eine getreue Nachbildung einer vollständigen Druckwerkstatt aus der Zeit GUTENBERGS mit Gießerei, Setzerei und Druckerei betriebsfähig eingerichtet werden. Eine große internationale *Gutenberg-Festschrift* wurde von 78 der hervorragendsten Gelehrten und Praktikern der Buchdruckerkunst aus allen Ländern der Erde geschrieben. Dieser großen Festschrift folgen seit 1926 jährlich die internationalen *Gutenbergjahrbücher*, die von der GUTENBERG-Gesellschaft in Mainz herausgegeben werden.

Die Absicht des GUTENBERG-Museums, das Weltdruckmuseum zu werden, wird nicht nur von der Stadt Mainz, sondern auch von führenden Männern des Buchdruckgewerbes im In- und Ausland gebilligt. Die großen internationalen Ausstellungen der letzten Jahre haben die Unterstützung des GUTENBERG-Museums erbeten und erhalten. So wurden auf der Pressa in Köln 2 alte (z. T. rekonstruierte) Druckereien mit Schriftgiessereien aus den Jahren 1450 und 1722 in Betrieb geföhrt. Die rekonstruierte GUTENBERG-Werkstatt des GUTENBERG-Museums ist z. Z. auf der ibero-amerikanischen Ausstellung in Sevilla betriebsfähig ausgestellt.

Zurzeit läßt die Stadt Mainz das herrliche alte Patrizierhaus «zum Römischen Kaiser» im Schatten des altherwürdigen Mainzer Domes für die Erweiterung des GUTENBERG-Museums herrichten und gedenkt auch später das schöne alte Haus «zum König von England» dem GUTENBERG-Museum zur Verfügung zu stellen. Bei der Neueinrichtung des Museums sollen seine Ausstellungen so aufgebaut werden, daß sie auch das schönheitssuchende Auge stärker befriedigen, als es bisher wegen des allzu gedrängten Raumes möglich sein konnte. Auch soll die Entwicklung der Buchdrucktechnik stärker gezeigt werden, als bisher. Neben einer Druckwerkstatt aus der Zeit GUTENBERGS werden Druckereien aus dem 18., 19. und 20. Jahrhundert, eine Papiermühle des 15. Jahrhunderts usw. betriebsfähig eingerichtet. Mehrere ältere Druckmaschinen sind bereits geschenkt. Weitere Schenkungen stehen bevor. Neben der Stadt Mainz, der Heimatstadt der Druckkunst, und neben anderen berühmten Druckstädten sollen auch die einzelnen Länder der Erde eigene Räume erhalten, in denen ihre Druckgeschichte würdig und schön dargestellt wird.

Das Mainzer GUTENBERG-Museum befindet sich also in einer glücklichen Entwicklungstendenz. Es ist zu wünschen und zu hoffen, daß den Anstrengungen, die von der Stadt Mainz und der Museums-Direktion gemacht werden, auch die Resonanz bei den Jüngern GUTENBERGS, für die das Museum letzten

Endes geschaffen wird, nicht fehlen wird, und daß die Organisationen der Buchdrucker in den einzelnen Ländern der Erde, die z. T. das GUTENBERG-Museum schon in großzügiger Weise unterstützen, in ihre Satzungen einen Paragraphen aufnehmen, daß der Ausbau ihres gemeinsamen Museums in Mainz mit zu den Zwecken ihrer Vereinigungen gehört. Dann werden auch zweifellos die Kulturländer selbst und ihre Regierungen nicht zaudern, das Mainzer GUTENBERG-Museum zu unterstützen und in ihm die Druckgeschichte ihres Landes aufbauen.

Zur Unterstützung des GUTENBERG-Museums trat im Jahre 1901 die internationale wissenschaftliche GUTENBERG-Gesellschaft ins Leben, die inzwischen die wichtigsten Publikationen zur Geschichte der Buchdruckerkunst veröffentlichte, die überhaupt in dieser Zeit erschienen sind. Außer den *Gutenberg-Jahrbüchern*, die jährlich zum Johannistag erscheinen, erhalten die Mitglieder jährlich mehrere kleinere Drucke über Spezialfragen der Buchdruckgeschichte.

Wer aber sich als Jünger und Nachfolger des großen Meisters fühlt, der sollte auch das Museum, das GUTENBERGS Namen trägt, unterstützen, indem er abgelegte Druckgeräte und abzulegende Maschinen seines Gewerbes dem GUTENBERG-Museum zur Verfügung stellt; indem er alte und neue Erzeugnisse der Druckkunst einsendet und in jeder Form hilft, die Kosten des Ausbaues dieses Weltmuseums der Druckkunst aufzubringen.

DOCUMENTS INÉDITS.

Dr. Paul Lukcsics: Zur Geschichte der Kossuthischen Berichte über den ungarischen Landtag. (Ss. 190—192.)

Verfasser gibt einen bisher unbekannten Brief, den KOSSUTH am 7. Oct. 1833 an den Grafen Franz ZICHY, königl. Kommissär richtete, da obgenannter auf königl. Befehl seinen Litographier-Apparat in Beschlag nehmen liess.

Dr. Béla Iványi: Livres, bibliothèques et typographies en Hongrie. (Pp. 193—208.)

Sous ce titre l'auteur publie une matière qu'il a recueillie pendant toute sa vie et qui se rapporte à l'histoire du livre hongrois. Dans la préface de cette publication, résultat des fouilles faites dans plus de soixante archives et bibliothèques, l'auteur éruet l'idée de l'édition d'un «*Monumenta ad historiam librorum, bibliothecarum et typographiarum Regni Hungariae spectantia*». On voit de cette publication que l'estime et le culte des livres chez les hongrois date de la même époque que l'État. Nombre de seigneurs et prélats hongrois avaient des bibliothèques plus remarquables que celles qui étaient possédées en même temps par des princes royaux ou impériaux. Au cours du XVIIIème siècle des bibliothèques publiques et privées ont été fondées en Hongrie, l'une plus belle et plus riche que l'autre, dont plusieurs existent encore aujourd'hui. Nous devons ajouter que la matière à publier n'est pas encore entière et que les fouilles faites dans ce sens dans les bibliothèques hongroises ne sont pas

encore finies. La matière immense y publiée prouve aussi que jadis il y avait en Hongrie une vie intellectuelle de haut niveau. Malgré que pendant des siècles les hongrois aient lutté, les armes à la main, pour la défense des civilisations occidentales, dans leurs loisirs ils ont lu pourtant, si pas autre chose, au moins la Bible. Ils ont divulgué la civilisation, non seulement parmi les membres de leur propre nation, mais ils avaient soin de faire connaître, à l'aide des livres imprimés dans leur propre langue, aussi aux nationalités vivant dans leur territoire, les bénéfices de la civilisation.

Paul Drescher: Unbekannte ungarische Drucke. (Zur Frage der ung. Bibliographie.) (Ss. 209—213.)

Die ung. Bibliographie wird nur bis 1711 mit der grössten Sorgfalt weitergeführt und ergänzt. Die ursprünglichen und seitdem nur noch wachsenden Mangel der Bibliographie, die neuere Zeit enthaltend (PETRIK: 1712—1860 u. weiter), werden aber leider nicht ersetzt. Das Material, welches in dieser Weise dem Auge des Forschers entschlüpft, ist geradezu riesig. Systematisches Verarbeiten der Kataloge und Prospekte alter Bücher und der Bücher-Zuwächse der öffentlichen Sammlungen, seit dem Erscheinen der Bibliographie, täte hier not. Beispielsweise führt Verfasser eine Reihe Titel von bibliographisch un-ekannten Büchern aus eigener Sammeltätigkeit an.

BIBLIOTHÈQUE HONGROISE. (Pp. 214—221.)

Dr. Jolán de Pukánszky-Kádár: Bibliothèque hongroise.

Contributions au I., II. et III. volume de l'Ancienne Bibliothèque Hongroise de Charles SZABÓ.

INDICATEUR OFFICIEL.

Dr. Koloman Isoz: Emerich Lukinich. (Ss. 222—223.)

Der Direktor der Bibliothek des Ungarischen National Museums, Dr. Emerich LUKINICH wurde am 24. Jänner 1930 zum ord. öff. Professor der Universität Budapest ernannt, infolgedessen er die Direktorenwürde ablegte. Vor fünf Jahren (1924) übernahm Dr. LUKINICH die Leitung unserer Bibliothek. In seiner Tätigkeit verfolgte er zwei Ziele: einerseits die Neuorganisierung der Bibliothek, andererseits die systematische Aufarbeitung der mit dem Bibliothekswesen verwandten wissenschaftlichen Arbeitsfelder. Die Anfangsarbeiten der Neuorganisation wurden beendet, die Serie der *Wissenschaftlichen Publikationen der Bibliothek* mit dem Werke der Fr. E. HOFFMANN: *Die illuminierten Handschriften der Bibliothek des Museums* begonnen. Ein zweiter Band der Serie ist in Vorbereitung. Neben seinen ämtlichen Obliegenheiten entfaltete Dr. LUKINICH eine rege wissenschaftliche Tätigkeit, welche u. A. mit dem Präsidium des Osteuropäischen Historischen Verbandes (Warschau) und dem Professorentitel der Universität zu Pécs beehrt wurde.

Dr. Ivan Pasteiner: La Bibliothèque d'Université Royale Hongroise «Pázmány Péter» en 1928. (Pp. 224—231.)

Au courant de l'année 1928 l'activité de la bibliothèque était dominée par deux travaux importants : 1. la revision du grand catalogue alphabétique et la préparation d'un catalogue nouveau ; 2. la revision du matériel de la salle de lecture et la préparation de son catalogue sur fiches. Ces deux travaux déterminent aussi l'activité de la bibliothèque pour l'année prochaine.

Pour l'acquisition des publications et pour des frais d'exploitation la bibliothèque avait à sa disposition 95.000 pengős. L'accroissement de livres comprend 11.430 unités bibliographiques (en 1927 10.328), dont la bibliothèque a acquis 5051 (en 1927 6848) par achat et 6389 (en 1927 3480) par don. L'accroissement des revues comprend 1591 volumes.

En 1928 la bibliothèque a reçu couramment 772 revues.

Parmi les plus grands dons faits à la bibliothèque au courant de l'année 1928 il faut mentionner la collection de «Carnegie Endowment for International Peace», dont le catalogue alphabétique fut publié et le don de «The Hispanic Society of America».

L'usage de la bibliothèque est montré par la statistique suivante :

Ouvert	Nombre des lecteurs	Oeuvres communiquées	En moyenne par jour	
			Lecteurs	Oeuvres
Salle de lecture ... 240 jours	39.274	64.673	164	269
Salle des revues ... 259 »	14.896	31.715	57	122
Département d'emprunt 261 »	8.601	20.259	33	78

P : Le don de livres du gouvernement royal hongrois à Sa Sainteté Pie XI. (Pp. 232—235.)

Le 17 Décembre 1929 le gouvernement royal hongrois offrit à Sa Sainteté — de l'occasion de sa messe d'or — une collection spéciale des publications hongroises embrassant 1057 volumes. Cette collection complète d'une part le recueil de livres hongrois envoyé par la Hongrie à la Bibliothèque du Vatican, d'autre part elle comprend une complète littérature biographique et bibliographique hongroises, puisqu'on y trouve tous les ouvrages fondamentaux et sommaires relatifs à l'histoire, à l'histoire ecclésiastique, à l'archéologie, à l'histoire des beaux-arts de la Hongrie, de même qu'à sa littérature et à sa linguistique. La grande valeur du recueil est encore augmentée par les séries complètes de plusieurs revues de ces mêmes branches de sciences, il contient encore environ 200 ouvrages scientifiques de langues étrangères relatives à la Hongrie.

LITTÉRATURE. (Pp. 236—256.)

Bibliographie de la littérature scientifique hongroise I. Philosophie. Rédigée par Julie *Buday*. Bureau Central Bibliographique des Bibliothèques Publiques de Hongrie. Série B. N° 1. Budapest, 1929, Imprimerie Universitaire, 8°, p. 248.

Le travail des savants hongrois est malheureusement aggravé par la pauvreté de la littérature bibliographique hongroise. M. PASTEINER, directeur

de la Bibliothèque d'Université, veut remédier à ce défaut par la publication d'une série des bibliographies qui donnera un tableau systématique de la production scientifique hongroise dant ce dernier quart-de-siècle. Ces bibliographies, une fois publiées, rendront des grands services dans les futures recherches scientifiques, et d'autre part, elles contribueront à faire connaître à l'étranger les résultats des travaux assidus dont la richesse et l'importance restent ignorées à cause de l'isolement de notre langue non seulement par le grand public, mais aussi par les milieux savants des grandes civilisations européennes. La Hongrie prend part par cette publication aux efforts internationaux d'après-guerre pour la coopération intellectuelle des nations.

Le premier volume paru est une bibliographie de la littérature philosophique hongroise entre 1901 et 1925 et donne 5579 titres des livres publiés et des articles importants. La tâche difficile de la rédaction était excellemment accomplie par Mme Julie BUDAY; sa classification des études est heureuse et intelligente, les sujets sont distinctement séparés, on ne trouve pas, quelques exceptions faites, les répétitions si fréquentes et si ennuyeuses de quelques autres bibliographies, un index alphabétique complète enfin son volume réussi. Nous n'avons qu'une objection critique à lui adresser: elle rend compte des périodiques, mais néglige absolument et à tort les journaux. Elle dût pourtant consulter quelques organes principaux dont les articles peuvent être quelquefois d'un grand intérêt scientifique. (GABRIEL HALÁSZ.)

Catalogue de la Bibliothèque du Parlement I. Droit public et droit administratif 1866—1928. Rédigé par Nicolas Nagy, en collaboration avec Charles Panka et Georges Trócsányi. Budapest, Pesti Könyvnyomda, 8°, p. 517.

La bibliothèque du Parlement hongrois fondé en 1866 compte aujourd'hui 110.000 volumes et occupe la cinquième place entre les bibliothèques parlementaires d'Europe après la bibliothèque du Parlement italien (300.000 volumes), la bibliothèque du Reichstag (287.000 volumes), la bibliothèque de la Chambre française (265.000 volumes) et après celle du Sénat italien (133.000 volumes). Ses catalogues parurent en 1873, 1874, 1893; on commence maintenant la publication du quatrième par des volumes séparés dont le premier donne la liste des ouvrages hongrois et étrangers de droit public et de droit administratif qui sont le plus richement représentés dans la bibliothèque. Le catalogue comprendra six volumes. (G. H.)

Annuaire de la Société des Bibliophiles Hongrois I. 1921—1928. Budapest, 1928, Édition de la Société des Bibliophiles Hongrois, 8°, p. 55+VI.

La Société des Bibliophiles Hongrois, fondée en 1920, a pour but l'union des amateurs de livres et la propagation de l'amour du bon livre dans le public cultivé. Tous les ans elle édite et donne à ses membres un volume élégamment présenté, bel exemplaire d'une typographie artistique, elle organise des exposi-

tions et elle va commencer à présent la publication d'un annuaire. Le premier déjà paru se distingue par l'exquise qualité de sa forme et aussi par l'intérêt de ses articles. Après une brève histoire des huit ans de la Société, écrite par M. Michel Joseph EISLER, M. Jules VÉGH, président de la Société, précise l'idée du beau livre, tout en constatant le développement récent de l'art d'imprimerie hongrois. M. Émeric KNER dans une étude intéressante nous donne des précieux renseignements sur le choix du papier, sur l'art de la typographie, sur le rôle des décorations et des illustrations, c'est-à-dire sur toutes les qualités qui sont nécessaires pour faire une oeuvre d'art d'un livre. (G. H.)

Hoffmann, Edith : *Les anciens bibliophiles hongrois*. Bpest, 1929. 304 p., 37 planches in 4°.

Mme HOFFMANN du Musée des Beaux-Arts s'occupe de l'histoire de la miniature. Le résultat d'un travail acharné est le beau volume édité par les soins de la Société des Bibliophiles Hongrois et intitulé : *Les anciens bibliophiles hongrois*... La riche matière est traitée par ordre chronologique commencé du temps de LOUIS le Grand et terminé avec l'an 1526. A la tête de chaque chapitre est posé le roi, le premier des bibliophiles, il est suivi des mécènes et bibliophiles qui ont vécu sous son règne. La définition du bibliophile s'élargissait par l'adaptation des mécènes, dont nous savons gré à Mme HOFFMANN puisque cette libéralité lui permet d'étendre son étude sur un terrain plus vaste.

Dans son travail Mme HOFFMANN s'occupe d'abord du bibliophile du gout artistique et littéraire de celui ci etc. traite les manuscrits surtout du point de vue des miniatures, qui sont examinés d'un oeil perçant, d'une mémoire toute exceptionnelle, dont le résultat est la précision de l'officine, de l'artiste, des sources desquelles le miniateur puisait. Par ce procédé Mme HOFFMANN pouvait revandiquer à notre art des oeuvres qui furent classées, par une étude moins minutieuse, dans une école quelconque. Vu que l'auteur travaille avec une objectivité toute exceptionnelle Mme HOFFMANN ne tarde pas de corriger quelques de ses propres avis antérieurs. La reproduction de 25 armoiries de familles hongroises éderont surtout les étrangers dans l'identification des anciens possesseurs de manuscrits et d'incunables. 37 facsimilés se joignent à cet excellent travail. (PAUL GULYÁS.)

Annuaire de Musée Hongrois des Beaux-Arts. Édité par la Direction. Rédigé par Alexis PETROVICS. Vol. 5. 1927—1928. Budapest, 1929. 4°, p. (2) 233 (1).

Dans ce volume luxurieux le directeur générale du Musée des Beaux-Arts, M. Alexis PETROVICS, nous présente une série d'études de ses collaborateurs, ayant rapport à la collection du Musée et qui sont preuves du travail intense accompli dans l'institut. Antoine HEKLER décrit la dernière acquisition de la collection des sculptures antiques, un tombeau attique provenant de IVe siècle a. Chr. Georges GOMBOSI constate d'une peinture attribuée jusqu'aujourd'hui à l'ORCAGNA qu'elle est oeuvre de NARDO DI CIONE. Cornélius

DIVALD publie une étude détaillée sur la cathédrale gothique de Kassa. ERVIN YBL attribue par des preuves incontestables un relief de la collection représentant la Madonne à l'artiste vénitien de XVIe siècle, Lorenzo BREGNO. ADOLFO VENTURI, le grand historien d'art italien rattache des noms d'artistes aux plusieurs pièces surtout vénitiennes du Musée qui n'étaient pas encore ou faussement identifiées. Il découvre entre autres un tableau de TITIEN. JÓLÁN BALOGH étudie une sculpture en albâtre représentant St. ANTOINE l'Anachorète et trouve qu'elle est de l'école de SANSOVINO. EDITH HOFFMANN continue la définition exacte des dessins de la collection en recherchant les peintures après lesquelles ils ont été exécutés; cette fois il s'agit des dessins flamand et allemands. JULES FLEISCHER donne une étude sur le château de Féltorony, bâti par HILDEBRANDT et démontre que le peintre de sa fresque est MAULBERTSCH. SIMON MELLER présente les esquisses récemment retrouvées de MUNKÁCSY faites pour le tableau: Le Christ devant Pilate. Enfin ZOLTÁN TAKÁCS de Felvincz définit exactement les peintures du Musée Hopp Ferenc de l'Art de l'Asie Orientale. (Sz—8.)

Consentius, Ernst: *Die Typen der Inkunabelzeit.* Berlin, 1929. Walter de Gruyter & Co. 8°, 160 S.

Verfasser bietet eine eingehende Kritik der HAEBLERSchen Methode bei der Bestimmung undatierter Wiegendrucke. HAEBLER ging von dem BRADSHAW-PROCTORSchen Gedanken aus, indem er annahm, dass die Drucker der Inkunabelzeit ihre Typen selbst verfertigten und somit die Type für den Drucker charakteristisch sei. Verfasser weist nun nach, dass Stempelschneiden und Giessen der Typen schon seit dem Beginn der Buchdruckerkunst ein selbständiges Handwerk war und Stempel, Matrizen und Typen Gegenstand von Handel, Erbschaft u. s. w. bildeten, also beweglich waren. Er führt aus HAEBLERS Typen-repertorium zahlreiche Fälle an, wo bei verschiedenen Drucken dieselbe Type anzutreffen ist. Die Type ist demnach infolge ihrer allzu leichten Beweglichkeit keineswegs dazu geeignet, allein den Grund zur Bestimmung undatierter Wiegendrucke zu bieten. Auch andere Eigenschaften des Druckes sind bei der Bestimmung heranzuziehen. (JÓLÁN PUKÁNSZKY-KÁDÁR.)

Indicateur de la Bibliothèque Municipale. Budapest, 1928. Tome VIII. 8°.

L'Indicateur Officiel nous renseigne sur les événements concernant la vie de la Bibliothèque Municipale, dont nous ne voulons citer que le plus éminent: celui du déménagement prochain dans le nouveau palais de la Bibliothèque. Le rapport est suivi d'un choix de l'accession annuel de la Bibliothèque (C. I.)

Buda et Pest pendant la révolution de 1848. Travaux bibliographiques du fonds Budapestiana de la Bibliothèque Municipale. I. Budapest, 1929. 50, 2 p. 8°.

Cette collection spéciale enrichie systématiquement pendant les 15 der-

niers ans, possède une matière qui doit être consultée par tous qui veulent étudier le passé de notre capitale. Pour commencer la série des Catalogues de cette collection le 80me anniversaire de la révolution préta l'occasion. (C. I.)

Annuaire et Catalogue de la Bibliothèque Pédagogique Municipale. Nouvelle série. T. I. Bpest, 1928. XVIII. 2, 212 p. 8°.

L'annuaire présente tout d'abord l'histoire de la Bibliothèque Pédagogique. Fondée en 1912 la Bibliothèque se développa de sorte qu'en 1916 elle comprenait 15,000 tomes. Les révolutions ravagèrent cette collection. En 1920 les rangs ont été en partie vides et le reste des livres en très mauvais état de conservation. La Bibliothèque Pédagogique fut reconstruite au moment où, en 1925, le directeur de la Bibliothèque Municipale recevait les sommes nécessaires. Le travail systématique, continué par son successeur le directeur M ENYVÁRI résulta que cette Bibliothèque Pédagogique conserve aujourd'hui 35,700 tomes dont 18,000 catalogués et mis à la disposition des lecteurs. Le Catalogue imprimé comprend un choix fait sur les livres les plus recherchés. (C. I.)

Alapy, Jules: *Etienne Kultsár et sa bibliothèque.* Édité pour le centenaire de la mort du fondateur et de sa bibliothèque par l'Association Jókai. Komárom, 1928, p. 211.

La bibliothèque de l'Association Jókai de Komárom, une des plus grandes et des plus organisées en Haute-Hongrie détachée, fut fondée en 1828 par le don d'Etienne KULTSÁR. Des ouvrages théologiques et philosophiques de XVIIIe siècle sont les plus richement représentés dans la bibliothèque; la collection des courtes études est particulièrement valable. Le premier catalogue de la bibliothèque fut l'oeuvre de Vendelin NAGYVÁTHY, archiviste. Le second, rédigé après une trentaine d'années en 1862, contient déjà le don supplémentaire de la veuve KULTSÁR et donne une liste de 4000 volumes, nombre qui fut encore augmenté par les dons de Coloman GHYCYZ, de Joseph SZINNYEI etc. La dernière organisation de la bibliothèque commença en 1911; elle est due, ainsi que l'accomplissement des catalogues par fiches et par branches, au travail infatigable de M. Jules ALAPY, administrateur. Pour le centenaire il a écrit une biographie bien documentée d'Etienne KULTSÁR et une histoire de la bibliothèque.

La bibliothèque selon les intentions de son fondateur poursuit dignement sa grande mission au Komárom détaché et donne l'exemple dans son travail pour toutes les bibliothèques hongroises existant dans les régions aux nationalités diverses. C'est surtout aux régions détachées ou les bibliothèques hongroises et les livres hongrois sont particulièrement en péril qu'il est important pour les bibliothécaires de bien connaître les conditions nécessaires à la conservation des productions de la civilisation hongroise.

(ANTOINE SIKABONYI.)

Bibliographie de la littérature hongroise en Transylvanie. 1927. Rédigé par Nicolas *Ferenczi*. (Cahiers Scientifiques de Transylvanie, no. 18.) Cluj-Kolozsvár, 1929, 8°, p. 21.

Bibliographie de la littérature hongroise en Transylvanie. 1928.
Supplément aux années 1919—1928. Rédigé par Nicolas *Ferenczi*.
 (Cahiers Scientifiques de Transylvanie, no. 21.) Cluj-Kolozsvár, 1929,
 8°, p. 36.

La production littéraire de la langue hongroise en Transylvanie comptait en 1927 376 ouvrages, dans l'année suivante 332 livres parus. La diminution du nombre est dû grande part à la grave situation économique. Le résultat d'un travail intellectuel de dix ans est un total de 3186 pièces; un nombre dont les hongrois de Transylvanie dans les circonstances actuelles, comme minorité nationale, peuvent être tout contents et qui est une preuve certaine de leur haute culture intellectuelle. (G. H.)

Dr. Kristóf, Georges: *La première gazette provinciale hongroise (sicule) et son supplément littéraire.* Extrait du Livre commémoratif du Musée National Sicule. (1929.) p. 16.

Georges KRISTÓF, professeur à l'Université de Kolozsvár, désigne le journal politique *Erdélyi Hírlap* et son supplément littéraire, *Mulattató*, comme le premier journal provincial hongrois. Il paraissait à Brassó de 1838 à 1840; ses premiers rédacteurs furent Jean KÖPE et puis Georges VERESS.

(MARGUERITE GÁSPÁR.)

Róvó, Aladár: *Der Buchstabe. Die Entstehung des Buches. Bekanntmachung der Kunstindustrie des Buchdruckes.* Ausgabe des Hauptstädtischen Bücherverlages. Budapest, 1928. S. 112.

Über alldas, was jedermann über den Buchstaben, über die Geschichte, Verfertigung und Typen der Buchstaben, sowie über die Werkzeuge und Maschinen, Papier, Setzen und Illustrieren, kurz über alldas, worüber man in Verbindung mit dem Buche, wenigstens im allgemeinen unterrichtet sein muß, — schrieb Aladár Róvó ein kluges, lehrreiches, genußreiches Werk. Er ist bestrebt, die langwierige und mühsame Arbeit dem Laien vorzulegen, die es kostet, bis aus einer Handschrift ein schön gebundenes Buch wird. Aber nicht nur die Laien, auch die Fachmänner können ihre Freude finden in dem Werke Róvó's, der uns in dem riesenhaften Reiche der Buchstaben und des Buches herumführt. (L.)

Rákosi, Eugen: *Lebenserinnerungen.* Budapest, 1927.

Die mächtige und umfangreiche Selbstbiographie des im Patriarchenalter verstorbenen grossen Dichter-Publizisten enthält eine ganze Menge von Angaben, die sich auf die Gründung der Zeitungen, sowie auf die Journalistik beziehen (*Reform, Pesti Napló [Pester Tagblatt], Budapesti Hírlap [Budapester Zeitung]*). Das Buch ist nicht nur lehrreich, sondern zugleich ein schön und kunstvoll konzipiertes Werk. (ALEXANDER KOZOCSA.)

Csekey, Étienne: *Écrits du Nord.* Budapest, 1928. Édition de la Librairie nationale de Ferdinand Pfeifer (Frères Zeidler). 8°, p. 229 (1).

L'auteur de ce livre est professeur du droit administratif à l'Université de Dorpat (Esthonie) et l'organisateur et directeur depuis sept ans de l'Institut Hongrois, fondé à cette même Université. Son livre est une collection d'études remarquables sur la vie et la civilisation hautement développée des peuples du Nord (esthoniens et finnois), proches parents des Hongrois et pourtant si peu connus chez nous. Il y a des influences entre les deux littératures et M. CSEKEY en donne des détails intéressants. (D. V.)

REVUE DES REVUES. (Pp. 257—263.)

Dieser Abschnitt enthält Auszüge aus den Mitteilungen folgender Zeitschriften der Jahre 1928 und 1929: *Bulletin du Bibliophile et du Bibliothécaire*, *Grafikai Szemle*, *La Bibliofilia*, *Le Bibliographe Moderne*, *Magyar Grafika*, *Revue des Études Hongroises et Finno-Ougriennes*, *Zentralblatt für Bibliothekswesen*.

NOTICES. (Pp. 264—266.)

Veränderungen in der Administration der Széchényi'schen Bibliothek. Der Minister für Kultus und Unterricht genehmigte auf Unterbreitung des Senates der Gemeinschaft der ungarischen wissenschaftlichen Sammlungen, daß die Széchényi'sche Landesbibliothek in drei administrativ selbständige Abteilungen gegliedert werde, und zwar in die Széchényi'sche Landesbibliothek des Ung. Nationalmuseums, in die archivalische Abteilung des Ung. Nationalmuseums und in die Journalabteilung des Ung. Nationalmuseums, und von diesen, in der Weise entstandenen Abteilungen betraute er mit der Leitung der archivalischen Abteilung den Oberbibliothekar des Ung. Nationalmuseums Dr. Emil JAKUBOVICH, mit der Leitung der Journalabteilung den Bibliothekar des Ung. Nationalmuseums Dr. Theodor RÉDEY, und mit der Leitung der Széchényi'schen Landesbibliothek den Generaldirektor des Ung. Nationalmuseums Dr. Valentin HÓMAN, das heißt mit dessen ständiger Vertretung den Bibliothekar des Ung. Nationalmuseums Dr. Franz ZSINKA.

Die Musikhistorische Abteilung des Ung. Nationalmuseums. Der Minister für Kultus und Unterricht genehmigte auf Unterbreitung des Senates der Gemeinschaft der ungarischen wissenschaftlichen Sammlungen, daß aus dem Material der Széchényi'schen Bibliothek, der ethnographischen Abteilung sowie der historischen Abteilung des Ung. Nationalmuseums eine selbständige musikhistorische Abteilung aufgestellt werde, und betraute mit deren Leitung den Oberbibliothekar des Ung. Nationalmuseums Dr. Koloman ISOZ.

Verleihungen. Der Reichsverweser hat verliehen: dem Klassendirektor des Nationalmuseums Daniel HAVRAN den Titel eines Bibliotheksdirektors und dem Bibliothekar des Nationalmuseums Dr. Theodor RÉDEY Titel und Charakter eines Oberbibliothekars.

Der zehnte Jahreswechsel des Todes Julius Todoreszku's. Am 28. Nov. d. J. waren es zehn Jahre, daß Julius TODORESZKU, der Ehrendirektor der SZÉCHÉNYI'schen Landesbibliothek des Ung. Nationalmuseums, einer der größten Gründer unserer öffentlichen Sammlung verschied. An diesem Tage

zogen die jetzigen und gewesenen Beamten der SZÉCHÉNYI'schen Bibliothek korporativ in großer Zahl zum Grabmal des Verstorbenen hinaus. Im Kreise der dankbaren Verehrer erschien auch die Witwe des Verblichenen, die Gefährtin seines Lebens und würdige Fortsetzerin seiner opferfreudigen Arbeit. Im Namen unseres Institutes legte Dr. Valentin HÓMAN von pietätvollen Worten begleitet den Kranz des Ung. Nationalmuseums auf das Grab nieder.

Un exemplaire inconnu des *Biblia Pauperum*. Dans la bibliothèque du Primat d'Esztergom, M. Michel ZÁKONYI bibliothécaire vient de retrouver un exemplaire jusqu'ici ignoré des *Biblia Pauperum*. La rare pièce provient de la deuxième édition des *Biblia Pauperum*, elle est complète sauf une feuille et en très bon état. Les gravures en bois sont précises et distinctes. Les feuilles portent des signatures. (JULES VÉGH.)

Geschenk an die Széchényi'sche Landesbibliothek. Die SZÉCHÉNYI'sche Landesbibliothek des Nationalmuseums gelangte dieses Jahr durch die Schenkung des Dr. Ladislaus GOPCSA in den Besitz einer, sich auf die Geschichte der Stenographie beziehende, wertvolle Sammlung. Die Sammlung besteht ungefähr aus 166 Stück Druckwerken, die sich in folgende Gruppen teilen: 1. Werke der heimatlichen stenographischen Literatur von 1870 an, 8 St. — 2. Lehrbücher, Stammbücher, Jahrbücher, Kalender, Sammelwerke, Schriften über Kongresse, ausländische stenographische Handbücher, vaterländische Zeitschriften, 111 St. — 3. Größtenteils Freixemplare. Seine eigenen Arbeiten, 47 St. — Zusammen: 166 Stücke. Die reiche Sammlung bildet einen bedeutenden Beitrag zur Ergänzung der Bibliothek ähnlichen Charakters.

CHANGEMENTS DANS L'ÉTAT DES IMPRIMERIES HONGROISES DU 1 MAI AU 31 OCTOBRE 1929. (Page 267—268.)

Explication des signes: * imprimeries non avisées officiellement; * * imprimeries dissoutes.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke.

- I. Horváth Ignác: A Magyar Nemzeti Múzeum
ősnymtatványai. Budapest, 1895. (Elfogyott.)
 - II. Dr. Áldásy Antal: A Magyar Nemzeti Múzeum
könyvtárának címereslevelei. I. kötet. Budapest,
1904. — II. kötet I. füzet. Budapest, 1923.
Ára 14 pengő.
 - III. Dr. Gulyás Pál: A Magyar Nemzeti Múzeum
könyvtárában lévő Aldinák. Budapest, 1908.
Ára 2 pengő.
 - IV. Dr. Gulyás Pál: Magyar szépirodalom idegen
nyelven a Magyar Nemzeti Múzeum könyv-
tárában. Budapest, 1917. — Függelék. 1920.
Ára 10 pengő.
 - V. Kereszty István: Hirlapok és folyóiratok
1867-ig. Budapest, 1916. Ára 3 pengő.
 - VI. Isoz Kálmán: Zenei levelek a Magyar Nemzeti
Múzeum könyvtárában. Budapest, 1921—1924.
I. 1—3. füzet. Ára 9 pengő.
 - VII. Akantisz Viktor: A Todoreszku-Horváth-könyv-
tár. Budapest, 1922. Ára 6 pengő.
 - VIII. Dr. Bártfai Szabó László: Gróf Széchenyi
István könyvtára. Budapest, 1923. Ára 4 pengő.
 - IX. Dr. Váczy János és Rédeyné dr. Hoffmann
Mária: Irodalmi Levelestár. I. kötet. Budapest,
1923. Ára 5 pengő.
 - X. Végh Gyula: Rariora et Curiosa gróf Apponyi
Sándor gyűjteményéből. Budapest, 1925.
Ára 3 pengő.
- Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum
Országos Széchenyi Könyvtárának közlönye.
Új folyam I—XXXV. kötet. A négyfüzetes év-
folyamok ára 8 pengő, a kétfüzeteseké 6 pengő,
az egyfüzeteseké 4 pengő.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le Dr. THÉODORE RÉDEY.

Prix du volume hors la Hongrie 6 francs. — Nouvelle série. XXXVI. volume I—II-e
livraisons. Janv.—Juin 1929.

SOMMAIRE DU BULLETIN.

	Page
Dr. Paul Gulyás : Über die Titelvignette des Peter Melius'schen Herbariums. (Mit vier Textbilder.) = ...	1*
Dr. Josef Huszti : Ein Gedicht des Angelus Callimachus Siculus an Nikolaus Báthori ...	1*
Dr. Julius Bisztray : L'instruction moderne des bibliothécaires et l'École des Bibliothécaires à Paris	1*
Dr. Albert Gárdonyi : Die ältesten Buchhändler der Stadt Pest. VIII—IX.	2*
Documents inédits. Dr. B. IVÁNYI : Livres, bibliothèques et typographies en Hongrie. — Dr. J. BAJZA : Beiträge zur ung. Bibliographie über Montenegro. II. — Dr. A. HEVESI : Bibliographie des pièces de théâtre françaises ayant rapport à la Hongrie. — Dr. E. ZOVÁNYI : Überreste und Spuren alter Bücher. — Dr. G. KRISTÓF : Die Bücherkäufe eines in Heidelberg studierenden Ungarn, 1617. — Bibliothèque hongroise. (Dr. J. PUKÁNSZKY-KÁDÁR.)	2*
Indicateur officiel. Dr. É. LUKINICH : La Bibl. Széchényi du Musée Nat. Hongr. en 1928	4*
Littérature. Gesch. der K. Ung. Universitätsdruckerei. (Dr. A. KOZOCSA.) — Bibliographie de la littérature hongr. en Transylvanie. (Dr. G. H.) — Zakład narodowego imienia Ossolińskich ustawy. Institut National Ossoliński. (D. HAVRÁN.) — Bibliografja hist. polskiej. (D. HAVRÁN.) — Divéky, A.: Manuscrits aux rapports hongr. dans les bibliothèques et archives polonaises. (Dr. G. H.) — Antonio Bonfini. (Dr. G. HALÁSZ.) — TOEPPER, L.: Über das Büchersammeln. (Dr. A. KOZOCSA.) — ZOLTAI, L.: Bericht über die Tätigkeit der städt. Bibliothek u. des Museums in Debrecen. (Dr. K. I.) — Litteratur der aktuellen Fragen. (Dr. K. I.) — Unsere Zeitgenossen. (Dr. A. KOZOCSA)	5*
Revue des Revues. (Par Dr. C. I.)	8*
Notices. La collection d'«Americana» de la Bibliothèque d'Université de Budapest. (Dr. A. DOMANOVSKY FILS.) — Un manuscrit inconnu d'Andreas Pannonius. (Dr. J. HUSZTI.) =	8*
Changements dans l'état des imprimeries hongroises du 1 nov. 1928 au 30 avril 1929	8*

Siège de la rédaction et de l'administration : *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.